

D E
REPVBLICA ET ADMI-
NISTRATIONE

ANGLORVM

Libri Tres :

Olim

THOMÆ SMITHI,
IURECONSULTI, EQVITIS

*Aurati, DIVÆ quin etiam ELIZABE-
THÆ Reginae ab epistolis & sanctio-
rib. consiliis, operâ confecti:*

Nunc primùm

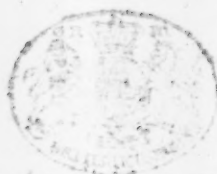
IOANNIS BVDDE-
NI, LEGVM DOCTORIS,
*fide optimâ diligentiaq. de sermone Angli-
cano in Latinum conversi.*

P R O
OFFICINA NORTONIANA

L O N D I N I. 1555.

*MB
V. pag. 164. 165.*

9 1/2

DE
REPVBLICA ET ADMI-
NISTRATIONE
ANGLORVM
LIBRI PRIMII

CAPVT PRIMVM.

*Rerumpublicarum atq; administrationis
varias esse formas.*

VI de rebusp. hæcenus scriptum
aliquid literis consignatunt, in tres
imperandi formas purissimas & ge-
nera maximè præcipua eas contu-
lerunt. primam, ubi in potestate
unius summa rerum est, *μοναρχίαν* Græci di-
cunt: alteram in paucorum arbitrio positam
ἀριστοκρατίαν, tertiam populo destinatam *δημο-
κρατίαν* nuncupant. In hoc ipso autem (*impe-
rare*) supremam longèque eminentem jubendi
authoritatem omnes intelligimus. atque illa
reip. pars præesse dicitur, ad quam vetandi pu-
niendi

4 DE REPVB. ANGLORVM

niendi & dirigendi jus spectat. Quod regit, constituit, & ad imperii rationem gubernat, in quavis rep. justum & legitimum esse perhibetur, instar regulæ cujusdam, per quam cuncta opificia exigi debent atque examinari. non illam volo Lesbiam, quæ ad lapidem inflectitur, sed normam potius, quâ cujusque operis rectitudinem artifices architectique ad amussim deprehendunt; Illo nimirum consummatissimum opus absolvente, qui ad propositam rectitudinem quamproximè adspiraverit.

C A P V T II.

Quid in quavis rep. justum & legibus consentaneum.

SATIS jam constat, ex cujusque reip. commodo esse (perinde atque rerum omnium) si in statu suo perfectissimo conserventur. quamobrem, qui ad clavum sedet, si quod utile est imperet, ejusque imperium, qui sic administrat remp. si justum putetur, consentaneum est, Thrasy Machi definitionem, id nempe justum esse, quod imperanti magisque viribus pollenti sit emolumento (quum de civitate aut repub. dictum usurpemus) nisi malignè interpretemur, non adeò à veri scopo alienam esse; quod Plato existimavit. Cæterum, ut aliud est reip. psa

psa utile, aliud quod speciem habet; sic aliquid suapte naturâ justum est, aliquid quod justitiæ imaginem æmulatur. Itaque non minus jubere possunt rerump. moderatores quæ interdum obsint, quàm qui justitiæ tenacissimus est, ex proposito non malo peccare, dum quæ malè habent corrigere, & publicum commodum promoverè, pro virili parte adlaborat. nam quando præter leges constitutas aliquid molitur, non injuriâ ex legum decreto supplicio est addicendus, utpote qui in leges ipsas commiserit.

CAPVT III.

Rerump. divisio alia.

CÆTERVM res ista adhuc aliâ dubitatione premitur. ex his quippe gubernandi figuris, quæ ex unius arbitrio, paucorum, & populi voluntate dependent, qui rem ipsam seorsim & penitus inspexerunt, aliam faciunt divisionem, sectisque bifariam singulis, justam & legitimam hanc, illam iniquam & malam putant. Atque ubi unus aliquis ad gubernacula accedit, rex vocatur vel tyrannus; ubi pauci, optimorum principatus vel nobilium & præpotentium factio; ubi multitudo, respublica πολιτεία δημοκρατική vel impotentis plebeculæ dominatus δημοκρατία αὐτῶν.

Varietas rerump. exemplis confirmata.

IN rebusp. multâ diuturnitate productis, & Ipsâ quasi sæculorum vetustate canescentibus, harum administrationum mutationes conspicuas effecit longi temporis varietas. Et Romæ quidem, Romulus, Numa, Servius, manu regiâ imperarunt; Tarquinius, Sylla, Cæsar, tyrannicâ. Sub primis illis Consulibus optimatum principatus emicuit. Patres, interempto mox Tarquinio, indomitam imperandi libidinem (quæ paucorum fuit) sibi rapuerunt; quemadmodum etiam ante concessam populo Tribunitiam potestatem, & in ipso Decemviratu. sed maximè capitales fuerunt Tresviri, Cæsar, Crassus, Pompejus; tùm Octavius, Antonius, Lepidus. Pulsis Decemviris, populari statim instituto vivebant, & longo deinde pòst tempore, lege præsertim Horatii sive quod alii putant Hortensii promulgatâ; *Quod plebs sciverit, id populum teneat.* Ante occupatam à Sylla remp. & paulò etiam anteq. C. Cæsaris dominatum, arbitrâtu suo cuncta moderata est multitudo. neque enim ferre ætatem potest iusto plus insolescens vulgi rabies & injuria, sed cogente ad id temporum statu, utrum quasi de tyranno gerit. Harum rerum vicissitudines, Athenz,

thenz, Syracusz, Lacedæmon, & reliquæ cum-
 primis antiquæ urbes expertæ sunt. cui fato a-
 lias quoque regiones fuisse obnoxias, quis un-
 quam dubitaverit? ea siquidem est humanæ vi-
 tæ condicio, ut in uno fortunæ tenore non per-
 maneat. NASCENDO, denascendo, incre-
 menta nunc rursus decrementa capiendo, va-
 riis demum vicibus & alternationibus nunc
 morbi causam nunc spem vitæ facientibus, ad
 extremum fati diem pervenimus.

CAPUT V.

*De questione recti æquiq; in omni
 republicâ.*

QVOD si igitur improbus aliquis remp. pro-
 curaverit, sicut in illis, quas recensui mo-
 dō, formis novissimis usu venit (nolo enim hu-
 jusmodi status tam perturbatos meo calculo
 comprobare) ubi leges pro illo reip. statu con-
 servando fanciuntur, quæstionis est, utrum sine
 summo scelere mos gerendus sit necne, an præ-
 stet illam reip. formam aboleri aut retineri, de-
 nique sit necne boni viri & civis officium, eam
 factam rectam potius quàm funditus deletam
 velle? nam magnis & exaggeratis animis id con-
 silium allubescere persæpe comperio. Dion res
 novas contra Dionysium molitus est. itidem
 Thrasylbulus, Brutus & Cassius; quorum isti Cz-
 sare,

sarem, ille triginta tyrannos extinctum ivit, indeq; adeò nata sunt non mediocria rerump. agítandarum semina, de quibus, pro eo ac prosperè aut secus evenère, vulgus judicat; docti temporum potius opportunitates consiliaque contemplantur. illud verò exploratissimum est, leges patrias aut mutare, aut ad earum obsequium sese non accommodare, negotium semper cum periculo fuisse conjunctissimum.

CAPVT VI.

Compositas esse plerunq; non impermixtas resp.

TAMETSI igitur triplicem administrandarum rerump. formam esse statuimus, quæ per divisionem bimembrem sex fiunt: non tamè in eam sententiam accipi vellem, quasi reip. aut civilis cujusquam moderationis simplicem aut impermixtam rationem uspiam gentium repereris. verùm ex instituto sapientùm hoc profectum est, qui prima quatuor corpora seu elementa, ignem, aërem, aquam, terram, & in humano corpore constitutiones etiam quatuor, flavam bilem, sanguinem, pituitam, melancholiam, in quib. nullam absque alterius complexu, liberam, aut non castigatam (repugnante ut fit naturâ) quærendo investigaveris, subtiliter invenerunt. rationis. n. ea vis est atq; efficacia, ut nativum cujusq; rei ingeni-

genium ita uti est sincerum illibatumq; contem-
pletur. Remp. ita nullam offendes, quæ ex illis
quas supra diximus formis illibatam servet inte-
gritatem: sed illarum quasi contubernio vitiata,
genus nomenq; partis, quæ plus potest, sequitur.

CAPUT VII.

Regis definitio & Tyranni recitantur.

RERVUM summam ad unum aliquem delatam
potestatem regiam esse perhibent, qui vel
natalium splendore vel suffragiorum prærogati-
vâ, per consentientem populi voluntatem, eam
adeptus, patriis legib. atq; ex arbitrio boni viri i-
psam administrat, ad publicum ipsius compendiũ
& suum similiter attentus. Tyrannum appellant,
qui per vim absq; consensu populi nactus princi-
patum, leges pro libito figit & refigit, accitis in
consilium nec semel civibus, & rem communem
suis gentilium familiariumq; comodis postponit.

Inter istas boni principis & tyranni assignatas
descriptiones triplex est discriminis nota: adqui-
rendi dominatus modus, administrandi forma,
ipse deniq; administrationis scopus in quem col-
limat. sic ut tyranni personam induas, dum affe-
ctas imperium; regiam, dum geras. quod in
Octavio & fortassis in Sylla etiam observabis.
quippe ambo crudelitati & tyrannidi nihil re-
liqui facientes, ad eum honoris apicem ascen-
derunt.

derunt, unde postea reip. in meliorem imaginem transmutandæ vehementer visi sunt insu-
dare. Alium, titulus regem facit, regimen ty-
rannum. quales Neronem, Domitianum, &
Commodum fuisse, narrant historici. quippe
illis jure successionis Imperatoria purpura deli-
gnata est. in principalib. officiis postea versati,
foedissimæ tyrannidi se dediderunt. id quod Ne-
roni à quinquennio, Domitiano Commodoq;
perbreui temporis intervallo, recentibus hono-
ribus auctis, contigisse constat. Alii denique
regnum per legitimos tramites adeunt, ac finem
sibi rege dignum ob oculos proponunt, quos
administrandi tamen ratio tyrannos efficit, qua-
les à Cæsare & Octavio permultos Imperatores
& pontifices Romanos etiam nonnullos fuisse
nimis liquet.

Atque hanc ex legem potestatem sibi ex ple-
biscito debitam asserunt Imperatores, quod om-
nium primus C. Cæsar aut Octavius adeptus
est, utpote quum ei & in eum omne suum impe-
rium & amplitudinem populus contulerit, Papæ
potestas CHRISTO nititur (in cujus universum
jus successisse se gloriatur) cui omnis potestas da-
ta est in cœlo & in terra. quâ tamen in re orbem
Christianum, in sacrosancta Concilia coactum,
parùm sibi obsequentem habuit; qui eam pote-
statem vel *despotice* vel legitimum regnum
esse

esse jubet, & solutam illam legibus auctoritatem, ceu injecto in os fræno, temperandam statuit. Non desunt, qui eandem super Galliarum regibus, nonnullisque Italiæ principibus & Rerump. præfectis sententiam ferunt, quando ab his leges consignari & resignari, pecunias & stipendia populo tributim indici pro sua & amicorum opinione, liquidissimè constat. *Populum* interea (non abhorrente ab ingenio verbi sensu) integrum reip. corpus voco, tribus quasi classibus distinctum, qui Ludovicum ejus nominis XI. increpare subinde non veretur, quòd ille regiam Galliarum administrationem in *παμβασιλείαν* nullisque legum repagulis coercitam potentiam primus dicitur invexisse. solitus est quippe jactanter affirmare. suâ potissimum operâ regnum Gallicanum quasi de tutelâ ad plenam pubertatem redactum esse.

CAPUT VIII.

De rege absoluto.

NON desunt etiam, qui *παμβασιλείαν* Græcis nuncupatam, non tyrannidis speciem aliquam, sed puram putam regiar dignitatis amplitudinem, eamque cuilibet Principi indultam esse licentiam, modò suo jure uterentur, prolixè affirmant.

De potestate regiâ (*βασιλεία νομική*) legum habere.

habenis repressâ nihil inpræsentiarum habeo quod definire velim. Cæterum immunis illa potestas, quemadmodum in difficilimis belli temporib. ubi omnia armorum strepitu circumsonant, legibusq; indictum silentium videas, non potest esse non valde opportuna; ita in pace eam si adhibeas, vide ne tibi exitio sit, & populum in discrimen perducas. hujus rei causa, si Platonem consulas, humanæ naturæ labes est. quædam & corruptela, quæ effrenem illam nulloq; legum nexu obligatam sublimitatem, nisi nimio interdum fastu arrogantiaq; intumescat, ferre non potest.

Sapienter iccirco Romani Dictaturam nemini ultra VI mensium moram decretam voluerunt (nam sine provocatione Dictator imperabat) quam Græcorum nonnulli legitimam pro tempore tyrannidem appellitarunt. Aristoteles (si satis memini) qui cæteris rerump. scriptorib. judicii diligentiaque palmam præripuit, ad unius regiæ administrationis formam, hanc retulisse videtur. cæterum in idem redit. primis siquidem temporib. penes Reges summum jus fuit: quos vel gentilium suorum antiquissimos Principes, (quales Adamum, Noachum, Abrahamum, Jacobum, Esavum;) fuisse constat, in liberos & mancipia ut par est liberè dominantes: vel apud barbaras & stupidas nationes in illo rudi sæculo aliquis enituit, qui prudentiæ usus singulari, res plurimas pro multis

multitudine alendâ tuendâq; excogitavit, justiti-
am coluit reliquisq; omnib. ita præstitit, ut cete-
ri, si cum illo conferrentur, mera essent jumenta :
cui propter illam naturę præstantiam, tributam in
reliquos potestatem, defuncto quin etiam peneq;
adhuc spiranti divinos honores adscriptos, V A-
TISQ. honorem inditum quis dubitet ? hinc est,
quod Judęi Mosem, Josuam, suosq; Judices, ut Sa-
muelem; Romani Romulum, Numam; Græci
Lycurgum, Solonem. Zamolxim Thraces; Ara-
bes Machometen; istis honorib. insigniverunt.

Hoc genus imperii tyrannidem Græci vocant.
quod nomen pleriq; dum regnare cepissent, pro-
pter insolentiam & superbiam, insignem injusti-
tiam, neglectum reip. studium, infame suis faci-
norib. effecerunt; cædibus, adulteriis, rapinis, non
in res & fortunas modò, verùm etiam in liberos
& uxores, per sumum dedecus grassantes. unde
non pavisse populum (q; boni pastoris est officiũ)
sed deglubisse, immò lurconum & helluonũ mo-
re totos devorasse, p̃prium videbatur tyrannorũ
institutum. inter quos etiam, alios, qui divinam
religionem & cultum omnem numinis contem-
serunt, alios, qui dæmonum more vitam institu-
entes nefandis scelerib. sese obstrinxerunt, & ta-
men in sacrosanctum deorum cœtum referri am-
biverunt (Dionysium, C. Caligulam, Domitia-
nũ, in testes appello) nescire nemo potest. ex quo
factum

factum videmus, illam administrandi speciem, sub initium non malam, ab utentium vitio maculam contraxisse; adeoque Græcè, Latinè, Anglicè, tyrannum inter & regem improbissimum omnino non distingui, quando neque salutem publicam procurare, & suas amicorumque fortunas amplificare, fœdam & cruentam libidinem explere, posthabitâ interim omni numinis religione, & conculcatis legibus, nihil interesse existimat.

CAPVT IX.

*De Regis etymo, & administratione
Anglorum.*

MAJORES nostri & Saxones, quibus nos patrii sermonis originem & natales nostros debemus, voce dissyllabâ, ejus summam authoritatem, quem illi *Ryning*/Angli *Rynge* dicunt, efferre soliti sunt. cujus verbi originem, utrum ab eo, quod plus sapiant & intelligant, an quod plus cæteris possunt Principes, haud facile dixerim. illud certi juris est, quædam utriusque vocabuli quasi vestigia, usu penè quotidiano detrita adhuc usurpari. nam & virum prudentem scientemq; *A knowing man*/ &, possum hoc facere, *i can do this*, Angli suo sermone retinent.

Quan-

Quantum ego antiquas recentioresque historias non segniter evolvendo possum consequi, non reperio gentem hanc nostram aliâ præterquam regiâ autoritate usam esse: quâ ab initio in plures partitâ principatus, dum diversi pro se quisque regiâ manu provinciam suam gubernarunt, nec superiorem aliquem, cui obsequium & clientelam persolverent, agnoverunt, per bella demum intestina & civilia victo jus omne detractum penes victorem fuit, totumque in Monarchæ arbitrium cessit. Cæterum neque jus regni cuiquam in terris Imperatori, Pontifici, Principi, acceptum referunt Reges Angliæ, utpote Dei beneficio populique voluntate & consensu lecti & renunciati. quanquam JOHANNES, factâ in ipsum nobilium conspiratione, & Delphino ipsis suppetias ferente, graviter afflictus, rebusque suis prorsus diffidens, quodque infensissimum sibi adversarium pontificem Romanum expertus esset, qui ipsis animabus & conscientiis subditorum dominabatur, ubi parendi necessitatem sibi impositam vidit, sceptrum in Pandulphi manus tradidit, rursusque ab eo ceu pontificis vicario, fidem certamque pensionem in singulos annos pactus, accepit. Sed factum illud postea neque populi jussu confirmatum, neque III Ordinum in consensu Parliamentario decreto comprobatum, Regem ipsum

ipsum nedum successores obligare non potuit.

CAPVT X.

*Quid sit resp. & quæ ejus partes,
explicatur.*

ATQVE ut propositi nostri ratio magis elucescat, adhibenda prætereà est reip. in partes suas alia divisio.

Remp. igitur, hominum liberorum in unum coactam multitudinem, mutuis inter se voluntatibus & pactis conventis constantem, ut se domi militiaeque factam rectam tueatur, esse definimus. Nam copias militares nemo (ut opinor) rempublicam dixerit, quæ postquam rem strenuè fortiterque gesserint, societati suæ confestim renunciant. Quòd si aliquis v aut x servorum clb in potestate haberet (quemadmodum Romæ nonnullos fuisse perhibent historiæ, qui tot mancipiorum grege abundabant) quibus justum & clementem dominum se præberet, non propterea fundatam ex hac colluvie civitatem diceres, tametsi per urbes virosq; descripta esset. quicquid enim per servos acquiritur, totum id in peculio domini est. accedit ad hæc eorum insuper autoritas, qui his de rebus graviter scripserunt, servos domesticos (si vitæ & rationis usum excipias) patrisfamilias instrumentum asserentes, ut fabri securim ferram cœlum

lum &c. quibus ipse sic prospicit, non ut ipsorum utilitati & comodo sed sui ipsius inserviens. Non absimili ratione dicam, aratrum, currus, equos, boves, asinos, in bonis agricolæ esse, in quibus ille curandis licet exactam operam & diligentiam adhibuerit, consilari tamen ex his remp. quis potest sic desipere ut unquam opineatur? domini quippe res agitur, non jumentorum, quibuscum nulla juris humani aut officiorum civilium intercedit communio. vasa si cum figulo litigent quis ferat? quin potius insulas querelas illas, cur in hanc imaginem me finxisti, aut cur me confregisti, non excretur? par est omninò Mancipiorum condicio. ære nostro redempta sunt: (vitæ rationisq; beneficium illis non detraho) instrumenta sunt: illa ego ex jure Quiritium mea esse ajō: caput in ordine civium non habent: in patrimonio meo sunt & censu meo. Quòd nisi alia administrandi ratio apud Turcas sit quàm ut præ se suisque cæteros omnes vernarum loco habeant (quod de illis scriptum invenimus) jure dubitem, utrum illi inter subditos regi an inter servos domino subiectos habendi sint, quib. Turca præter fas & jus omne pro libito & voluntate præest. hoc unum affirmare ausim, antiquissimorum Græcorum neminem imperium tam herile & barbarum reip. aut πολιτείας appellatione ornare voluisse.

CAPVT XI.

Familia origo & initium.

PORRÒ si ea, de quâ differrimus, societas inter liberos homines contrahatur, quin ad minimum ex duobus tantum componatur, ratio ipsa renuit.

Finitimus naturæ ordo ab individuâ viri & uxoris conjunctione auspicatus ad uberio-rem inter homines benevolentiam concilian-
dam valet. utriusque rerum familiarium præ-
fectura incumbit, pro vitæ instituto multum di-
versa. virilis muneris est, rem familiarem auge-
re, in publico versari, vim & injurias propul-
sare, foeminei, parta conservare, domi se conti-
nere, sobolem & familiam alere, mundiciem
& elegantiam in ædib. curare. ita quippe naturâ
comparatum est, ut sua ambob. officia rectè ac-
commodentur. ita virum, severum, fortem, in-
trepidum, formæ negligentem, liberalem vide-
as; foeminam, imbellem, timidam, ornatam,
formæ indulgentem, parcam & tenacem. alter
alteri sic præstat ingenii & sapientiæ dotibus,
quæ utriusque sunt propriæ, ut quæ suo in-
cumbunt muneri felicius expediant. absque hac
viri & mulieris copulâ humanum genus citissi-
mè absumeretur. Atque ad hanc societatem
colendam non instituti, sed à naturâ sic imbuti
sumus,

sumus, ut Philosophorum omnium facile princeps non dubitarit affirmare, hominem uni potius velle quàm pluribus adhærere. ac licet inter cuncta animalia homo maximam prudentiæ & astutiæ speciem præ se ferat, non tamen uspiam absque officiorum civilium commercio vitam transigere potest. homo solus, ut placet Aristoteli, aut belluinam aut certè divinam conditionem æmulatur.

Ac mihi quidem videtur, in familiis sic constitutis primam aristocratix faciem inter homines eluxisse, in quâ pauci præstantesque viri in republ. cum imperio sunt, nunc jubentes nunc parentes invicem.

Id quo facilius temperari posset, DEVS OPTIMVS MAXIMVS pro immensâ bonitate suâ, viro ingenium robur animumq; addidit, ut scēminas propter rationem & vim dicto redderet audientes; mulieri. decus, venustatem, lenocinantes verborum blanditias, ut per summam benevolentiam viris etiam præciperet. ita fit, ut dum quisque mutuas obsequendi imperandique operas tradit, rem domesticam & familiarem simul ambo administrent. Sub familiæ jam appellatione, virum, uxorem, liberos, mancipia, famulos, pecus, supellectilem, reliquaque, quæ in bonis recenseri solent, complector universa, quamdiu juncta simul permanent.

CAPVT XI.

Familia origo & initium.

PORRÒ si ea, de quâ diff. ruimus, societas inter liberos homines contrahatur, quin ad minimum ex duobus tantùm componatur, ratio ipsa reuult.

Finitimus naturæ ordo ab individuâ viri & uxoris conjunctione auspicatus ad uberio- rem inter homines benevolentiam concilian- dam valet. utriq̃ rerum familiarium præfe- ctura incumbit, pro vitæ instituto multùm di- versa, virilis muneris est, rem familiarem auge- gere, in publico versari, vim & injurias propul- sare, scæminei, parta conservare, domi se conti- nere, sobolem & familiam alere, mundiciem & elegantiam in ædib. curare. ita quippe naturâ comparatum est, ut sua ambob. officia rectè ac- commodentur. ita virum, severum, fortem, in- trepidum, formæ negligentem, liberalem vide- as; scæminam, imbellem, timidam, ornatam, formæ indulgentem, parcam & tenacem. alter alteri sic præstat ingenii & sapientiæ dotibus, quæ utriusque sunt propriæ, ut quæ suo in- cumbunt muneri felicius expediant. absque hac viri & mulieris copulâ humanum genus citissi- mè absumeretur. Atque ad hanc societatem colendam non instituti, sed à naturâ sic imbuti sumus,

sumus, ut Philosophorum omnium facile princeps non dubitarit affirmare, hominem unipotentius velle quàm pluribus adhærere. ac licet inter cuncta animalia homo maximam prudentiæ & astutiæ speciem præ se ferat, non tamen uspiam absque officiorum civilium commercio vitam transigere potest. homo solus, ut placet Aristoteli, aut belluinam aut certè divinam conditionem æmulatur.

Ac mihi quidem videtur, in familiis sic constitutis primam aristocratix faciem inter homines eluxisse, in quâ pauci præstantesque viri in republ. cum imperio sunt, nunc jubentes nunc parentes invicem.

Id quo facilius temperari posset, **DEVS OPTIMVS MAXIMVS** pro immensâ bonitate suâ, viro ingenium robur animumq; addidit, ut scēminas propter rationem & vim dicto redderet audientes; mulieri. decus, venustatem, lenocinantes verborum blanditias, ut per summam benevolentiam viris etiam præciperet. ita fit, ut dum quisque mutuas obsequendi impetrandique operas tradit, rem domesticam & familiarem simul ambo administrent. Sub familiæ jam appellatione, virum, uxorem, liberos, mancipia, famulos, pecus, supellectilem, reliquaque, quæ in bonis recenseri solent, complector universa, quamdiu juncta simul permanent.

nent. Sed neque hoc Aristocratia, nisi contra. Et ad verbum similitudine, vocari potest. est enim domus una, & minuta quasi scintilla, illius imperii specimen nobis representans.

CAPVT XII.

Regni origo & initium.

QVONIAM verò commune rerum omnium est, ut ab ipso statim ortu aut amplificationem capiant aut diminutionem; aucta jam (ut fit) & per procreationem prolis numerosiore facta familiâ, ut sub eodem tecto non facillè omnes contineantur, liberis quoque ipsis ad justam proceritatem prudentiæque quasi metam maturefcentib. & iccirco imperium magis expectantibus, parentes eos per paria domo propellunt, ut tanquam novi furculi alibi radices agant altissimas. ibi verò ex liberis nova stirps producit, indeque aliæ ex aliis prodeunt familiæ. unde per unius primùm deinde per alterius institutionem, post interjectum aliquod temporis intervallum, contubernia in villam, villæ denique in civitatem progerminarunt. sic, ubi cives, pagani, villici, in unum convenerunt, singuli pro communi salute excubantes, arctissimoque societatis vinculo inter se colligati, & supremo generis auctori ceu parenti principatum deferentes, genti nomen dederunt. Ex hoc fonte manare

mare mihi videntur non urbium aut oppidorum modò sed imperiorum etiã & nationum omnium scaturigines. quamdiu enim proavus ille in vivis erat, & ad remp. capeffendam non planè ineptus, flagitium certè quàm quod morte vindicandum esset atrocius admisisset, si liberorum quisquam cum ipso vel in certamen honoris & dignitatis venire sustinuisset, à quo vivendi beneficium hausisset.

Talis proinde mihi videtur vivum & expressum absoluti Principis exemplar & imaginem præ se ferre. quippe illos filiorum & nepotum loco omnes diligebat, illos non minùs quàm tenellas corporis sui particulas fovebat, demum omnia melius procurabat, quo cæteris usu & ætate plus pollebat. vicissim hi ipsum ut parentem optimum suspiciebant, propter consilii prudentiæque opinionem reverebantur, illius dicto auscultabant, non aliud oraculum in reb. arduis consulebant, diras & imprecationes ejus, non minùs quàm si tremenda essent numinis divini effata, metuebant. quos ille disciplinâ magis quàm supplicio in officio continebat; ratus nimirum id quod res est, quib. illi affecti essent, se quoque iisdem pœnis tangi & conturbari.

CAPUT XIII.

*Status optimatum origo &
initium.*

B 3

Sed

SED postquam ille è vivis excessisset, statim filii fratresque, non eam cuiquam reverentiam exhibentes quam solebant seni, neque parem aut spem aut fiduciam de cujusquam prudentiâ benevolentiaque habentes, exortis interdum vel inter fratres ipsos litium & contentionum seminibus, quò tamen exterorum injurias propulsare possent, cœperunt consilium simul capere, atque alternis vicib. imperii molem cæ lege suscipere, ut neque potestas solitudine vel morâ corrumperetur, neque spretum aut omis- sum se quisquam indignaretur. atq; sic inventa est ratio, quâ, si quisquam propter inscitiam in munere magistratus obeundo fuisset incautior, aliis exemplum præberet, ne in eundem imperitiæ scopulum iterum impingerent. interea, ubi usus efflagitabat, super communi salute & privatis negotiis sententiæ patrumfamilias rogabantur. unde ad paucos & in suâ domo primores viros, natalium conditione (tametsi non facultatibus) facile conferendos, pervenit imperium in proprios lares. spectabant ad illos etiam crebræ pro causâ publicâ disquisitiones, & legum condendarum summa authoritas. ita penes optimos quosque & prudentissimos reipublicæ moderatio fuit, quibuscum cæteris, si maximè vellent, nullus erat certandi locus, occasio nulla, nisi omnem pariter ætatis consilii opum generis-

nerisque prærogativam illis præripere vellent. anxie scilicet id agebant patres & præfecti, quò gentem non secus quàm liberos quàm nepotes alerent & foverent. nam qui in ipsorum jura succederent, qui famam nomenque ad posteros propagarent, quique ex mortalibus facerent immortales, alios non habebant.

Atque in eam curam vehementer incubuerunt majores nostri, ut gentiles suos eadem virtute contra peregrinas & incultas nationes, quibuscum nullam sermonis aut sacrorum consuetudinem haberent, quasi cum beluis deprælaturi defenderent.

Hinc, nisi falsum conjicio, imperandi forma profluxit, quæ in paucorum arbitrio posita, græcè *ἀριστοκρατία* latinè status optimatum nomen sortitur.

CAPUT XIV.

Status popularium origo & initium.

IAM verò, ut suus cuique rei terminus à tempore est assignatus, sublatis è medio fratribus, & in magnam indies multitudinem succrescentibus eorum liberis, languenteque inter tot æquales per seniorum (ut fit) vel mortem vel vitium quæ patribus debita est reverentiâ, singulis quoque pro officio præmium

educationis suis parentibus maioribusque adscribentes; in tam numerosâ prole, ubi tanta esset æqualitas, fieri omninò non potuit, ut paucorum imperio omnes se subjicerent. nam cum duæ potissimum res sint, de quibus inter se homines contendunt, honorem intelligo & utilitatem, nemoque ingenui saltem fidentisque animi non gravetur in altero se esse neglectum; per summam inde necessitatem ad id impulsæ sunt, ut magistratuum præfectorumque creandorum jus penes partem esset numerosiore. ita seu vice seu forte facta est cuilibet remp. capeffendi potestas decerpndiq; si quod inde emanaret commodum. quisquis dum natales suos ad illum primum generis authorem referre poterat, credebatur se hac ratione nemini esse inferiorem. proque rebus præclare gestis aut cuncti aut tantus sanè numerus quantus dici pusillus non poterat instabant. quòd si supra reliquos imperium habere pauci voluissent, conspirantes inter se cæteri illos confestim superare aut extrema pati coëgissent. ex quo non temerè accidit, vertendam esse denuò reip. formam, quemadmodum prius ab unius arbitrio in paucorum, ita ab his in multorum manus perventuram. Singulis tamen cætum civilem conservandi, suæ nationis auctoritatem tuendi, seque contra alios defendendi, semper idem studium fuit; certantibus inter-

rim

rim inter se de potestate & imperio, quis inter illos de rep. melius meritus audiret: cujus rei non aliunde argumentum deducebant, quàm ex magistratu benè defuncto.

Atque, nisi me fallit animus, primus iste est & naturæ maximè conveniens popularis imperii ortus, quod Græci δημοκρατίαν appellabant, Latini fusiùs rempublicam; alii, populi censusque potestatem: sed quàm Latinè, ipsi viderint.

CAPUT XV.

Remp. populi ingenio esse accommodandam.

EX his, quæ dicta sunt, liquidò constat, mutationes in formis politicis à naturâ potius quàm ab ambitione malitiave pfectas esse, & accommodatam populi ingenio administrationem esse debere. atque, quemadmodum singula hæc tria rerump. genera causas in naturâ positas habent, ita, ubi p civium indole, id quod maximè convenit, adhibetur (ut si vestem corpori aut aptum pedi calceû induas) mox illud civile corpus tranquillum est, & oblectationem haurit ex illâ quiete cum utilitate conjunctâ. quòd si per speciem politiæ à civium moribus abhorrentem eos gubernare velis, tum veluti calceus, si pede minor erit aut major, ipsi incommodus est &

inter eundem obest, ita si quis, contra quàm ipsi volunt, per summam tyrannidem civibus imperitaverit, (sit licet eximie alioquin bonitatis) aut labescant illic, aut serviliter se gerant, aut nunquam prius desistant, quàm regem ipsum & qui eos debellarunt aut se denique perdiderunt. Est etiam aliud genus hominum, cui si præfuerit nemo, quasi iugo solutum quid faciat planè ignorat. itaque per insolentiam, superbiam, desidiàmque, ad facinora & omne genus sceleris proripiunt, & spargunt se diffunduntque, aut stolidâ quadam ambitione & privatis inimiciis mutuò se perimunt. Ea verò, quæ diximus, plenissimè confirmant omnium ætatum gentiumque conscriptæ historiæ, ut de Græcis, Romanis, Samnitibus, Danis, Vandalis, reliquisque constat.

Cæterum nollem quenquam sic existimare, quasi omnes rerum publicarum administrationum formas per huiusmodi propagationem & sobolem gemmascere affirmaverim, sæpè etenim, postquam diu bello disceptatum est, Imperator, qui exercitui è diversis nationibus conflato præfuit, captus ejus loci quem expugnavit amœnitate, dum illic moratur, remp. & regnum fundando ponit. ita Gothos & Longobardos in Italiâ, in Galliâ Francos, in Hispaniâ & in aliquâ Galliæ parte Germanos, in Britanniâ majore, cui

re, cui nunc nomen est Angliā, Saxones fecisse constat. quando autem Princeps ille moritur, tum nobiles, re primū deliberatā, regem alium designant; aut summam reip. in plures præfectos partiendo deducunt; atq; ita fecisse Longobardos in Italiā, in Angliā Saxones recepimus: aut imperium popolare amplectuntur; ut Helvetii in suis diocæsesibus: vel postposito multitudinis principatu, dominium ad paucos referunt; quod Patavini Veronēses & Veneti facere cōsueverunt.

CAPUT XVI.

Partes & persona reip. distinguuntur.

SEd ut omnia clariū elucescant, exoritur alia in partibus reip. divisio. parum quippe est, si quis eam plurib. familiis proghatam, unde villis origo est, arbitretur; aut ex oppidorum vicorumq; multitudine regnum enasci: quodque pro civibus tantū liberi habendi sint. non servi, quibus, ceu instrumentis & facultatibus aliorum, nulla est in caput liberum potestas; quodq; fœminas itidem arcerimus, quæ, si naturam ducē sequantur, domi sese continere, liberos tollere, rebus cæteris non immisceri, inter cives magistratu non fungi didicerunt; nisi ubi potior habenda est ratio generis, quàm sexus, quàm ætatis, quando honos stirpi adhæret; ut Regem, Ducem, Comitē esse. (quod tamen de Regina absoluta, Ducissa, & Co-

& Comitissa dictum puta, quæ non quòd Regi, Duci, Comiti nupserunt, hunc titulum præferunt, sed quòd ad eas ceu ad proximas legitimasque hæredes jure sanguinis pertineat. eadem namque apud illas in regno, ducatu, comitatu authoritas est, quæ viris justâ ætate, ipsi licet feminæ puerive fuerint. plus enim valere debent ille natalium splendor & jus, plus regni salus & incolumitas, quàm vel tenella infantum ætas nondum tractandis regni gubernaculis idonea, aut sexus fragilitas publicis negotiis non adsuefacta: à quarum latere viros cordatos gravesque nunquam discedere omnes arbitramur; qui optima quæque suggerendo, ubi usus postulat, sicubi quid deesse vident, ipsi explent) totum hoc quod supra nominavimus satis non est. sed eorum, qui in rep. versantur, alii munera in civitate sustinent, alii expertes sunt: illi magistratus, hi privati dicuntur. Huic non absimile fuit illud Romæ discrimen, inter patritios & plebejos longo inter se tempore dissidentes, ubi interim hi per multos annos ab omni officio exclusi sunt, donec par atque æqua fuit apud utrosque magistratus consequendi authoritas.

Erat quidem & alia divisio, in senatores, equites, & plebem; ut apud Græcos illa in *ἄρχοντες* & *δημωτικὸς*, hodieque apud Gallos, les nobles & la populaire, gentils-hommes & villanics. sed hîc in Angliâ

Angliâ in quatuor genera distribuuntur: nobiles nempe, cives, plebejos, artifices & operarios. Inter nobiles primo loco **Rex**, tum Principes, Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites, Barones recensentur. atque hi κατ' ἐξοχὴν ipsa *Nobilitas* vocantur, & porro *Domini viriâ*, *Nobiles* audiunt. hos proximè sequuntur Equites aurati, Armigeri, & Generosi.

CAPUT XVII.

De primariâ nobilitatis Anglica parte, quæ est nobilitas major.

DVCES, Marchiones, Comites, Vicecomites, Barones, aut iis honoribus à Principe affecti sunt, aut quia hæredes filii sunt & parentes suos proximè attingentes, illâ dignitate exornantur. nam & Ducis filius natu maximus ipso patre superstite *Comitis* nomen usurpat, & Comitis filius nomen titulumq; *Vicecomitis* aut *Baronis* (imò etiam pro indultâ dignitatis conditione *aliud*) sortitur. dumque de promovendo aliquem ad novos honores loquimur, ipsos intelligimus donationis codicillos, in quib. propter obsequium & operam narratur Princeps aliquem velle decorare. sed illa amplitudo in prolem masculam ut plurimum traducitur. Cæteros nobilium filios summo jure *Armigeros* esse

esse dicimus. pervulgato tamen sermone quosvis Duce & Marchione prognatos, ut & filium Comitum ætate provectiorem, DOMINOS appellamus. quæ vox nisi aliquibus interdum ad summum officium evectis conveniret, ad alium certè quàm ad præcellentem Baronum ordinem non pertineret.

Barones nostri Romanis senatoribus respondent, illorum patriciis nostri nobiles, quando patriciatus vel senatores vel senatorum filios designabat.

Senatorum census aliis temporibus alius fuit. apud Anglos nemo ad Baronis fastigium efferri solitus est, si annuis redditibus auri puri 600 libras vel marcas erogare non potuerit.

Vicecomes, Comes, Marchio, Dux, quoniam honore cæteros longè antecellit, etiam amplificatam pro dignitate fortunam habere eum necesse est. quòd si de proventibus illis propter inopiam aliquid decedat (quis enim præstare potest diuturnam divitiarum possessionem?) jacturam tamen fieri dignitatis leges non sinunt. quam si insigni aliquo damno affectus fuerit, ut Senatores Romani à senatu amoti sunt, ita nullus huic locus in supremo Comitiorum conclavi reliquus erit.

CAPVT XVII.

De se-

*De secundariâ nobilitatis Angliæ parte, quæ est
nobilitas minor: & primum de
Equitibus.*

EQVES AVRATVS nemo nascitur, non
REX ipse, non Princeps. primogenitum
Regis filium Walliæque Principem, **P**RINCE
Anglicè *ναὶ ἑσχατὸν* denotat: quamvis **R**EX
hanc ipse vocem sibi cum liberis suis ducibus-
que communem audire non dedignatur. at-
que in eo, quod nunc dicturus sum, non planè
alienus est à nostro Gallicus loquendi mos.
nam cui proximæ sunt in regno succedendi
partes, si hæres filius fuerit, **D**ELPHI-
NUS, sin regibus propinquitate conjunctus,
MONSIERV. apud nos Anglorum
REGIS filius ætate major, **T**HE **P**RINCE
appellatur.

Cæterùm Equites, vel ante pugnam virtu-
tis augendæ gratiâ, ut fortunam belli alacrius pe-
riclitarentur; vel à pugnâ, re præclarè fortiter-
que gestâ, viriles animos cohonestandi ergò;
vel in pace denique, propter aliquam fortassis
operam insigniter navatam, vel spem bonam
quæ de illis concipitur, militari cingulo exor-
nantur. sed neque omnes eodem modo fiunt.
nam interdum, qui **R**EGIS judicio ad-
modum probantur, ipse equites esse jubet.
interdum ex mandato & authoritate **R**EGIS,
inter-

interdum pro legati arbitrio, qui copiis militari-
bus cum summâ potestate præest, insigniuntur.

Atque iste ordo aliquâ ex parte equitib. Ro-
manorum respondere videtur. nam in plerisque
convenit, quantum nostra resp. illam exprime-
re valebat, licet in nonnullis fuerit alienior. si-
quidem ita natura fert rerump. ut nulla sibi diu
constare possit, nedum alteri congruere. & ob
societatem civilem aliquid accedere vel de eâ vi-
cissim detrahi fatale est: proque temporum diver-
sitate alios mores postulante, aut hominum in-
geniis res novas subinde affectantibus, quod vi-
tuperio dignum est emendatur. Equites Ro-
mani ex censu hoc est pro modo facultatum &
rerum suarum eligebantur. idem etiam plerum-
que in Angliâ solet obtinere, ubi hanc fortunæ
amplitudinem annui illorum reditus sustinere
queunt. Neque tamen omnes Equites lege-
bantur, qui censum equestrem possidebant:
quemadmodum neque in Angliâ usu venire so-
let. illorum etenim dignitatem hanc propriam
esse REX voluit, quos ille potissimum honore
prosequendos statuit. penes arbitrium Principis
in utraque rep. fuit equitum numerum defi-
nire. illud autem, in quo nostros ab equitibus
Romanis superari faciliè concedo, equus fuit
publicus. nam nostri pacis militiaeque temporibus
suis sumptibus equum alunt. Censum e-
que-

equeſtrem apud Romanos diverſis temporibus
 haud uniuſmodi fuiſſe accepimus. ſed in Angliâ
 ex antiquæ legis inſtituto, qui x l. libras Star-
 ling in ſingulos annos queat expendere, inter
 ipſas REGIS inaugurandi ceremonias, ejusve
 filiz nuptiis aut eâ tempeſtate, ubi filii Principis
 equeſtri dignitate inſigniuntur, aut ſicubi ma-
 gnæ rerum occaſiones ſe ingerunt, edicto RE-
 GIS eques jubetur eſſe, aut [† ſi nolit†] mulctari
 pecuniis; quas plerique interim non tam hono-
 rum, [† quorû ſumptus ipſâ mulctâ gravioreſ eſ-
 ſe reputant†] quàm divitiarum cupidi libentius
 perſolvunt. nonnulli, qui illo honore indigni
 cenſentur, tàmetsi divitiis abundant ſatis & il-
 lam dignitatem ambiunt maximè, & voto ſuo
 privantur & xl. librarum Starling diſpendio
 plectuntur. haſ ſi ad ejus temporis examen ali-
 quis ſubducatur, in quo moſ iſtè primùm ſuccevit,
 haud pauciores c & xx libris noſtratibus inve-
 niet: quod ego fuſius in illo libro declaravi, qui
 de pretio nummorum circumfertur. Viden-
 tur Romani in duos ordines remp. ſuam diſtri-
 buiſſe, cùm SENATVS POPVLVSQVE RO-
 MANVS inter ſcribendum uſurpabant; adeoque
 populi voce, equites plebemque complexi ſunt.
 ſic, ubi SENATVS POPVLVSQVE ANGLI-
 CANVS dicimus, equites, armigeros, reliquos
 item nobiles, cum civibus, municipibus, & ple-
 bejis

beis, unâ voce denotamus. In L L. fanciendis conveniunt in *Senaculum* Reguli unâ cum Archiepiscopis & Episcopis, præsentib. pro tempore & præsidentibus ipsis REGIB. & REGINA. Equites, cæteraque nobilium multitudo, cives quoque & municipes, super gravissimis regni negotiis ad deliberandum adhibiti, seorsim in domum aliam congregantur, quæ *populi concio* appellatur, ut clarius posthac describemus de Parlamento acturi.

Dubitationi locus esse possit, unde hoc nomen *Knight* factum sit, & si quid præterea amplius significet quàm apud latinos *miles*. quod respondet anglicano a *Souldier*. vox ista *Souldier* / ex eo potius deducta videtur, quod est *Sould* & *Paiment* / hominemque ad pugnam conductum, & stipendiarium indicat; tametsi Cæsar in commentariis suis eos soldures vocat gallicè, qui vinculo quodam & juramenti inter se ducemque suum religione junguntur. quam si Germani rationem sequeretur, fieri potuisset, ut qui operas & virtutem suam stipe non locassent, verum propter aliquam generis sui cesserendi spem (utpote homines ex eadem gente prognati) suis impensis victitabant, & hujusmodi juramento persanctè se astringentes militabant, fortassis hi κατ' ἐξοχὴν *Knights* aut militum nomine perhiberentur : quando apud Germanos

manos aliqui Sandts Knechts dicuntur, quasi cohortis gratuitæ milites: quanquam hodie pleraque illorum pars sit mercenaria. aut forsan, quod qui circa Principem proximi erant, quasi servi de reliquis lecti, & delibati satellites, germanico sermone Knechten appellati, (quod perinde est ac si servum dicas) quia fideliter deserviebant, in argumentum honoris cœpta est deinceps vox usurpari & notam viri militaris. in hac re quod ad linguam nostram toties mutatam attinet, sententiam meam non fero. illum nunc dierum anglicè vocamus Knight/ quem Galli *chevalier*, latinique *equitem aut equestris ordinis*.

Et quoties equestri dignitate quisquam decoratur, genu nixus, enseque evaginato in tergum aut in humeros ictus est loquente in hæc verba Principe, *Soyes cheualier, au nom de Dieu*, cui olim *Divi Georgii* adjiciebant; & priusquam in pedes se attollit, *avancez*. Atque iste cingendi usus uti jam obtinet, ita semper cingendi equites non creandi phrasis longè fuit antiquissima.

Equites Balnearii, in ipsis Regum sacrandorum celebritatibus, non sine prolixis & curiosis ceremoniis insigniuntur.

Equites Vexilliferi in acie fiunt, abscissâ scilicet vexilli cuspide in formam signi militaris. unde ex equite cœlibe in eum honoris gradum sic promoventur, ut in vexillo insignia sua perinde ex-

pandendi jus & authoritas illis constet, atque si Barones ipsi forent. sed exolevit iste serè per Angliam ordo.

Cæterum, quacunque demum ratione in classem equitum quis cooptetur, communem statim dignitatis titulum vxor illius cum Baronis conjugate sortitur, quando utraque *Dominæ* nuncupatur. ipse tamen Baronis appellatione non gaudet, sed adjectam vice pronominis syllabam habet *Str.* veluti, si prius Thomæ, Gulielmi, Johannis, aut Richardi nomine appelletur, deinceps dominus Thomas, dominus Gulielmus, dominus Johannes, dominus Richardus audit, qui titulus equitib. in Angliâ defertur. Et ordini quidem equestri explicando, quæ hæctenus disseruimus, satis in præsentiarum esse possunt. superest adhuc aliud equitum genus, quod *aurea periscelidas* dicitur.

EDVARDVS III postquam multis iisq; per insignibus victoriis potitus esset, quippe *Iohanne* Galliarum, *Iacobo* Scotiæ, regibus captivis in turre Londinensi simul detentis. *Henrico*que notho Castellano è regni finibus ejecto, *Petro*que auspiciis Walliæ Principis Ducisque Aquitaniæ, cui *Nigri* cognomentum fuit, demum restituto, consortium illustre excogitavit; factoque per ipsum è regno suo cæterisque ditionibus adeoque ex universo orbe Europæo virorum delectu

lectu splendoris virtutumque luminibus maxime insignium, eo honoris titulo decoravit, fasciaque; insuper auro gemmisque distinctâ donavit, fibulaque aurâ in sinistro crure, indies gestitandis. adjecit insuper cycladem, togam, pallium, torquemque, reliquasque id genus vestes trabeatas, materiâ juxta atque opere ipso spectabiles & heroicas & tam Augusto sodalitis percommodas, quas festis solennioribus pro se quique induerent. cujus sodalitiî principem locum REGI REGINÆVE illorumve posteris assignandum, reliquos autem illius ordines sex scilicet viginti, statutis quibusdam & legibus devinctos, fratrum ac consodaliū numero habendos esse. Cæterum, quoniam non tam politiæ aut gubernationis in repub. species aliqua est, quàm ornamentum, cæso ulterius super hac realiquid adtexere.

CAPUT XIX.

De armigeris.

ESCVIER aut *Esquier*, quem vulgo *Squire* appellamus, dictio planè est gallica, & scutigerum aut armigerum designat, & in universum illos, qui nobilitatis suæ specimen, ex quâ emanarunt, in insignibus gerunt. hi distinctum aliquem reip. ordinem non faciunt, sed in classe nobilium reponuntur, nihilque ab iis differunt nisi quod

(ut ego sentio) insignia ferunt generis sui claritatem repræsentantia, ut propterea cincturâ aut creatione opus non habeant. aut etiam ex eo nomen invenerunt, quòd quum in principio domus aut equitibus ephebi essent honorarii aut scutigeruli, conversus est in honoris titulum officii modus, per quem etiam à gregario milite discernentur.

CAPVT XX.

De nobilibus minorum gentium

Gentlemen id est nobiles sunt, quos natalium series dignitasque claros efficiunt, Græcis *εὐγενῆς* dicti, Latinis nobiles, Gallicè *nobles*. *Εὐγενῆαν* Latini definiunt præstantiam alicui collatam, quòd ejusmodi majoribus cum nasci contigerit, quorum longa series divitiis & virtutibus floruit: aut, ut rem paucis absolvam, diu fundatam in eadem familiâ cum virtute rerum abundantiam. quòd si hanc præclaram suorum excellentiam posterì quoque imitentur & observent, verè nobiles atque *εὐγενῆς* habentur: sin minus, majorum tamen res & fama illos aliquandiu obducit, consimilem in modum atque ea, quæ auro circumlinuntur, tantisper donec inauratio deterfa fuerit, æris proprii formam non perdunt. quod diximus, ipsa tuetur ratio. nominis quippe etymologia, verbi efficaciam satis declarat. nam latinè

tinè quidem gens stirpem vel cognomen significat, quemadmodum apud Romanos, Corneliorum, Sergiorum, Appiorum, Fabiorum, Æmiliorum, Pisonum, Juliorum, Brutorum, Valeriorum, quos qui per virilis sexus cognationem contigerunt, & familiæ nomen apud se retinuerunt, agnati gentiles vocabantur. iidem manente patrum suorum gloriâ, hujus aut illius prosapiæ nobiles fuerunt. quæ res litem inter Romanos excitavit maximam, ubi novi quidam homines recter exhibitæ virtutis ergò receptiores apud populum forent, quàm vetustus ille natalium odor per ignavam flagitiosamque nepotum vitam obtritus illos efficere potuisset. hac de causâ Cicerones, Catones, Mariique, plurimum cum antiquis illis conflixerunt. unde Juvenalis:

Malopater tibi sit Therfites, dum modò tu sis

Æacida similis, Vulcaniag, arma capeffas,

Quàm te Therfite similem producat Achilles.

Sed Principibus (idem etiam rebusp. usu venire solet) necessarium omninò est, virtutem præsentem decorare. Et quamvis ratio magis exposita sit illustri loco natis virtutem consequendi, cùm exemplo majorum, quo adduci, tum beneficio recte educationis, quo valere possunt, cui denique accedit insitus quidam amor clientum & vicinorum (pro eo quòd ipsorum ædes incolant) nobiles suos maxima bene-

volentiâ prosequendi, & ad patrum vestigia pre-
menda incitandi: tamen ubi hæc omnia de-
fuerint, quemadmodum (quod valde deplo-
randum est) pro ingenio rerum humanarum
mundiq; novis semper mutationib. obnoxii de-
esse plerunq; videmus, tum majorum suorū po-
testati æqualem Princeps apud se & resp. retinet.
nam veluti prudens agricola loco veteris labantis
novam arborem inserit, ubicunq; locorum inve-
nerit: ita apud Principem, ubi virtutem aliquam
egregiam intuetur, ipsam exornandi autoritas
semper fuit. Nobiles, Armigeros, Equites, Ba-
rones, Comites, Marchiones, Duces promovere,
quando illorum merita tanto fastigio ferendo ef-
fent, hoc certè nihil usitatus fuit. sed REGI
pro more debentur Equitum cinctura, Baronum
& superiorum dignitatum creatio. nam quan-
tum ad nobiles spectat, vili pretio hîc in Angliâ
fiunt. quisquis enim legibus patriis operam na-
vat, quisquis in Academiis incumbit literis, quis-
quis artes liberales profitetur, neque (ut verbo
dicam) manuum labore vel artificio aliquo vi-
ctum quæritat; ille, si personam sustinere, & im-
pensas quas solent nobiles facere velit, *Dominus*
vocabitur, (quæ vox nobilibus armigerisque tri-
buitur) & nobilis ipse recensebitur. verum enim
est vulgo quod dici solet, *Tanti eris alis, quanti*
tibi fueris. quin etiam, si opus fuerit, fecialium
Prin-

Princeps, insignia pretio tibi divendet, quæ tametsi tum primum facta & composita sunt, quasi rem literis diu consignatam, publicarum tabularum crebris revolutionibus ostentabit se reperisse: sin illud fide magis integra præstabit, in hunc modum præfabitur: *Tibi bene merito, eximiusq; dotibus exculto, ob res præclare fortiterq; gestas, pro meâ Principis fecialium & insigniorum auctoritate, tibi, inquam, tuisq; heredibus do hæc insignia.* quâ re semel confectâ puto illum armigeri nomine posse insigniri, quando illis postmodum utitur insignibus. Hos interdum per ludibrium novos homines appellitant.

CAPUT XXI.

Nobiles creandi mos apud Anglos an improbandus.

DE hujusmodi nobilium apud nos creatione, sit necne proba, & legitima, disceptari potest. atque, ut ego sententiam meam dicam, planè opinor vitio carere. namque Principi nostro incommoda non est, quemadmodum in Galliâ. in plebejos quippe aut agricolas nihilo plus ex censu constitutum est quàm in nobiles. quid, quòd, ubi recensentur hominum facultates, illis majora indicuntur onera? quæ eo alacrius ferunt, ne, si velint abnuere, aliquid de dignitate sua detractum sibi velle videantur. Im-

mo ubi aliquid repræsentandum est, delectus militum habendus, aut sumptus villæ faciendi, in partem impensæ majorem veniant, nisi fidem & auctoritatem suam labefactatam mutant. quod ad externam illorum speciem attinet, habitus nobili conveniens gerendus est, quo facilius dignoscatur, plebejo aptandus est plebejus, balatronibus denique qui est balatronum proprius. quod si in militiam proficiscendum sit, arma & vestimenta quantivis pretii sibi comparabunt pro illa vitæ conditione quam sustinent. porro animum virilem, insignioris disciplinæ judicia, spiritum acriorem, beneficentiamque magis profusam exhibere eos oportet. ad hæc alendi ipsis sunt serui aliquot ociosi, qui præterquam quod interdum famulantur, nihil aliud agant, unde sibi ipsis obsunt, si majores pennas nido extendant: alteri sanè nocent nemini. nam politiam & imperium reipub. nemo ex iis contingit, qui adeò mirificè sibi placent, quique altiores cothurnos induunt quàm fortuna fert. id illorum est negotium, quorum ita cognita & spectata fuit sapientia, ut ad tale munus destinarentur, de qua re postea disseremus.

CAPVT XXII.

De civibus & municipibus.

PRO-

PROXIMVS à nobilibus locus civibus iis & municipibus assignatur, qui non modò civitatis & magistratus jure ornantur, sed re etiam onera perferre valent. deservire autem reip. hos necesse est, in villis, oppidis, aut municipiis suis, in quibus habitant. in Comitatibus haud magno æstimantur, nisi quòd ad publica regni comitia, Parliamentum nempe, legum sanciendarum ergò convocantur. Ex his, quatuor urbes antiquiores, duos oppida designant, cum autoritate suffragandi urbis illius aut municipii nomine à quo delegantur.

CAPUT XXIII.

De plebejis.

SECUNDVM Barones, Equites & Armigeros, maximam reip. procurationem obtinent plebeji; immò plus operæ insumunt reliquis omnibus: id quod deinceps apparebit. Eum ego *plebejum* voco, quem leges nostræ *hominem legalem* appellant, voce in formulis & inquisitionibus tritissimâ, qui statim ut natus est ingenuus est, quique ex fundo suo quotannis summam xxx solidorum sterlingorum potest erogare, hoc est, si rationem supputes præsentis monetæ, v l libras Anglicanas.

Hoc genus hominum apertè profitetur se nobiles non esse, sed honorem & observantiam omnem

omnem illis defert, qui verè nobiles sunt aut esse præ se ferunt, pluris tamen habentur, quàm oparii aut artifices, quibus etiam præponi solent. opulenti plerumque sunt, familias alunt, & conquirendis divitiis acriter incumbunt. nobilium villici sunt, pecuniarii, nūdinatores, boni patres-familias, servos pigros & inertes (quod nobiles faciunt) non habentes, sed qui suum ipsi victū & herilis partem aliquam quæritent. ex quo fit, ut prædivites evadant, & nobilium fundos perditè & profligatè viventium indies possint redimere. quòd si filios suos in Academiis bonis literis aut patriis legibus informandos curaverint, aut redditus satis amplos illis reliquerint, unde absque eo ut opus manib. faciant commodè vivant, mox in classem nobilium eos referunt. *Dominus* appellatio, quæ nobilium est propria, in illos non confertur: sed ejus loco nominibus illorum præponimus *Goodman* quasi bonum virum dixeris. nam si *Lutherus*, *Finchius*, *Vitus*, *Brunus*, vocentur, in colloquiis (qui vicinorum mos est) boni viri titulo singuli cohonestantur. quod tamen in magnis negotiis aut in juris formulis usu non solet evenire. in his enim distinctionis gratiâ si eques fueris, in hunc modum scribêris: *Dominus Iohannes Finchius eques*: si Armiger, *Iohannes Finchius armiger*: si deniq; extra nobilium ordinem fueris, *Ioannes Finchius plebeius*.

ius. Armigeri dicuntur, qui tametsi ipsi nobiles fuerint, & in primâ nobilium serie collocandi, gradum altiorem sibi non vendicant. Inter agricolas, operarios, infimamque plebeculæ faciem, qui è vulgi gregibus exempti sunt, quasi proprium à nobilibus locum occupantes, plebeji nominantur. Hos Cato ille senex, *Aratores* nuncupat, & *optimos cives in rep.* talesque, quos esse plurimos rerump. scriptores laudi ducunt. recenset etiam Aristoteles disertis verbis hoc hominum genus, qui suis rebus ipsi vacant; ad reipub. procuracionem & ad judicia non accedunt nisi vocati; his ubi liberantur gaudent; nobilibus & præfectis eam præstant obedientiam quam debent; in bello itinerum laborumque juxta sunt patientes; quippe qui pro dominis, quibus etiam prædia sua accepta referunt, dimicare consueti fuerint, pro sobole & uxoribus, pro patria, pro laude & gloriâ deniq; in reditum comparanda, præsertim cùm charos se suis dominis futuros & eorum liberis intelligunt, quando in capitis discrimen pro illorum salute se conjecerint.

Et nobilitarunt isti Angliam virtute suâ, non quòd ingenio, imperio, aut viribus, cum nobilibus essent conferendi: sed quia & numero vincant, & voluntati dominorum auscultent, & corporis robore polleant, & labores impigrè subeant,

subeant, & denique aut præeuntem aut comitantem pleno gradu animosè sequantur. lentè etenim festinant aliàs, utpote qui rei militaris scientiam haudquaquam profiteantur. Hi quondam arcu & peditatu fuerunt perinsignes, Galliæque adeo universæ timorem virtute suâ incusserunt, potius extrema pro se quique perpeffuri, quàm ut per inertiam equitem autobilem defererent, sub cujus signo militabant: qui tunc temporis ut plurimum patronus illorum extitit. id quod etiam admittere numquam potuerunt absque ingenti dedecore, rerumque & fortunarum suarum dispendio & jactura, pœnas nimirum meritas ignaviæ & timiditatis exsoluturi. quæ quidem omnia sicut à majoribus suis acceperunt, ita per manus vicissim posteris tradiderunt. Celebrantur apud Anglos plebeji, quemadmodum in Gallia nobiles. mutuis enim eladibus alteri affecerunt alteros, dum hi inde peditatu, inde illi superiores evaserunt equitatu. Ac nobiles plerique omnes cataphractarii sunt, & equo merent, plebeji peditum agmen efficiunt, nobiliumque auspicia sequuntur. pugnâque initâ Duces conscenso equo, aut pedibus obambulantes, qui mos REGVM Angliæ semper fuit, horum copiis sese immiscent, planè diversâ ab exemplis Gallorû ratione, quorum Reges in bello tutissimum facilè sibi locum inter

inter equites constituunt : non obscure (ut facile conjicis) hoc pacto innuentes , quibus uterq; plurimum confideret .

Plebeji hominis conditionem facilius intelligas quàm etymologiam . Nam ut *Yeoman* eundem accipias cum eo , qui est *Youngman* / ratio ipsa repugnat : quando *Yeoman* neminem dicimus , nisi qui uxorem duxerit & liberos suscepit , atq; aliquam authoritatem quasi & estimationem inter vicinos obtinuerit . sermone Teutonico *Yoncker* hominem splendidum aut mediæ conditionis nobilem aliquem solent designare . verisimile est nostrates , quum fiduciam generis sui præ se non ferrent , ubi accepissent apud Belgas , inferioris notæ nobiles *Yoncker* man appellari , in acie , quasi per ludibrium aut jocum , invicem sic se appellitantes , postquam domum rediissent , hoc cognomento gavisos fuisse . quæ vox cujuscunque demum potestatis apud Teutones sit , virum certè nunc apud nos opulentum probeq; ex ære suo victitantem nata est significare .

CAPUT XXIV.

*De quarta hominum specie, qui non
presunt .*

QUARTA in classe hominum reponuntur *capite censi proletrarii aut opera* . (nam illud

illud iis apud antiquiores Romanos nomen fuit) operarii, inopes agrarii, mercatores, propolz, emphyteutæ, agricolæ fundani: artificum genus omne, sutores, vestiarii, calceolarij, fabrilignarii, laterum coctores, & cémentarii &c. istis nullum est in nostra rep. suffragiorum jus; neq; pluris æstimantur, quàm quòd in partem veniunt eorum, qui dominio subjiuntur. tamen in civitatibus & municipiis, ob defectum plebjeorum, ex talibus consistunt xii virum inquisitiones. in villis etiam æditui fiunt, & cerevisiaræ bonitatis exploratores, interdum constabularii; quod munus, utpote remp. propius attingens, ab initio tam humilis sortis homuncionibus delegatum non fuit.

Quocirca de rep. popularius loquentib. ejus administratio penes tria hominum genera videtur stare; Principem Monarcham, summum nempe dominum, REGEM puta aut (si foemina diadema obtigerit) REGINAM, cujus nutu & autoritate omnia reguntur: tum majorum aut minorum gentium nobiles, Regulos scilicet & Dynastas, qui Baronû ordine cõprehenduntur, & quos honore dominorum dignamur, Equites auratos, Armigeros, reliquamq; inferiorum nobilium multitudinem: tertium genus è Plebejis conflatur. horû unusquisq; in judiciis, censuris, magistratib. creandis, tributis indicendis, ipsiq; legib. sciiscendis auctoritatem obtinet. id quod deinceps exponemus.

DE

REPVBLICA ET ADMI-
NISTRATIONE

ANGLORVM

LIBRI SECVNDI

CAPVT PRIMVM.

*Leges Regni Anglicani definiuntur in ge-
nere, & dividuntur.*

EGRES Anglicanz duabus in rebus
maximè versantur: iudicio & usu sive
praxi.

In illo spectantur

*Persona,
Locus,
Res &
Modus.*

Indices.

Inreconsultus.

In hoc personæ simul cum ipsorum officio
occurrunt considerandæ. sunt autem perso-
næ hæ, *tabelliones publici*, *advocati*, & *legu-
les*, quibus illud incumbit ex officio ut cau-
sas ad sententiæ examen expediant. *Tabel-*

D

liones

liones publici, lites in iudicio pendentes in testatum redigunt, actiones instituunt, fori decreta, relationes, & sententias, scriptis consignant. *Advocati* utpote in juris doctrina benè versati causam Jureconsultis adornant. *Leguleji* usque & experientia magistra edocti, quis cuique foro conveniat litium persequendarum ordo & modus, formulas inde super clientum suorum negotiis acquirunt; horum postulationibus invigilant, ne per incuriam ex mora dampnum sentiant; sportulas & honoraria pro fori consuetudine persolvunt; remque ad iudicii calculum subeundum præparant.

Loca, quæ iudicio deserviunt, ipsa sunt fora, in quibus leges sententiæque feruntur: Parliamentum, Cancellarii Curia, Subsellia Regia, Acta Forensia, Quæstorium, Pupillorum Curia, Camera stellata, libellorum supplicum Curia, & Ducatus Lancastrensis.

Jus & æquum ferendis legibus *materiam* suppeditant.

Modus ipse nunc sequitur.

C A P V T II.

De Parlamento ejusque potestate.

IN comitiis Parlamentariis posita est omnis laugusta absolutæque potestatis vis. quippe quem-

quemadmodum robur & virtus Angliæ dicuntur in acie residere, quia illic eum dynastia cæteraque nobilitate plebeque REX ipse adest: ita quoties in pace de rebus arduis deliberatio incidit, Dynastæ Regulique præstantioris in rep. partis vice defunguntur; equites, armigeri, nobiles, & plebei, reliquæ multitudinis locum obtinent; cleri nomine conveniunt præsules: mox animam quasi & colophonem addit iussus Principis. Quod bonum felixque Regno totique Reipublicæ sit monent, simulque super eo consilia communicant; tum post benè longum deliberandi spatium: ter recitatâ pro more loci schedulâ, & in utrâque domo rationibus agitâ, scorsimque ambarum partium calculis comprobâ, Regio demum assensu confirmatur: quodque sic gestum est, Principis & universi Regni factum interpretamur. proinde nullus postea cuiquam oboriri debet querelæ locus; sed quia rescindi amplius non potest, & promulgatis semel legibus omnes tenemur acquiescere, firmum stabile & SANCTVM appellamus; & legis apud nos vigorem habet, quicquid hujusmodi consensus perfecit.

Parlamentaria comitia veteres leges jubent esse irritas, novas inducunt; præsentibus juxta ac futuris modum constituunt; jura & possessiones hominum privatorum commutant, spurios

D a

nata

natalibus restituunt; cultum divinum sanctio-
nibus corroborant; pondera & mensuras vari-
ant; jus in Regno succedendi præscribunt; incerti
juris controversias dirimunt, ubi nihil lege cau-
tum fuit; censum agunt; capitationes & vectiga-
lia indicunt; delictorum gratiam faciunt; affli-
ctas & majorum sceleribus perditas familias eri-
gunt; vitæ necisque potestatem in eos obtinent,
quos ad hujusmodi disquisitiones Princeps avo-
caverit; atque, ut concludam breviter, quicquid
in centuriatis comitiis aut in tribunitiis popu-
lus Romanus efficere, potuisset, id omne in co-
mitiis Anglicanis, tanquam in cœtu Principem
populumque repræsentante, commodè transigi-
tur. interesse enim in illo conventu omnes in-
telligimur, cuiuscunque amplitudinis status aut
dignitatis, Princepsve aut plebs fuerit; sive per
teipsum hoc fiat sive per procuratorem. nam
omnibus peræquè gratum esse oportet, quic-
quid ex Senatusconsulto Parlamentario profe-
ctum est, ut quod pro imperio & potestate de-
cernat serenissimorum Principum majestas, E-
piscopi Regulique, Equites & Cives, qui eò à
provinciis & municipiis ablegati plebē referunt.

In legibus condendis aut omnes in eandem
sententiam descendunt, aut major numerus, ad-
hibito prius assensu Principis.

Qui munus
aliquod in comitiis obeunt, sunt Oratores, Scri-
bæ duo,

hæ duo, quorum alter domui superiori additus alter inferiori, ipsique Arbitri. Oratoris est schedulas quæ in Parlamento exhibentur verbis ornare & proponere. à REGE quippe REGINAVE huic officio deputatur, tametsi voluntate domus approbetur. Scribæ Parlamento sunt ab archivis, & Senatusconsulta custodiunt, tam quæ prælo excuduntur, quàm quæ propter hominum privatorum utilitates in vulgus non emittuntur. Arbitrium penes illos est, quos domini civesque peritissimos esse legum componendarum artifices censuerunt super ejusmodi negotiis, quæ in schedulis proponuntur, quæque illorum judiciis dispiciantur.

CAPUT III.

De Parlamento habendo modus.

PRINCIPIS accersitu per literas statò die, quasi XL plus minus dierum curriculo interjecto, ad comitia evocantur, Duces, Marchiones, Barones, cæteri; sive Ecclesiastici sive Politici domini, quibus suffragandi jus est. quin etiam rescripta Principis ad singulos provinciarum Vicecomites ablegantur, ut factâ in conventu provincialium electione duorum equitum, hi vicibus illorum surrogentur, disceptent, & totius provinciae nomine sententiam interponant;

nant; porro oppida vrbesque singula, quæ antiquitus municipes ad Parlamentum emitebant, sic agere delectum eorum iubentur, ut posthabita cunctatione omni possint se in primo comitiorum die præsentem sistere. Equites, qui causas provincialium procurant, à plebe nobilibusque designantur, qui statò die in eum finem conveniunt. Quòd si cuiquam abesse per id tempus contigerit, illi suffragandi jus nullum est. in plebe eos recensitos volo, qui solidos x l. in singulos annos de censib. propriis queant expendere. His itaque in unum coactis, duo, qui plurium calculis fuerint approbati, *equites Parlamentarii* eliguntur. consimili ratione ad hoc munus in ipsis vrbibus municipes creantur.

Conveniunt in senaculum superius Princeps exterique Dynastæ trabeati primo comitiorum die, ubi postquam rem divinam fecerint, præsentium nomina in tabulas referuntur; quique vel morbo fontico impediti, aut iustis de causis (quas æstimandi arbitrium est) interesse ipsi non possunt, de præsentibus aliquem *procuratorem* sibi adscribunt; unde omnes per se vel per proxeneten suum adesse illic intelliguntur, Princeps inquam ipse, Barones, Archipræsules, Præsulesque, & (monasteriis nondum dirutis) Abbates, qui suffragium in comitiis obtinebant. Locus, in quem conveniunt, tapetibus & picturis textilibus

libus splendide obducitur, soliumq̃ REEDI-
 gium in medio conspicitur. demissiore in loco
 a REGE proximus sedet *Cancellarius*, Principis
 orator & interpres. dextrum latus Archiepiscopi
 Episcopiq̃ue, sinistrum Duces & Barones occu-
 pant. inter utrumque ordinem medii sunt con-
 fessus judicum, quique sunt REGI ab epistolis, &
 Cancellario ab archivis, laneis de more faccis in-
 sidentes, ut sicubi de jure controversia oboriatur
 aliqua, aut de literis quę hinc inde inter Principes
 missitantur, de quibus iis, quę in senatu geruntur (ne-
 que enim suffragari cuiquam horum licet) appo-
 sitè respondeatur. atque hoc *superius senacu-
 lum* nuncupatur, in quo pro se prius singuli, de-
 inde pro illis etiam, quorum vices repræsenta-
 nt, ubi ad quæstionem ventum est, consen-
 sum dissensumq̃ue suum, P L A C E T,
 N O N P L A C E T, quampaucissimis
 exprimunt. Interea *equites municipalesque
 Parlamentarii* (id enim illis nomen inditum
 est, & numerum quasi C C C aut C C C C
 plus minus hominum conficiunt) in aliud
 conclave viritim convocantur; qui postquam
 cujus provincię oppidive mandato rem ge-
 rant ritè interrogati fuerint, ilicò virum ali-
 quem idoneum & discretum jubentur elige-
 re, qui *Comitiarum Rogator* sit, eumq̃ue coram
 Principe sistere.

Quo semel peracto, comitantibus univēsis ad septum quoddam in imâ parte supremi senaculi collocatum, ibi Principem commendat, & sibi semper aliquid deesse causatur, quare tanto oneri ferendo impar sit, Principemque rogat, ut illos ad eligendum alterum impellat. Ad hæc Principis verbis respondet Cancellarius, eumque tantum encomiis effert quantum ipse se vituperando depressoerit, gratiasque plebi agit, quod tam prudentem circumspectum & discretum virum elegerint, & abire interim jubet de legib. pro salute reip. deliberatum. Tum *Rogator comitiūrum* plebis nomine REGI supplicat, ut conclave inferius immunitatibus & privilegiis antiquis perfruatur; ut, si liberè sententiam in quacunque tandem re disputanda dixerint, REGIA MAIESTAS idipsum non ægrè ferre nec propterea succensere dignetur; ut si fortè in illo casu aliquis deliquerit, aut quod dedecet dixerit feceritque, aut aliquem eò loci convocatum offenderit, pro vetustâ consuetudine, pœnas de illo reposcant; ut si dubium occurrerit, unde consilio colloquioque REGIS aut Baronum opus fuerit, eo uti liceat: quibus præter fraudem plebis nomine se gavisuros spondet, curamque insuper eam adhibitueros, quam fidos & peramantes in Principem subditos adhibere necesse sit. Cancellarius pro eo ac. videbitur verbis

re-

regiis respondet. Atque his negotiis sic transigendis unus dies interdum biduum absumitur.

Præter Cancellarium adest *ἀναγνώστης* quidam, qui schedas legit, ex quo *Parliamentarius* appellatur. quicquid namque in consultationem venit, scripto prius excipitur, dein, utrum antiquanda suffragiis an accipienda lex sit, in utramque partem differitur. quo peracto, aliz rursus schedulæ publicè recitantur. quòd si quas semel aut bis perlectas esse contigerit, adeoque judiciis illorum nonnihil adprobatæ videantur (adhibita etiam quando opus fuerit aliquâ verborum aut sententiarum castigatione) sciscitatur ab illis Cancellarius, si tabulas ea de re conficere hoc est in membranam referre placuerit. ita tertium lectâ schedulâ consertisque sermonibus agitâtâ, Cancellarius quærit, si rem suffragiis committere velint, & percupere se annuentibus, *En legem super hac vel illa facti specie vobis propositam, inquit, diserteq; pro more hujus loci in hac domo promulgatam, velitis jubentis eam vestro consensu scitam esse & confirmatam annon?* Diremptis igitur suffragiis ita acceptam improbatamque esse accidit, ut major minorve calculorum multitudo decreverit, & si in suadendâ lege pars major vicerit, statim schedulæ *ἀναγνώστης* in hæc verba subscribit, **SOIT BAILLE AUX COMMUNS**, cumque opportunum videbitur, hujus-

modi schedulas, quibus assensi sunt, per aliquot ex illis, qui saccis laneis insident, ad plebem perferri jubent, qui petitâ prius veniâ domum ingressi, Comitiorum Rogatorem honorificè sic compellant: *Insignis Domine Orator, Senatui Patribusque authoribus hoc expedire Reipublica videtur, ut hoc vel illud consultum* (simul summa rerum capita designat) *legis vigorem habeat, vosque plurimum rogatos volunt, ut maturè quid opus facto sit, in commune consulatis.* quo dicto confestim abeunt.

Illi ubi discesserunt, rursus opertis foribus, quid dixerint, Orator domui exponit, & nisi aliis negotiis interim distineantur, sententiam illorum super illâ schedulâ diligenter exquirat. Consimili etiam modo sedens in subsellio quodam eminentiore Orator, ubi ab omnibus spectari possit, scriptionem suam aut *ἀναγνώσκω* verius habet, cui id muneris datum est, ut schedas vel in ipso concilio propositas, aut eò à Baronibus ablegatas, renunciaret. siquidem utrique domui potestas semper æqua conceditur, quod æquum videbitur proponere, seu novam legem sciscere sive rescindere antiquam voluerint. ter diebus per triduum singulis super recitatis schedulis consulitur, priusquam ad quæstionem deveniatur. Inter dis-

seren.

ferendum consulendumque ratio perinsignis in senaculo inferiori observatur. aperto capite surgens, aliquid ad rem allaturus intelligitur. ubi plures stare coperint, quem primum stetisse animadvertunt, illum præcipuè audiunt, tametsi alius rogatum alius abrogatum legem venerit. etenim Oratorem quilibet, non alius alium alloquitur, quòd præter morem fieret. abhorret quia etiam ab omni consuetudine, ut aliquem saltem nomine designes, (absque eo quod periphrasi interdum denotes; verbi gratiâ, *Qui suasisit dissuasitve, hanc, illam, rationem adduxit*) cujus partes ipse infirmas. atque ita perpetuâ oratione & non per dialogos interpolatâ pergis ad exitum usque perorando.

Qui semel orationem habuit (utut statim confutetur) eodem die respondere non potest, etiamsi sententiam mutare vellet. itaque bis in die circa idem negotium nemini permissum est verba facere, ne eâ fortassis occasione solidum diem altercando duo obstreperi consumerent. postero die licet, sed & unicâ tantum vice. opprobria aut diceria invicem ejaculari fas non est, id præter usum esse reclamantibus universis. quin imò ipse factum observavi, ut qui verbum immodestius aut concitatus adversus

Prin-

Principem aut Senatum effutiverit, non interdici oratione modò verùm in turrim confestim abripi. unde in tam confertâ multitudine & in tantâ animorum & volûtatum dissensione haud temerè parem sermonis parsimoniam modestiamque reperiēs. nihilominus blandâ comique oratione rationes suas pro eo ac possunt ac res postulat vehementesque instituunt.

A meridie comitia amplius non habentur. Oratori nulla est perorandi potestas. cæterùm ubi semel lecta est schedula, quam brevissimè simplicissimeque eam enarrat. id muneris ad eum pertinere omnes arbitrantur.

Si populus ratum habuerit, cujus patricii auctores extiterunt, tali subscriptione confirmatur: LES COMMUNS ONT ASSENTES. vicissim, si Senatus id ratum habuerit, cujus populus author fuerit, communi calculo contestatur: LES SEIGNEURS ONT ASSENTES. quando Senatui Populoque idem non convenit, deliguntur ex utraq; domo nonnulli, qui super proposita quæstione disceptent, mutuoque sententias suas exponant. tum postea alter alterius opinioni ut plurimum adstipulatur.

In concilio superiore vota sua pro se quisq; facit, atq; eorum nomine quorum vices quisq; subit. ubi Cancellarius quæsit, num rem suffragiis tentari velint, post renunciata[m] ter schedulam

dulam, PLACET, NON PLACET, afferentibus singulis, absq; disputatione vberiore, prout pluribus visum fuerit, sic pergitur. in senaculo inferiore nulli sive equiti sive municipi electo suffragium suum alteri conferendi jus est. eorum qui præsentes adfuerunt ratio solum habetur, apud quos pars major semper obtinet. renuntiata bis (pro more) schedulâ, scriptis deinde consignatâ, repetitâ postea & satis agitatâ, Orator percontatur, an caput negotii punctis & suffragiis cerni expetant. ubi annuerint, sublatâ in manibus schedulâ ait: *Quotquot petitioni adquieverint abnuverintve, clarè affirmanto.* tum, quibus arridet legis promulgatio, ETIAM, quibus displicuerit NON vociferantibus, è maiore acclamatione vel de antiquatâ lege vel de acceptâ cognoscitur. quòd si adhuc non satis constet utra pars vicerit, diremptis mox suffragiis Orator interloquitur: *Qui legem sciscendam censeis, descendite, & qui non ferendam, accumbite.* hinc secernunt se in partes, & pro suffragiorum numero legis postulatio valet aut rescinditur.

Vsu venire interdum solet, ut parte aliquâ schedulæ comprobata, super alterâ dubitatio suboriatur, quæ si eximeretur, perpauca foret habitura adversarios. quamobrem arbitros ex utrâq; hominum classe, tum qui ferendam tum qui non ferendam judicaverint, ad colloquia seponunt,

ponunt, qui super eâ re amplius cognoscant, quique difficultatem omnem amoveant, & deinceps eius rei sicuti gesta est formam ad ceteros referant. qui tametsi maximè inter se conspirent, reliquæ domui præjudicium nullum afferre possunt. nam postrema promulgationis vice (arbitrorum consensu haudquaquam obstante) ratum id illi pro libito irritumve habent.

Itaque hoc pacto fit, ut nulla promulgatio, Decreti, Constitutionis, aut Edicti Parlamentarii, vim sortiatur, donec utraque domus assensum præbuerit. immò neque hastenus subsistit, nisi **P R I N C E P S** ipse, ultimo confessus die, augustam purpuram indutus, & frequentissima nobilium coronâ stipatus, Oratore unâ cum universo populi cœtu ad septum accedente, & summas gratias simul cum Cancellario Senatus Populique nomine referente, pro eo quod tantam Reipublicæ administrandæ rationem **P R I N C E P S** habuerit, ut ad ardua status universi negotia constabilienda reformandaque ipsos convocaverit, assensu suo confirmet.

Ibi verò Cancellarius regis verbis Patriiis cæteroq; Populi cœtui gratias agit ob fidem industriamque in publicos usus erogatam, quibus, ut quæque fert occasio, se respon-

sponsuram promittit, simulque se paratum esse, qui justam animi sui sententiam, transactis in Parliamentaria convocatione negotiis accommodet, quò animam quasi vitamque ab authoritate Regia & unanimi Regni spon- sione emanantem statuta hauriant. Tum ejusque Constitutionis caput & titulus hac quasi formâ recitatur: **DECRETVM EST &c. DECRETVM EST &c.** simulque observatur, quod **PRINCEPS** dicto comprobet. nam in hujusmodi sic ait: **LE ROY** aut **LA ROYNE** **LE VEULT.** habenturq; tum consummata Regni Anglicani Constitutiones, & quàm fieri potest opportunè typis excuduntur, nisi in eo ge- nere sint, ut apud Romanos, quæ privile- gium aliquod cuique privatæ personæ in- dulgent. solent enim ista exscribi solum & Parlamentario sigillo communiri. Quibus **PRINCEPS** derogatum vult, haud plu- ribus verbis utitur, quàm **LE ROY** aut **LA ROYNE S'ADVISERA;** quæ pro- pterea extincta penitus abolitaque censetur.

Hæc est præscripta supremæ augustissimæ- que totius Angliæ Curie forma, cujus autho- ritate, quod antea monui, cuncta apud nos confirmantur, quæ recensui hætenus. ne- que

que alius aliquis modus superest, quo vel vitam membra aut fundos cujusque hominis Angli quisquam eripiat, nisi aliquid prius in eâ causâ sancitum fuerit. Nunc age de partibus seorsum consideratis paulisper, si placet, discramus.

CAPVT IV.

De Monarchâ, Rege Reginaue Anglia.

PRINCEPS (quem ego nunc & antehac sapius Angliæ Monarcham appello) REX REGINAVE summam pacis belliq; denunciandi potestatem habet. bellum indicit, foedus aut inducias rursus paciscitur, vel suo vel consilii sanctioris arbitratu. *Sanctius consilium* è Nobilibus, Baronibus, Equitibus, Armigerisque, prout libet, colligit, qui in dies singulos aut quoties necessitas postulat super gravissimis regni negotiis deliberatum conveniunt, ut deinceps Principi quam optime consulant. quibus ille si videtur aut universis aut aliquibus summa legationum capita ab exteris Principibus profecta exponit; literas ad ipsum aut ad eos qui ipsi sunt ab epistolis suis ablegatas communicat; in utrisque quicquid tacitum vult apud se solum retinet, tametsi interim sacramento consilarii obligentur, quot-

quotquot in illum cœtum cooprantur. Quâ
in re absolutissimum est præ Venetorum ducatu
aut Lacedæmoniorum principatu hoc Regnum
Angliæ.

Militiæ quoque & in castris Princeps absolu-
tam potestatem nullis legum repagulis coerci-
tam habet. ejus placita vim legis sustinent. si-
ne aliqua processus judiciarii formulâ, hos mor-
te mulctare potest, illos pœna, ubi quid delique-
rint, corporis quantumlibet castigare. Usur-
pari quoque interdum ista suprema autoritas
solita est, antequam belli facies se aperuerit,
in subitis nimirum rebellium motibus, sed bonis
& cordatis viris parùm approbata, qui malum
talis exempli exitum animo prævidentes, lege
potius quàm armis litem decerni voluerunt.
Absoluta hæc potestas *Castrensis* appellatur, quia
semper fuit eritque apud militum turmas oppi-
dò necessaria. nam quid facias obsecro, ubi tem-
pus locusque, telæ judiciaræ moram non ferunt,
& ejusmodi se exhibet negotium, quod vindi-
ctam flagitat, ut miles debito obsequio cultuque
contineatur? absque quo rem Imperatorum
quisquam haud magni momenti unquam per-
ficiet.

Ab autoritate principali pendet, publica
monetæ æstimatio, quæ ejus imagine tituloque
excuditur. forma, pondus, argenti puri aut im-

E

puri

puri fusio, ad nutum etiam solius Principis spectant. nam cui tandem plus quàm Principi fidem populus adhibeat, quando pecunia signata metalli pretium & pondus nata est demonstrare, quod effigie ipsâ & notâ Principis satis indicatur? quòd si populum dolo circumvenire, & pro auro aut argento aurichalcum exhibere, aut supra justum pretium nummos augere velit, ipse fallitur, dum alios per fraudem decipere machinetur. eadem quippe ratione census & redditus suos refundunt, & illum denig; ad cariorem annonam adigent, sic ut debito talento inæqualis proportio compensetur necesse sit. est enim recta & definita inter copiam & egestatem rerum habitudo, quemadmodum in pecuniis ipsis.

Cætera mensuræ genera sive aridorum sive liquidorum, non edicto Principis, sed Senatus-consulto Parlamentario conformari aut mutari consueverunt.

Potestatis Monarchicæ leges relaxandi jus est, ubi æquitatis benignitas moderationem patitur; quin & gratiam pœnæ in delictis faciendi, ubi ad fiscum res spectare dignoscitur. cæterum in actionibus publicis aut popularibus, ubi inter Principem & delatorem per partes multa adjudicatur, suam duntaxat remittit. quando actio criminalis per viam inquisitionis intenditur (quod hodie *ad instantiam Principis* dici solet)

sub

sub hujusmodi formulâ reo condonatur, *modò strectus in Curia*, id est, *dummodò delinquenti in posterum nullus objiciat aliquid*. quo fit, ut quamvis indulgentiam à Principe nactus fuerit, si tamen is qui damno affectus fuerit personam accusatoris sustinere voluerit (Anglicè vocatur *the Appeale*) quod in quibusdam casibus admittitur, impunitatis concessio nihil conducatur.

Abs donatione Principali emanant primaria & suprema *Officia & Regni Munera*, tam ad judicia, quàm ad dignitatem, sive ad clerum denique aut populum spectantia. quinetiam decimas & primitias proventuum Ecclesiasticorum Princeps percipit: exceptis Academiis, & collegiis quibusdam.

Formulæ etiam omnes, sive brevía, sententiarum executiones, mandata, à regio nomine proficiscuntur.

Et in Anglia (sic loquimur) subditorum vita & membra ad solum Regem pertinent. id si explices, perinde est ac si dicas; jurisdictio modica ne dum maxima cuiquam præterquam REGI competit nemini. indeque opinor natum, quòd quoties pro vita aut membrorum mutilatione aliquâ causam in judicio dicimus, *corona jura* tractare perhibemur, quando in alterius nomine, quàm qui coronam regni gestat, talia fieri nullo modo possunt.

Similiter ignoscendi potestas Principum nostrorum est peculiaris, tametsi anteaetis temporibus Palatini Comites quidam, Cestrensis, Dunelmensis, Elyensis, & limitanei Walliæ Reguli, hoc ad se jus attraxerunt, quorum potestas hodie omnis evanuit.

In Principis peculio tutela pupillorum pupillarumque est. Neque ejus injussu nuptias contrahunt, qui fundos fiduciæ contractæ nomine concessos ab eo in capite (ut cum Jurisconsultis loquar) occupant. Præterea custodia idiotarum morbiq[ue] vitio insanientium omnium ad ipsum pertinere dignoscitur. Hoc per consensum trium ordinum in Comitibus Parlamentariis semel impetratum, (tametsi malè nonnihil in rempublicam invexisse, adeoque ab omni ratione alienum esse existimatur) regniq[ue] imperiali diademati connexum, dissolvere tam quisquam potest, quàm clavam è manibus Herculis extorquere; justeq[ue] administratum non hercle video quid secum afferat incommodi.

Supersunt etiam hujus ordinis consimilia jura privilegiaq[ue], quæ *Regalia* appellantur, quæ in codicibus Jureconsultorum nostrorum uberiùs referuntur.

Atque (ut rem conficiam) vita caput & auctoritas in Principe est omnium, quæ in repub. Anglicana geri solent: neminiq[ue] major cultus
aut

aut reverentia, quàm ANGLIÆ REGIBVS exhibetur. Eum nemo alloquitur, nisi in genua proci- dens: nemo inter epulandum in mensa mini- strat, nisi sub specie adorationis quasi: omnesq; regni incolę coram eo capita aperiūt. imò in *Ca- mera presentia*, ubi augustum curule collocatur, nullus ambulare, nullus (etsi absente REGE) ibi loci permanere, nisi nudo capite unquam aude- bit, præsertim regni subditus. nam exteros adve- nasque pro more gentis suę facilè excusamus: id quod ab humanitate nostrâ profectum est.

CAPUT V.

*Quibus in rebus respub. à se maximè in-
vicem distent.*

POSTQUAM igitur de Parlamento satis dis- scriuimus, in quo omnis regni vigor, hoc est, REG S. Senatus, Populique, repræsentatur, de- que REGE ipso animâ nimirum & summo Reip. gubernatore; jam, quemadmodum ab hoc fonte emanet in cæteros artus vis & potestas ad remp. in diversis partibus benè temperandam, oppor- tunus hic est (ut mihi videtur) enarrandi locus.

Principiò rerump. omnium commune est, ut quinque potissimùm in rebus vel sibiipsis con-

E 3

veni-

veniant, vel cum aliis comparatz diffideant. I. in legibus nimirum fanciendis. II. in bello gerendo aut in fœderibus cum hoste feriendis III. in censu publico procurando. IV. in magistratibus creandis. V. & in justitiâ denique administrandâ. Primum tertiumque ab ipso REGE in Parlamento, secundum & quartum ab ejus absoluta solum authoritate peragitur. Superest ut quintum explicemus.

CAPVT VI.

Tres esse judicii formas in Angliâ.

EX usu patrio & Angliæ consuetudine invaluit, ut tribus potissimum modis sententiæ quæ sumum controversiæ finem imponunt pronuncientur: in comitiis Parliamentariis, in certamine singulari, & in juridicis conventibus.

CAPVT VII.

Judicium Parliamentarium.

MODVS sententiæ in Parlamento ferendæ, siue inter privatos siue Principem inter & privatum, siue civiliter agatur siue criminaliter, super hereditatē an super feudum lis oriatur, velatum quidem unguem ab eâ, quam modò dixi, ratione discrepat. nam litis summa paucis in
sche

in
 n-
 in
 us
 n-
 la-
 uta
 na-

schedulâ comprehensâ, ter in domo renunciatur, cui Senatus Populusque assensum præbent, denique ultimò accedit adstipulatio Regia. Cæterum rara est hujusmodi schedularum, ut illic transigitur, adprobatio. nam augusta illa Patrum Municipumque corona, quum multis gravibusque regni negotiis avocetur, privatorum litibus & controversiis haud lubenter vacat.

CAPUT VIII.

Judicium ex duello.

n-
 n-
 nt
 n
 s.

DVELLVM nunc dierum non admodum frequens est, partim refragantibus Papaceroque, & tanquam scelestum quid execrantibus (quibus elapsis retrò seculis, clientelam obsequiumque diu exhibuimus) partim quoniam, ut sermo, sic mores, judiciarii processus figura, quæque in judiciis adhiberi solent, hoc habent, ut cum tempore indies commutentur. sed tamen in desuetudinem penitus abivisse, nondum potui intelligere, & propterea emortuum non sentiet esse, ubi quis efflagitaverit. Forma in Britoni Commentariis refertur.

CAPUT IX.

Judicium inquisitionis sive duodecemviritus: de tribus partibus ad judicii constitutionem pertinentibus.

PRIORES illæ duorum judiciorum species absolutæ planè sunt, neque per appellationem rescinduntur, quemadmodum neque ea, quæ per iudices in conventibus suis explicatur. quandoquidem verò judicandi forma, quâ hîc in Angliâ utimur, non parùm ab ea est diversa, quæ vel in Galliâ, Italiâ, cæterisque locis, ubi civilia Romanorum jura vigent, usurpantur; non abs re alienum fuerit, extra propositum negotium aliquid adjicere, quò quæ à me dicentur postea faciliùs intelligantur.

·Actiones Anglicè *Plæas* appellamus, & parum latinè *placita*, nomen ex abusu trahentes. nam eam demùm sententiam, quæ rem universam definit, multo veriùs *placitum* aut *apèser* dixeris. quod Galli rectè intelligentes, suprema judicum suorum decreta suâ linguâ *arreste* aut *arrest* vocant. sed nos actionem ipsam *placitum* dicimus, non sententiam; & *placitare* satis ineleganter pro agere aut litigare.

Sed duorum, qui in omni judicio solent contendere, alterum actorem, & in causis criminalibus (si accusatorem se profiteatur) *partem appellantem*, ipsumque accusationis negotium, *appellationem* dicimus: alterum, (qui excipit) *reum*, & siquidem criminis alicujus arcessitus fuerit, *captivum*: neque enim alia ratione licebit cuiquam causam agere, nisi priùs se *captivum* dedat,

dat. Judex apud nos Judge dicitur. Sed tamen eos, qui sententiam capitalem pronunciant, qui- que reum aut absolvunt aut condemnant, judi- cum nomine non insignimus, sed duodecemvi- rûm; qui mos etiam in negotiis civilibus juxta ac criminalibus peræquè observatur.

CAPUT X.

De Actionibus.

ACTIONES aut veriùs accusationes *Coro- na Placita* vocantur; suntque ejusmodi om- nes, quibus vitæ periculum aut membrorum damnum cuiquam intentamus: & si rem ipsam alitè introspicias, haud vanum nomen illis in- ditum reperiēs. etenim, si apud te cogites, atque in animum tuum inducas, vitam corpusque tu- um in arbitrio & potestate principis legumque esse posita, quoties fit ut subditorum aliquis vitâ spoliatur aut malè mulètur, protinùs ipse Rex damno afficitur, & justam habet inquirendi cau- sam, quo pacto subditus ad id infortunium de- venerit. rursùm, quoniam sollicitudini Princi- pis incumbit, ut rempublicam sibi concreditam benè regat, vitam opesque subditorum tueatur & defendat, qui contra fecerit, & per vim pacem inturbaverit, in commissum incidit: ideoque ubi quis ex sententiâ duodecemvirûm sic deli-

quisse censebitur, tum ad Principem res spectare incipit; & quisquis pro captivo causam dixerit, increpabitur, tanquam qui adversus Principem perorasset. Nihilominus captivo permissum est, ut omnes rationes & exceptiones afferat, quæ ad causam suam sustinendam maximè valent: dumque pro se agit, attentè benevoleq; interim auditur. sed ubi alicujus criminis reus postulatur, patronum aut defensorem (quem tamen in civilibus negotiis, ut puta pro fundis, censu, jure aut possessione, etiam adversus Principem, litigans foret habiturus) nullum conducet.

Actiones civiles bifariam dividunt. nam in rem vel in personam intenduntur. *Personales* sunt contractus, injuriarum actio. *Reales* aut possessionem attingunt, aut possessionis tuendæ gratiâ inventæ sunt, aut *in ipsam rem* quas nos *juris formulas* appellamus. nam quod ex jure Quiritium actio formulaq; patrio sermone *Britte* dicimus, morem græcorum etiam in hoc imitati, qui verbū verbo reddentes nominant *γενεφιν*. id nos *breve* sed invenusto vocabulo nūcupamus. & veluti veteres illi Romani, actiones alias ex jure Civili, ex jure Prætorio alias (Prætor siquidem dabat actiones & formulas actionum) derivabant: ita apud Anglos consimilis planè est mos. est enim ubi è *Cancellaria*, est ubi è *Curia communium Placitorum* & *subsellis regis* desumi soleant.

De præcipuis Tribunalibus & Curis.

HISTORIAS veteraque Regni monumeta non incogitanter perlegenti occurrit, curias & fora antiquitus Regum præsertim à *Guilelmi Ræsi* temporibus aut non ita multo post semper in Comitatu fuisse. quod ubi molestias sumptusq; populo creasset, Senatusconsulto decretum est, ut judicia loco fixo stabiliq; dehinc celebrarentur, longoq; tempore in *aula VVestmonasteriensis* haberi consueverunt, quam ille Palatii sui aulam exædificaverat. ibi Tribunalia visuntur tria. ad dextram, ubi limen ingressus fueris, *Curiam communium Placitorum* aspicias: illic civiles causæ perorantur. hinc ubi ad extremum perveneris, *subsellia regia*, in quibus negotia criminalia quotidie tractantur. lævaque inde supremus Angliæ Cancellarius sedet. archivorum regis custode cinctus, cæterisque Romanæ jurisprudentiæ Antecessoribus Cancellariæ magistris; latinè fortassis haud incommodè *Assessores* interpreteris.

CAPVT XII.

De temporibus, in quibus jus dicitur: de Cancellario Angliæ & Cancellariâ.

SYD.

SVBNASCI potest interim prima dubitatio, quomodo Anglia uniuersa in maximam longitudinem latitudinemque protensa, tot comitatus provinciasque in se complectens, coram tribus Tribunalibus negotia sua possit expedire. altera, quum *subsellia regia* in causis criminalib. cognoscendis, *communiumq; Placitorum Curia* in civilib. agitandis exerceantur, quis reliquus sit Cancellariæ locus?

Quod ad priorem quæstionem attinet, eò magis videbitur difficiliore enodatione perplexa, ubi fora non semper immò neque per anni trientem aperta dixerò. cæteris enim civitatibus & rebus publicis ad forum iudiciaque (unas ferias, messem vindemiamq; si exemeris, aut urgentem aliquam per quam recludi ea necesse sit occasionem, quod *Iustitium* appellant) patentibus, contrà apud nos rarissimè aperiuntur. id quod quatuor duntaxat anni vicibus (quas *terminos* appellant) fieri consuevit: circiter decendum à festo Michaëlis per v aut ad summum vt septimanas: elapso ab ipsis natalitiis mense, hebdomadas IIII: diebus XVII à festo resurrectionis interjectis, tres septimanas & dies residuos: ultra sextiduum denique aut septiduum plus minùs à sabbatho Trinitatis, duas septimanas & dies reliquos. extra hanc descriptam temporis periodum nulla est vel causas dicendi vel actiones in quen-

in quenquam intendendi præbita consuetudo. Hoc per exiguum temporis intervallum, & ad unum locum destinatū, populo perquam injuriosum videatur, qui justitiam tam lentè exhibendam sine gravissimo dispendio expectare non potest. Hunc ego objectioni deinceps acuratius respondendum statui. interea loci responsum illud Cætonis obstrepentibus os obturabit, quod ille roganti cuidam, ut fora perinde ac theatra linteo velamine contegerentur, quo actores rei que causis commodius absque sanitatis suæ præjudicio (Solis quippe radiis in capita eorum Romæ ferientibus) perorarent, *Nequaquam verò, inquit Cæto. nam quod me spectat, optarem potius, ut quā ad forum iter est, ferreis muricibus inductum esset, ut ferramentis illis acuminatis tam dolerent pedes quàm caloribus ardeant capita: ociosos nimirum eos arbitratus ardeliones, & reipublicæ infestos, qui contentionibus ad eò studerent. nam qui laboribus & paci se darent, lites domi magis vicinorum & cognatorum arbitrio extinctas mallent, quàm pecunias suas procuratoribus & advocatis (quos nos legum consultos & servientes dicimus) impendere. eos ille cives reip. utiles duxit, qui domesticis negotiis invigilant, non qui formulas sectantur, & tependis litibus incumbunt, homines quantavis miseriâ & incommodo digni.*

Ad

Ad alteram de Cancellariâ propositam quaestionem sic habeto. Leges nostræ, quæ jus patrium sive municipale dicuntur, quasi jus civile dicæ, *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ*, quod jus summum interpretamur, nituntur; earumque *ἀπὸ τοῦ κοινῆς* ita rigidè sumuntur, ut à vocum tenore discedendum non putent. quocirca uti illud auxilio Prætoris indiguit, qui jus summum moderari potuit, actiones ubi deficiebant concedere, pro re natâ scriptæ legis duritiem mitigare, exceptiones, metus, doli mali, minoris ætatis, veluti remedia suppeditare, æquum bonumque conservare: ita idem est Cancellariæ nostræ munus & officium: & eandem prorsus auctoritatem, quam Prætor ante Cæsaris ætatem habuit, obtinet. & actionem in Curia Cancellariæ exhiberi (enarrato prius quod perpeffus est incommodum) perinde atq; in foro solemni succurritur. quoniamque omni ope ex præscripto legum municipalium destituitur, Cancellario humilem in modum supplicat, ut secundum quod æquum bonumque videatur ei prospiciat. ideoque Cancellariæ Curia apud vulgus, *conscientia curia* audit. neq; enim Cancellarius præduræ verborum in legibus structura astringitur, sed ex æquo & bono & ex arbitrio boni viri iudicat. atque in hoc foro vulgaris agendi causas forma in usu non est, sed ex scripto, quemadmodum in aliis etiam regionibus & se-

cun-

cundum jus civile: neque duodecemvirum sed
testium fide res examinantur. Hinc ema-
nant quasi ab ipsâ Principis personâ *Brevia* quæ
vocantur *Originalia*, quorum forma modusque
copiosè in codice *de naturâ Brevium* declaratur.
hinc delegationes, diplomata, indulgentiæ, in-
quisitiones. Huic foro præsidet Angliæ Can-
cellarius. adfessores sunt archivorum custos, &
vi magistri Cancellariæ, qui pleriq; omnes Do-
ctores sunt juris Civilis. ET CÆTERA.

*De iudicibus, formaq; ius dicendi reddendi.
que apud populum Anglicanum
usitata.*

ENVMERO Jureconsultorum aut ad legem
servientium (causidici vocantur aut advo-
cati) duos doctrinâ, ætate, prudentiâ & usu re-
rum spectatissimos REX eligit (quorum alter
justitiarius principalis *Regiorum subselliorum*,
communium Placitorum alter) cæterosq; ad nu-
merum usque senarium & interdum supra, qui
à Principe honorarium habent. fastis diebus, &
distinctis subselliis discumbunt. ibi de omnibus
negotiis quæ coràm afferuntur cognoscunt:& in
civilibus. utpote in causa pecuniaria, fundo, pos-
sessione, scripto partim partim advocatorum
concertatione eò usque proceditur, donec causæ
jugulum petatum fuerit, quod latini *statum cau-
sa* (contestationem litis non intelligo, sed uti
apud Rhetores constitutionem) nos exitum
causæ dicimus: siquidem ibi locus est, ex quo om-
nis exit quæstio. consimilem planè in modum,
atque aqua arcto vase conclusa indè per foramen
exilit. illum punctum si dextrè tetigeris, dicto
citiùs tollitur omnis conflictatio. Duplex au-
tem est statuum genus. alterum in factò, in jure
alterum cernitur.

LIBER II.

21

CAPVT XIV.

De subselliis Regiis.

SVBSELLIA Regia ex eo sortita sunt appellationem, quia ibi ipsi Angliæ REGES sedere consueverunt, causæque omnes Coronam attingentes, quæque ad instantiam REGIS fiunt, ibi expediuntur. In hoc foro iudicat principalis Angliæ iustitarius vnà cum reliquis adsefforibus & collegis suis. ET CÆTERA.

F

CAP.

De Curia actionum civilium.

COMMVNIVM Placitorum Curia, in qua disceptantur privatorum hominum lites ex quacunq; juris nostri parte nata, idcirco sic dicta est, quia exacte legum municipalium administrationi subservit. Ei foro principalis (ut loquimur) iustitarius, unà cum tribus adfessoribus præst. Servientes ad legem, quorum est pro REGIS arbitrio major minorve numerus, omnes sacramento obligantur ad præstandum operam & consilium consultoribus suis in hac Curia litigantibus. ET CÆTERA.

stim expedit. & moris est, ut in facto, quod negari non potest, ambo consentiant. nam si factum aliquod infectum esse inficiatur: verbi gratiâ, quòd tale aliquid non scripserit; quòd adversarius ad talem parentem genus suum non refert, per quem rei vindicationem ad se pertinere asserit; aut quòd instrumenta talia non sint probatæ fidei; quòd sibi priùs donatum est tale aliquid quàm alteri; aut si alium hujusmodi obicem aliquem objecerit, qui actionem possit excludere; reusq; super eo litem contestetur (hoc cardo causæ dicitur) moxq; ita omnis questio in jure subtilescat: tum prout super illâ facti questione Duodecim viri pronunciant, ita litigatorum alterum necesse est causâ suâ cadere. sic præter morem juris civilis (ubi primùm per testes, indicia, torturas, facti veritas exploratur, deinde super jure ab advocatis in foro disceptatur, quorum celebre est axioma illud: *ex facto jus oritur*) hîc in Angliâ coram judicibus de jure primùm instituitur disputatio, & omnes ferè actiones sive capitales sive civiles fuerint, eò referuntur, donec tandem ad factum aliquod perveniant; quod ut examen Duodecemvirum subiverit, damnum in causâ aut victoriâ sequitur. Quòd si exceptionum copia eorum alter abundaverit, quæ negotium principale perimere possunt, unam è multis eligere eum oportet, quam persequi voluerit: quam
nisi

nisi plenè comprobaverit, aliam deinde non licet iterum proponere; sed victus victori condemnabitur.

Quâ quidem ratione ipse, qui in Galliâ & alibi quoque gentium, edicta, ordinationes, telam judicariam abrumpendi causâ constituta viderim, herculè sapientiùs aut iustiùs nondum à quoquam excogitatam invenio. Illis forsitan, quib. modus iste inusitatus est aut inauditus, non perindè complacebit; quare à meâ sententiâ facile discedent. sed perpensâ melius re, quin equissimum judicaturi sint, nihil dubito. Hactenus, qualem in statu juris decidendi modum observamus, docuimus: superest ut quo modo in facti quæstione procedendum sit nunc subjiciamus.

CAPUT XVII.

De Vicecomite, & fisci sive avarii Curia.

ROMANI veteres, ut magistratuum jussa & mandata melius exequerentur, lictores, viatores, accensos suos, habuerunt. jus civile ex eo tempore alios sortitum fuit. sed magistratuum aut judicum jussa hîc in Angliâ plerumque per Vicecomitem executioni mandari solent. Vicecomitem, qui Comitatus procuracionem suscipit

cipit, Quæstorem provinciæ interpretamur. ad illum spectat omnia vectigalia capere, atque acceptorum rationibus in fiscum reddendis teneri. fiscus Principis aut ærarium publicum (linguaque mihi planè incognitâ *Scaccarium*, quod nonnulli primis temporibus *Statarium* dictum autumant) perpetuus & stabilis locus est, in què census & reddituum Principalium, tam quæ ex patrimonio proveniunt, quàm qui aliunde solent obvenire, qualia sunt telonia, vectigalia, decimæ, decimæ quintæ, indictiones, capitationes &c. referuntur.

Rationibus reddendis præsumt tribunus ærarii, quorum sub imperio *Rationales* constituuntur: sed illi Principem in hoc negotio locum obtinent. dicique possunt *Juridici Rationales*. Anglicè Barones de Scaccario appellamus. inter eos qui præsumt, est Tribunus, aut juridicus rationalis primus, aut Baro primarius, unâ cum aliis sibi assidentibus, Cancellario scaccarii, Camerariis duobus, Procuratore generali. Supremus Angliæ Quæstor, aut tribunus ærarii maximus. cæteris præest omnibus. illi pecunias publicas & thesaurum regum custodiendi cura incumbit. illi plurimi inferiores ministri (quos ipse assignat) in calculis subducendis subiecti sunt, tam in taberna monetaria, quàm in ærario &c. Cancellarius pro-

proquæstor est, & Curia præsidet. ipse officarios etiam nonnullos suo arbitratu constituit. Tribunus ærarii vel Baro principalis de causis omnibus ad hanc Curiam pertinentibus cognoscit, reliquos tres Barones assessores habet. Procurator generalis vel ærarii, quodcunque ad REGEM jus spectat, tuetur; locationum formulas, petitionum & causarum omne genus, quod in hoc foro disceptatur, recognoscit. Sunt alii præterea procuratores, qui actorum litibus promovendis inservire solent. Superfunt duo monitores, Pipi (scilicet vocantur) clerici duo, decimarum & primitiarum duo. Monitores archivis ærarii præsunt, decreta & iudicum placita tabulis excipiunt. Principi unus, supremo Quæstori deservit alter. Clerici Pipi (ut vocant) chartas locationum componunt. Illi in se recipiunt rationes Vicecomitis computandas: accipiunt quoque literarum obligationes, aliarumque satisfactionum indices: In loco primitiis recipiendis destinato numerantur ab Episcopis, Decanis, cæterisque viris Ecclesiasticis, quæcunque ex jure primitiæ debentur. Alii etiam officiales sunt, qui pecunias numerant & colligunt. Et quæ in hoc foro tractantur, ejusmodi sunt, quibus multa impingitur: qualia
F 4 sunt,

sunt, alienarum possessionum per vim occupationes, fundorum absque Principis veniâ alienationes, bonorum publicatorum actiones: & in hac Curiâ rationes, expensæ, solutiones vectigalium regionum pertractantur. Quorum res hîc agitur, in jus per formam citationis, quæ *sub pœna* dicitur, vel per statorem vocantur.

In hac Curiâ quadruplatores etiam causas suas instituunt, quibus (ubi vicerint) lucri pars aliqua adjudicatur. Lites omnes pro more legum Anglicanarum deciduntur ex Duodecemvirum sententiâ.

Qui Comitatus procuracionem suscipit, vulgo latinè Vicecomes dicitur, quasi vicarium Comitatus aut Procomitem dicas, capeffens ea mandata & jussa tribunalium judicumque, quæ ipsi olim Comitibus incumbabant, qui Principi in bello deserviebant, aut in famulatu ejus semper adhærebant. ex quo liquidò apparet, ad Comites spectasse, ut sententias judicum executioni mandarent, & regia vectigalia in ærarium redigerent.

Si quæ animadversio pecuniaria (quæ latinè *multa* dicitur) in hac Curiâ cuiquâ indicitur, aut si in solvendo solidum non solvitur (latinè *reliqua* dicuntur) Vicecomitis est, ea fide bona colligere, & in fiscum referre. nam quantum ad ordinarios fundi patrimonialis redditus, & sæpè numero indictam populo pecuniam,

alii sunt qui repetunt, & in ærarium rependunt. nec deest Vicecomiti etiam suus vicarius, juris non ignarus, & apparitores quoque complures, quos *errantes* vocant, qui per integram Provinciam, quis cujusque fundus, cujusque nomen & facultates, probè sciunt, & ex mandato Vicecomitis ad inquisitiones citare solent. atque ob eam causam ad Vicecomites, qui juris propriè sunt officiales & ministri, *formula* ablegantur, quando super eo an factum aliquid sit necnè ambigitur, ad Vicecomitem eò loci, ubi fundus est, de quo litigatur, formula quæ dicta est VENIRE FACIAS, ablegantur. tum eodem modo, ALIAS, PLURIES, aut DISTRINGAS. quòd si per contumaciam citatus aliquis abfuerit, & ob id mulctatur, Vicecomitis est, bona pignori accipere, & in ærarium perducere. neque minùs officium ejus est, tam Eirenarchis in conventibus, qui singulis anni quadrantibus celebrantur, quàm Judicibus, qui *itinerantes* sunt, adesse, quoties in Provinciam ad actiones tam civiles quàm criminales expediendas (quod quotannis bis fieri solet) proficiscuntur; & sicuti carceris custodia penes illum est, ita sicubi capitis damnatus est aliquis, eum ultimo supplicio afficiendum curare.

CAPUT XVIII.

De Duodecemviris.

F 5

CVIUS

CVIVS ordinis & status in republica Duo-
decemviri sint, à me superius est declara-
tum. Vicecomes semper XXIV ad compa-
rendum monere solet, ne fortè nonnullis morbo
laborantib. aliis justam absentię causam adducē-
tibus. Duodecemvirum numerus expieri non
possit. tamen si enim Duodecemviri appellentur,
ut sint XVI, viginti, aut integer XXIV numerus,
parum refert. pauciores esse quàm duodecim
nullo modo debent. *Inquisitio* legitimum est
per Duodecemviros judicandi genus.

In actionibus civilibus, quæ ex dominio aut
contractu aut possessione descēdunt; ubi, qui in-
quisitionem constituunt, comparuerint, uterq;
litigantium contra quemlibet aut quoscunque
voluerit, exceptiones pro libito potest intendere.
verbi gratiâ; quod in prædiorum fructib. usq; ad
talem suam expendere non poterit, quod con-
sanguineus est, aut largitionib. & mercede corru-
ptus, aut adversarii famulus, aut denique inimi-
cus &c. deq; integro numero qui supersunt duo,
in cæteros censuram & examen exercent. si post
interpositas recusationes, tot repudiari contige-
rit, ut justa plenaq; non sit inquisitio. plerisq; in
casibus eo die nihil agitur, in aliquibus ex *cir-
cumstantibus* impletur numerus. ibi postea ju-
risjurandi religione obstringuntur ad factive-
ritatem dicendam secundum probationes in
judi-

judicium deductas & conscientiam suam. tum Jurisperiti, facti speciem aperiunt, & quantum valent in gratiam clientis exponunt. tum depromuntur instrumenta, testes juramento onerantur, & coram judicibus testimonium dicitur, non pro more juris civilis, sed publicè, ut non Duodecemviri modò aut judices partesque intelligant, sed qui circumstant universi. premitur mox testis interrogatoriis ab adversario vel causidico propositis, ut hominem pudore afficiant. atque hoc utrumque Cæsarei Juris Professoribus novum fortassis videatur. Ciceronem tamen & Quintilianum quisquis consuluerit, non alienum fuisse apud Romanos hunc testimonium perhibendi modum facilè intelliget. tum ubi satis peroratum est, resque testibus confirmata, judex sub verborum compendio, proposita à Jureconsultis in utramque partem argumenta, Duodecemviris altè à capite repetit, testium dicta commemorat, rursusque facti speciem inculcat. mox hi in Cameram non longè distantem sub custodiam præfecti alicujus ablegantur, & absque potu, pane, & foco tantisper asservantur donec in eandem omnes sententiam concesserint, unumque aliquem ipsorum Viceoratorem substituerint. confecto negotio iterum redeunt, & quid illis justum videatur, brevi

breviter enarrant. Cui res per Duodecemviros adjudicata est, illos in prandio accipere solet. quod unum pro mercede illis elocatur, emenso interdum xx, xxx, aut xl milliarius spatio. Prætereundum obiter non fuit, Duodecemviros omnes ex eodem Comitatu esse oportere, ex eademque centuriâ, ubi vel fundus, super quo nascitur controversia, est, vel ubi rei est domicilium.

CAPVT XIX.

De Centuriis aliisque Comitatus partibus.

COMITATVS partes, pro diversa loquentium consuetudine, alias habent appellationes. *Hundredum, Lathum, Rapum, VVapentachium.* Centuria (vulgò *Hundredum*) pars est Comitatus interdum decima, interdum duodecima, decima tertia, decima sexta, vigesima, aut trigesima. quæ ex eo nomen invenit; sive quòd centum oppida quævis centuria primò continebat, redactò nunc ad pauciora numero; sive quòd centum milites, tum ubi opus erat, Regi suppeditabant. *Lathum & Rapum* obsequii esse nomina existimavi. olim namque sub primam majorum nostrorum egestatem, totidem villas convenisse arbitror, ad comportandas domini sui segetes, & in horreum quod a *Eathe* dicitur refer-

referendas, aut ad segetem demetendam quod vulgò Reape dicitur. *Wapentachium* è Danorum aut Saxonum sermone emanavit. totidem quippe ex oppidanis in unum locum convenerunt, ubi armorum (Anglicè *Weapon*) delectus habebatur, quique idoneis fidejussoribus de probè & pacatè in posterum vivendo non satisdabant, illis arma detrahebantur. *Weapons* aut *Wapen* Anglicè telorum genus omne complectitur, mucronem, pugionem, hastam, lanceam, falcem, arcus, calamos. De loci nomine, in quo conscripta est hujusmodi multitudo, aut ubi obsequia operæque præstari solebant, *Hundreda* (latine *centuria*) *Latha*, *Rapa*, *Wapentachia*, appellantur: quæ principio celebriores (ut credi potest) villæ fuerunt, tametsi hodie (vide quid temporis possit diuturnitas) nullius oppidi vestigium appareat.

Cuiq; centuriæ sive *Hundredo* duo assignantur *Constabularii* præcipui, qui in reliquos inferiores imperium aliquod exercent. ab *Eirenarchis* deliguntur isti *Constabularii*. habet & quæque *Centuria* *Bailivum* suum, qui vel per *Dominum* aliquem (si potestatem obtinuerit) aut per *Vicecomitem* constituitur.

CAPUT XX.

De Curia Baronis.

ALIE-

ALIENVM videri potest, quòd cùm Anglia omnis in xxvi Comitatus, & quilibet rursus comitatus in centurias, centuriadeniq; in parochias distinguatur, justamen uno in loco hoc est in *aulà Westmonasteriensis* solummodò dicatur, idque statis temporibus vix anni quadrantem attingentibus, adè ut non temerè suspiceris, parum in hoc regno iustitiæ litatum esse, immò injuriis exponi omnia. verùm longè aliter res se habet. nam Populus æquali iustitiæ distributioni assuefactus (in quo eadem est divitum & egenorum conditio) relectis quoque judiciarii strepitus ambagibus, neque post latam semel sententiam permisâ provocatione, Curias etiam minores habent, in quibus lites exercere possint. in singulis comitatibus, tribus quibusque septimanis, negotia xl solidorum non superantia, Vicecomes ipse, & in centuriis aliquibus Bailivi, dirimendi habent potestatem.

Etiam prædiorum Domini pro arbitrato suo id sibi habent indultum privilegium, ut apud illos in foro suo judiciario, quod *Curia Baronis* dicitur, hujusmodi controversiæ quædam explicentur. ibi, qui Dominum illum agrorum suorum recognoscunt, super facti veritate inquirunt: quæ inquisitio *homagium* appellatur. hi nomina ipsorum, qui ab exitu novissimæ Curiae mortem obierunt, quique jure emphyteutico obli-

obligati sunt, deferunt, hæredesque, qui loco parentum succedere debent, in Curiam producunt. si qui agri alieni limites interceperint aut intercluserint, hinc denunciantur. habent quoque nonnulla suis legibus sancita, quarum violatio animadversione pecuniaria in Domini usum applicanda coercetur. cæterum illis solum his Curiis opus est, qui otium & quietem amant, quique vicinorum arbitrio rem componi malunt quam (posthabitâ interim agricolatione) per inextricabilis legum mæandros provolvant. nam liberum cuique esse potest, causam in istis curiis aliquantisper disceptatam, in aulam Westmonasteriensem promovere. Habent etiam civitates & oppida quædam hoc beneficium, de quibus tamen (si videatur) ad aulam etiam Westmonasteriensem lites transferri possunt.

Henricus VIII Præsidem, Consiliarios, Judices constituit. unum Walliæ finibus præfecit, in Borealibus Angliæ partibus Ludlowi collocavit alterum. quibus in locis negotia quamplurima expediuntur: quæ duæ Curie Parliamentis Gallicis quodammodo respondent. quod si majoris momenti negotium aliquod inciderit, ad aulam etiam Westmonasteriensem, iudicesque illius fori ordinarios, aut pro re nata ad Cancellarium revocari potest. Causæ in his curiis nunc
pro

pro more legum municipalium, nunc pro Cancellariæ institutis tractantur.

CAPVT XXI.

De die (quem appellant) legitimo.

NON cuius manerio annexa est ejusmodi Curia, quam nos *leete* aut *law day* (latine diem legitimum appellamus) nisi vel Principum gratiâ, vel longi temporis consuetudine præscripta. Insignis & exploratæ erga Principem fidei argumentum, & paucis delegatam fuisse potestatem reor, ut obsequii sacramentum nomine regio exigent, fidejussorum nomina caperent, qui pro fide & probitate sua fatisdarent, conspirationes deferrent, pugnas, homicidia denunciarent, panis cerevisiæque bonitatem explorarent, cæteraque mensurarum genera examinerent. Sæpè fit, ut qui extra limites *Curia dominicalis* sive (ut nunc loquimur) *Curia Baronum* sunt, ut ad Curiam de *Leeto* accedant, astringantur. quod bis in singulis annis statis temporibus celebrari solet.

Leete & *law day* idem valet quod (si verbum verbo interpreteris) legitimus aut juridicus dies. *Law* apud antiquissimos Saxones *lant* aut *lag* indeque per corruptelam loquentium factum est,

est scete/ subintellecto vocabulo day. quod & nos
in hodiernum usque diem retinemus, & conjun-
ctim pronuntiamus.

CAPUT XXII.

*Quemadmodum in causis capitalibus judi-
cium instituitur: deque Eire-
narchis.*

OPERÆ pretium erit, priusquam de rerum
capitalium judiciis aliquid afferamus, de
tribus potissimum personis, *Eirenarchis*, *homici-
dii Quasitore*, *Constabulariis*, verba facere.

De minorum majorumve gentium nobili-
bus, id est, Ducibus, Marchionibus, Baronibus,
Equitibus, Armigeris, Generosis, Jureconsultis,
spectatæ virtutis & prudentiæ ergò, quique intra
Comitatum incolunt, *Eirenarchæ* deliguntur.
& interdum primores quidam è nobilibus, ho-
noris gratiâ, non per unum aliquem comitatum,
sed per universam Angliam ad id munus nomi-
nantur. id tamen omnibus peræquè est com-
mune, ut pro Principis beneplacito (sicubi
commodum videbitur) à potestate possint sub-
moveri. Rariores ab initio fuisse constat, ut-
pote intra Comitatus ambitum, nunc quatuor,
octo deinceps, amplificatis demùm facultatibus,
doctrinâ administrationisq; laudibus perinfi-

gnes, xxx aut xl. quòd si in ampliorem aliquando numerum excrescant, qui reipublicæ negotiis tractandis incumbant, equidem quid in eo insit incommodi non intelligo. Inter hos in eadem delegatione nominantur nonnulli, qui ob singularem iis fidem concreditam in numerum *de Quorum* reponuntur. adeoque constitutis mandato Principis xl aut xxx Eirenarchis, quosdam præstantioris notæ de numero *Quorum* adhiberi necesse est. Delegationis forma talis est, *Quorum* nos A B. C D. E F. unum esse volumus. Eirenarchæ ad furum, latronum, erronum injurias compescendas, conspirationes, vim, congressus illicitos, cæteraque id genus maleficia coercenda designantur. penes illos potestas est, (quoties illis supplicatum fuerit) pacis rei que publicæ perturbatores in carcerem conjiciendi, Constabulario aut Vicecomiti mandandi ut eos deducant, Ergastulario ut custodiat & in conventibus juridicis sistat. conveniunt quater in annos singulos, id est, quolibet anni quadrante semel, ut in maleficia & crimina stellionatus diligenter inquirent. Vicecomitis est aut saltem vicarii ipsius quatuor inquisitiones viginti quatuor virorum ingenuorum (nam ex xxiiv inquisitio nunc conflatur) centuriatim colligere, & unam insuper è singulis, quæ inquisitio grandis dicitur, per universum Co-

Comitatum cogere. hi postquam convenerunt, jurejurando adiguntur, ad inquirendum in hæreticos, proditores, latrones, sicarios, homicidas, raptos, monetæ adulteratores, repetundarum reos, catervas & illicitos congressus, possessiones per vim adquisitas, ludos vetitos, cæteraque quæ reipublicæ pacem interturbant.

Si quem culpæ obnoxium cognoverint, ipsi ultro deferunt: sin ab aliis deferatur, caput accusationis ab Eirenarchis pro tribunali sedentibus primùm relegitur, ut ex eo melius intelligatur, an præscriptæ juris formulæ respondeat necne. tum uni ex inquisitoribus istis traditur. quique in alterum paratus est dicere, statim à præstito juramento documenta subministrat, quibus illum reum peragere conatur. quòd si illis super veritate criminis objecti constiterit, hoc unum dorso schedulæ adscribunt, *Billa vera hoc est scriptum verum, aut accusatio justa, aut rem est qui accusatur ibi*. qui sic arguitur, delatus aut in judicio postulatus dicitur. forma accusationis talis est, *Inquiratur pro domino Rege*. Si de crimine non satis evidenter apparet, adversâ parte accusationis inscribunt, *Ignoramus*, eamque Eirenarchis dilaniandam tradunt. qui sic arguitur, statim evadit non damnatus.

Quòd si in hunc modum postulatus fuerit, nec dum in carcerem conjectus, Vicecomes ipsum statim inventum cu-

stodiis asservari jubet: si non offenderit, per præconem edicitur, ut actutū sese dēdat, alioqui proscriptiōe mulctandus. sic trinā vice promulgatiōe factā, quartā exactus aut actus in exiliū, bonis omnib. propter contumaciam relegatus spoliatur. quæ tamen sententia per benignitatē Regū interdum mitigatur, si vel ipse postea in iudicio se stiterit, vel causam absentię verisimilem asserre potuerit. Conventus Eirenarharum isti quater in annos singulos indicti, *Trimestres Sessiones* appellantur aut *Inquisitionum Sessiones*. nam inquirunt solū; & fontes, nisi quod custodię mandantur, nullum hīc supplicium subeunt. atq; talis reos in jus adducendi modus ad *instantiā* REGIS nuncupatur, Rege nimirum actoris, & captivo rei partibus defungente. Sæpē etiam ex iussu REGIS Eirenarchæ conveniunt: ut si bellum ingruat, videant ipsi, ne quid resp. capiat detrimenti; interdum ut militum copias conscribant; interdum ut stipendiis artificum & operariōrū immodicis aliquid detrahant; interdum ut cultum nimium luxumq; in vestib. cohibeant, prohibitos ludos reprimant sceleratorum in tabernis cerevisiariis conventus circūscribant, erroneas castigent, & ut uno verbo absolvam, quicquid ē rep. fuerit ut procurent. Sub estatē sæpenumero (nam illo potissimū tempore plebs incompositē & inconditē tumultuatur) articulos quosdam de sanctionibus, per quas mulcta delinquentibus

interrogatur, Princeps simul cum consiliariis scilicet solet, & ad insolentiam vulgi refrenandam apud Eirenarchas deponit. qui re maturè deliberatâ pro se quisque in partes regionis sibi demandatas regii mandati perimplendi causâ secedit. post aliquod temporis intervallum congregiuntur iterum, Principemque certiorum super istis negotiis faciunt. nullibi (quod ego credo) gentium, suaviorem sapientiorum aut benigniorem gubernandi viam mortales excogitarunt, per quam ratio inicitur potius ne subditi peccent quam ubi peccaverint ut puniantur. nam ubi primariis optimisque hanc potestatem conceditam vident, qui quid facto opus est ipsi suggerunt, & si res tulerit, delinquentes denunciant, debitoque supplicio afficiunt, ut injectum nimis ipsorum licentiae frenum facile tum intelligant, terror in omnes, poena in paucos venit, simulque pristinus legibus splendor denuò accedit cum perpetua incompositae multitudinis moderatione. Ceterum quemadmodum incomparabili reipublicae bono accidit, si tam salubre inventum reipsa usurpetur; ita si contemni aut dissimulari coeperit, & pro formâ tantum adimpleri, atque (ut Galli loquuntur) *par maniere d'acquit*, praesentem reipublicae ruinam, tametsi primum non intellectum secum afferet. cuius quidem culpa, si negligatur, tam ad eos qui praesunt,

sunt quàm qui parent (ad illos, si delectum optimum non adhibeant, ad hos, si præcepta protinus non exsequantur) pertinere potest.

CAPVT XXIII.

De fontis insecutione.

PERVETVSTA Anglorum lege sancitum est, ut si aliquis damnum ex furto passus, aut qui ipsum spoliatum viderit, fontem per acclamationem insequatur, Constabularius ejus villæ, cujus opem implorat, auxilia ciere furemque perquirere debeat; quòd si furem illic non prehenderit, in proximam commigrare, & Constabularium ad ferendas suppetias iterum invocare. itaq; oppidatim per acclamationem istam tantisper furem persequuntur, donec ipsum prehenderint. Paræcia, si quæ diligentem operam in perscrutâdo non adhibuerit, sed evadendi copiam furi concesserit, Regi multam pecuniariam persolvit & spoliato damnum refarcit. unde lictoris munere quivis Anglus defungitur, & quisquis segnem aut minimè diligentem operam adhibuerit, non famæ modò verum etiam pecuniariæ animadversionis periculum adit. In furem sic deprehensum quemadmodum statuatur ipse postea subjiciam. Homicidium eodem modo insectantur. Quamprimùm coram Eirenar-

narchis fontes adducuntur, examini statim sub-
jiciuntur. ipsam examinationem aut confessio-
nem literis excipiunt: syngraphaque obligant
spoliatum aut Constabularium quotq; testimo-
nium aliquod perhibere possunt, ut seum in pro-
ximis juridicis conventibus accusent. ad quod
præstandum x, xx, xxx, xl, c librarum mul-
cta, pro cujusque qualitate tenentur. idque ipsi-
us Eirenarchæ manu consignatum, nisi compa-
ruerint, ad multam exigendam sufficit.

CAPUT XXIV.

De homicidii Quæsitore.

QUOD si virum, foeminam, puerumve per
vim trucidari contigerit, latente adhuc ho-
micidâ, antequam homicidii quæsitori facta sit
videndi cadaver copia, nemo illud sub terram
audet recondere. Quæsitor homicidii ex mi-
nore nobilium classe solet deligi, ab legum peri-
tiâ non planè alienus. tum si per vim interfe-
ctum, sive cultello, veneno, fune, subversione,
incendio, suffocatione, aut alio quovis demum
infortunio, ante adventum Quæsitoris homici-
dii sepeliverint (quod nemo hominum audet)
exhumandum statim & examini subjiciendum
curat, indeque Duodecem viros virtute juramen-
ti cogit, ut quâ ratione tam letale periculum

defunctus adiverit, ipsi pronuncient, quis aut perpetrarit, aut modum facinoris subjecerit. In angustias loci recludi isti non solent, sed pro libito exspatiantur, quinimò post xx aut xxx dierum spatium, prout facti veritas inclarescit aut obscuratur, sententiam dicunt. ex quo, interdum mortuum seipsum interfecisse, interdum fratrem, maritum, uxorem, sororem, familiarem aut externum (justitiâ divinâ id retegente) perpetrati homicidii reos esse innotescit. Quisquis hujusmodi suspicione laboraverit, carceri confestim mancipatur: valetque in vim inquisitionis sic prolata sententia. Modus cogendi Duodecemviros, cadaverq; defuncti à Quæsitore quem Coronner appellamus inspiciendi, sententiæque proferendæ, in publicâ plateâ solet peragi, & in *Corona Populi*. sed ego inde nomen *Coronatoris* Quæsitori inditum æstimò veriùs, quoniam cujusque subditi mors & internecio ad *Coronam* spectare intelligitur, Rege nimirum robur suum, potentiam, coronamque ex virtute populi sui colligente.

CAPVT XXV.

De Constabulariis.

CONSTABVLARII, qui custodes pacis apud veteres legum nostrarum libros appellantur,

tur, majore olim quàm nunc dignitate fuerunt. quibus (ut credi potest) par fuit cum Eirenarchis dignatio atque authoritas. Si qui tumultum aut turbam excitent, rixantibus interminantur ut ab armis desistant, pacemque regiam colant: renuentibus opponit se effusa multitudo, atque eos in ordinem per vim redigunt. similiter Constabularius etiam, si quis furti, homicidii, sicariatus, suspectus fuerit, eum deprehendere & (quod plus est) in ædes alienas intrare potest, ut fontem inquirat, atque si illi videbitur, sub numellis aut custodiâ retinere, donec coram Eirenarchis examen subiverit.

Quoniam verò quævis villulæ plerumque duos habent Constabularios, qui de numero artificum & operariorum ad id munus eliguntur, qui neque rerum usu neque scientia neque autoritate valent, hanc omnem potestatem in manus Eirenarcharum resignant, quorum mandata tantum exequuntur. nam quoties furti aut cædis aliquis insimulatur, quoties servus aufugerit vitamque inertem vixerit, ut in illum suspicio mala conveniat, mox ad Constabularios rescribunt Eirenarchæ, præcipiuntque ut illum ad se adducant, quorum imperium ipsi non defugiunt. eius vita postquam probè est ab Eirenarchis excussa, in potestatem Constabulariorum iterum redditur, inde in carcerem ablegandus, & in conventibus juridicis, damnan-

dus aut planè absolvendus. Constabularii isti
 (qui Anglicè Headboroughes & alibi Tithingman
 vocantur) illis non sunt dissimiles, qui in vicis
 Gallicanis consules vocantur. solent creari in
 Curiis dominorum suorum (quas Æete supra di-
 ximus) & in eodem officio plerumque toto tri-
 ennio vel quadriennio immorantur. quid sibi
 velit vox ista Head-borough perfacile est scire,
 quando ex sermone nostro, caput aut principi-
 um Burgi, veluti Tithingman decuriæ præfectum
 denotat. nam Constable quasi Kinningstable
 inde mihi natum videtur, quòd per Principem
 in officio confirmatus est ad pacem conservan-
 dam, & quæ ad Coronam spectant causas expe-
 diendas. hi Eirenarchas, quod supra monui, di-
 gnitate proximè attingebant.

CAPVT XXVI.

*De Conuentuum Iuridicorum celebratione, &
 quemadmodum in causis criminalibus
 procedatur.*

Quo pacto fures, sicarii, reliquique flagiti-
 osi deprehendi & custodiæ mancipari sole-
 ant, usque dum iustitiæ satisfecerint, quomodo
 per acclamationem, indicia, & Eirenarcharum &
 Constabulariorum operam & industriam in ju-
 dicium

dicium vocentur, & in *conventibus trimestribus* aut ab homicidii quæsitore rei peragantur, enarratum est antea.

E quibus apparet, delationem aut in iudicium postulationem nihil aliud esse quàm Duodecemvirorum præjudicium, quod finem tamen principali negotio nullum affert, sed conjecturam aut opinionem veriùs. quocirca de absentibus etiam inquiritur & de non citatis. nam tametsi aliquis delatus fuerit, si nemo illum in iudicio stantem reum peregerit, nemo illi aliquid objecerit, confestim absolvitur. qui semel delatus est, absque eo ut se iudici sistat, immunis non evadit. Duodecemvirorum calculo defertur, Duodecemvirorum calculo aut damnatur aut absolvitur. Cæterùm, ubi incarceratus omninò non est delatus, sed in carcerem ex vehemènti aliqua suspitione traditus, neq; quisquam illum facti insimulat, Præcone judiciario clarâ voce hæc verba recitante, *AB vinctus, ad septum Curia adstat, si quis illum criminis postulare voluerit, accusationem nunc instituat, nam vinctus liberationem expectat, si nemo eum tum incusaverit, in libertatem pristinam asseritur, postquam ergastulario sua stipendia persolverit. qui sic liberantur, voce præconis liberati dicuntur.*

Quotannis bis à Principe rus ablegantur in singulos Angliæ Comitatus de foro Westmonasterii-

steriensis quidam Iudices & Jurisconsulti (quos nos *servientes ad legem* dicimus) ad cognoscendas & confirmandas causas capitales, assidentibus. sibi Eirenarchis. progrediuntur de Comitatu in Comitatum isti iudices, donec prestitutum itineris sui orbem impleverint. scripto edicunt sub finem cuiusque termini, quo die & loco conventus celebrabuntur. statim die Eirenarchæ conveniunt, qui ejusdem Comitatus fuerint, & Vicecomes, qui pro tempore iudices accipit, & impensam pecuniarum de Scaccario reposcit.

Vicecomes (ad expediendum causas criminales) quatuor, quinque; aut sex inquisitiones ad manum habet, ut illo die præstare esse possint. habet etiam totidem ad ferendam in causis civilibus inter privatos homines sententiam coactas, quas nostri causas *Nisi prius* dicunt, quia illarum dictiones formulæ inseruntur.

In Prætorio, aut loco aperto publicoque tribunal exædificatur; cujus medium quasi locum occupant duo iudices; ab alterutra parte, pro dignitate sua Eirenarchæ assident; demissioribus subsellis reliqui unâ cum generosis quibusdam & scribis suis confident. pro tribunali ad mensam appositam, Custos Rotulorum, Fiscalis, Provicecomes, & qui scribendo negotia expediunt, discumbunt. juxta mensam, area Duodecemviris accipiendis idonea, intra septem concluditur.

nam

nam ad extremum quasi terminum ad septum aliud captivi vinculis concatenati sistuntur.

Tum facto per præconem silentio, quamobrem eò venerint, alter judicum exponit, simulq; orationem habet. mox captivi suis nominib. evocantur, jussi ut quisq; appellato suo nomine respondeat. Atq; ubi delationum formas *Custos Rotulorum* produxerit, judices unum è captivis, duos aliquando aut tres designant, quos per examen judicarium explorare statuunt, dein *Scriba* captivum hac quasi verborum formâ alloquitur, *A B. procede ad septum. attolle manum. Tu A B. de tali oppido & comitatu, reus perageris, quòd tali die, loco tali, alienum equum qui ad hunc vel illum pertinuit, sic coloratum, tanti aestimatum, per vim contrectaveris, & subduxeris; id quod pacem supremi Domini REGIS nostri conturbat. quid ad hoc respondes? Furti teneris an non?* si non responderit aut non appositè responderit, reus non reus (postquam semel atq. iterum interrogatus fuerit) tanquam per contumaciam mutus condemnatur, horrendo post natos homines exemplo afficiendus: supina nimirum facie super asserem stratus, atq; alio illi superimposito cum tanto lapidum aut plumbi pondere, donec collisa corporis compage misero per vim insignem vita eripitur. hoc genus mortis animosis quibusdam arridet. nam sceleris non damnatus,

tus, familiæ generisque vitium non patitur; neque bona ipsius fisco adjudicantur.

Si accusationis capita vera esse fateatur, Duodecemvirorum sententiam non experitur, quando in confitentem reum nullæ sunt partes iudicis, nisi in condemnando.

Si reum se esse pernegaverit (qui perpetuus est furum grassatorum & licariorum mos, tametsi factum coram Eirenarchâ prius non inficientur, aut in flagranti crimine deprehendantur) Scriba forensis ipsum interrogat, quomodo decerni velit, monetque respondendum esse, *Dei Populiq; iudicio*. id postquam responderit, nempe *Dei Populiq; iudicio decerni volo*, scriba fontem sic alloquitur: *Talis criminis delatus es: dicis te reum non esse: interrogatus, quomodo decerni velis, Dei Populiq; calculo asseruisti: Ecce tibi hi probi viri populum repræsentant, & si adversus aliquem obijcere quicquam poteris (specta illos diligenter) eloquere. nunc enim vita necisq; tua negotium agitur.*

Tum primum in Decemviratu inquisitorem evocat: accede ad *sacrum Codicem*. deinde iuramenti religione obstrictum monet, ut fidelem se inter Principem captivumque inquisitorem præbeat: nullaque à reo proposita exceptione, alterum, deinde iterum alterum, usque dum numerus duodenarius compleatur, appellando pro-

producit . & plerumque captivus nihil habet, quod inquisitoribus objicere potest: quippe qui in illum diem tantum eliguntur, ignoti captivo, & qui perinde captivum non norunt, sed prope locum habitant, ubi flagitium designatum est, laboribus quotidianis exerciti, quibus nulla cum sceleratis intercesserat familiaritas aut consuetudo. Completo jam inquisitorum numero, scriba præconem jubet numerare. ipse suo quemque nomine vocat. præco clarâ voce unumquemque repetit dicendo, *unus, duo, tres, quatuor*, donec numerus duodenarius absolvitur, subjicitque ad finem numerationis suæ, *Boni viri & justi*. deinde ait, *Si quisquam indicia exhibere, aut in captivum paratus est dicere, nunc in forum prodeat. nam de captivi liberatione agitur*. Si nemo prodeat, judex percontatur, quis illum in carcerem ablegarit; qui sæpè Eirenarcharum est aliquis. hic formam examinis producit, subterque nomina eorum, qui se cum indicibus præstò esse obligaverint; qui si non compareant, reus absolvitur, etiamsi delictum à se admissum ultro apud Eirenarcham faslus fuerit; verum qui accusationem instituere debuerunt, damno pecuniario mulctantur. Quanquam hoc rarò solet usu evenire, nisi aut in rebus valdè minutis aut in absentia Eirenarchæ. Ubi verò apparuerint qui reum crimentur, primùm examinis formam

formam legunt, quam ab Eirenarchâ habent. tum qui bonis suis spoliatus est, mox Constabularius, & quotquot in fure deprehendendo adfuerunt singuli, ad veritatem dicendam juramento onerantur. Statuuntur isti in loco fortam opportuno, ut uno quasi obtutu judices, Eirenarchas, inquisitores, & captivum contemplari, loquentes exaudire, ab ipsis vicissim intelligi queant. quærit à spoliato judex, si captivum benè noverit, & spectare sedulò jubet. spoliatus affirmat se benè nosse, pernegat captivus. ille signis scientiam suam confirmat, *Quin ut te nescirem perditæ? in fortunas meas tali in loco involastî, pugnis & verberibus malè multastî, equum surripuistî & crumenam, talem tunicam induebaris, talem tibi sodalem adscivistî.* captivus inficiatur omnia. atque ita paulatim altercationibus lis producitur. postea quicquid in captivum paratus est dicere, spoliatus enunciat. eum Constabularius, hunc cæteri etiam, qui proferre possunt indicia, suo ordine sequuntur. his ita peractis, an supersit etiam adhuc alius, quæritur. negant illi.

Tum inquisitores judex sic alloquitur: *In captivum satis accepistis quid ei possit: contra pro se quid ille valeat dicere, intellexistis. juramenti vestri & officii probè memores estote, D E V M auctorem sequimini.* hoc pacto, in duos, in tres inter-

interdum Duodecemviri inquirunt. nam si in plures inquirendi illis potestas mandata foret, veniam à iudice deprecari solent: *Reverende Domine Iudex, ignoscas; iudicium memoriamque nostram satis oneravimus.* itaque sæpè in unum aut ad summum ultra duos non inquirunt.

Secedentibus in scriptis nihil præter ipsam accusationem proponitur. ejus summam Scriba quam paucissimis iterum repetit, monetque ut si reum criminis esse arguerint, quid ipse in bonis prædiisque habuerit sub ipsum deprehensi flagitii tempus, investigent: si quid compererint, palàm indicent, sin minus, ipsum quoque affirmant. &, si reum criminis existimaverint, porrò, an admissio facinore aufugerit necne, respondeant. Congregatis in hunc modum Duodecemviris, stator sive Bailivus aliquis inservit, à colloquio ipsorum cæteros prohibet, curat insuper, ne panis, potus, esca, focus inferantur, donec in eandem omnes sententiam descenderint. si qua hæsitatio injecta fuerit, aut plenius super indicis edoceri cuperent, fas est ut in eo erudiantur. Novum fortassis istud videbitur, ut in vitæ necisque iudicio, nihil scripto consignatum, præter inquisitionem ipsam offeratur; quinimò qui leges Imp. Romanorum observaverint, hoc illis valdè videbitur insolens.

Quicquid superest negotii, coram iudicibus,

H

Eire-

Eirenarchis, inquisitoribus, captivis, adstantibusque, palàm expeditur. quique testimonia perhibent, publicè ita, ut omnes dictorum suorum conscios habeant, proferunt. consimilis planè mos est, captivos reliquos judicandi.

Antequam inquisitores munus sibi impostum expediverint, prandendi est hora. de prandio in eundem locum redeunt, si de captivis in unam sententiam inquisitores non convenerint. in causis actionibusque civilibus examinandis tempus producitur.

Simulatque post multam deliberationem in unam sententiam Duodecemviri concesserint, Bailivum mox ablegant, monentque, ut ipsorum nomine judicem adeat rogatum ut ipsis audiendis vacare dignetur. neque herculè id mirum esse potest, quando ipsi interea, dum in conclavi sic asservantur, à conditione captivorum non planè alieni sunt. ad septum accersuntur iterum captivi, prodeuntque inquisitores suis quisque nominibus evocatus. Tum scriba, an in unam sententiam convenerint, & quis ipsorum vice responsurus sit interrogat. respondent ETIAM. qui proloquitur, inquisitorum quasi antesignanus est, & sæpè non aliis quàm qui jurando cæteris præivit. Tum captivus jubetur manum attollere, ad quem scriba ait: *Tu nomine A delatus es, de tali loco, adductusq; in judicium: reum te esse inficiaris: rogatus*
qua

*quaratione decerni velis, DEI POPULI-
QUE ARBITRIO respondes: Populi
vicem boni isti viri representant. ad ea proinde,
qua d' Eturi nunc sunt, animum advertito.*

Tum ad inquisitores conversus sciscitatur,
nunquid fontem aut infontem illum arguerint,
respondet (qui primùm juratus est) REYS aut
NON REYS: illo condemnatur, hoc absolvi-
tur. Quod semel Duodecemvirum pronunciatum,
non iudices, non Eirenarchæ aut rescin-
dere queant aut mutare. Scriba, quid in bonis
prædusve tempore designati flagitii captivus ha-
buerit, quærit. Respondent plerumque, se ne-
scire. neque certè ad eò est opus, ut id quærat,
quando Vicecomes & fiscalis, in bonis istis fisco
subsignandis, non indiligentem operam solent
impendere.

Qui Duodecemvirum calculo reus est, an ha-
beat aliquid, quod causetur, quæritur. ne victus
à iudicio abeat turpiter, *Cleri privilegium* sibi
concedi postulat, si sciat legere. plerisque enim
in flagitiis, ut in furto bouum, ovium, pecuniæ, in
quibus vis nulla per viam regiam euntibus affer-
tur, non invasio nocturna, neque formido ali-
qua incussa, non ad eò acerbæ sunt leges nostræ,
ut in prius delictum animadvertant. itaque
quoties hoc *Cleri beneficium* imploratur, Episco-
pi partes sunt, ut sua vice aliquem per literas sub-

stituat, qui hanc legendi peritiam arbitrabitur. captivo aliquis in Psalterio locus perlegendus traditur. tum legere incipit, interdum (bone Deus) satis imperitè. Commissarium Episcopi Judex interrogat, *an legat ut Clericus*, qui respondit; *Etiā legit, Non legit.* si affirmaverit ipsum posse legere, Judex ad sententiam capitalem ferendam non procedit. sin negaverit posse, mortis sub hac sententiæ forma adjudicatur. *Tu talis criminis delatus fuisti, & in judicium adductus reum te non esse asseruisti, Dei Populiq̃ arbitrio tuam innocentiam spectandam proposuisti. illi te fontem esse pronunciant. quod ulterius cause- ris non habes.* jura volunt, ut unde exivisti, eò loci iterum remigres. inde ad locum supplicio destinatum deduceres, ubi suspendio vitam finies, tum Vicecomiti imperat, ut sententiam executioni mandet. Qui Clerici privilegium sibi concedi postulat & impetrat coram judice, ferro candenti in manu ustulatur, signaturque his duabus literis T aut M. quæ furem aut homicidam declarant. ex eo tempore in custodiam Episcopi deditur, secundâ Duodecemviro- rum Clericorum inquisitione liberandus. quòd si iterum sic deliquerit, & si characterem inustum viderint, actum de illo est. res ad restim rediit.

Quisquis inquisitorum calculo justus est declaratus.

claratus, ilicò absolvitur, & è custodia liberatur, numerato quod necesse prius est ergastulario suo stipendio.

Quòd si quemquam intellexerit, qui ipsum sic detulerit, habet unde damnum suum cumulatè repositat.

CAPUT XXVII.

Peculiares suppliciorum forma fontibus irrogata, nullibi praterquam in Anglia cognita.

GENVS supplicii aliud, in homicidas, grassatores, sicarios, raptores, cæteraque ejusmodi facinora, quæ majestatem non imminuunt, præter suspendium non habemus decretum. defunctorum corpora sepeliendi cuique conceditur facultas. caput amputare, equuleo subjicere, in frusta secare, in rotam confringendum aliquem exponere, nobis inusitata sunt. nec alibi tamen infrequentiora sunt homicidia.

In potestate judicis non est, ut pœnæ malum intendat aut diminuat. ad Principem, & ad eos, qui ab intimis consiliis fuerint, hoc referri debet, quorum jussu aliquando fit, ut insignium sicariorum corpora, catenis patibulo affixis, donec computruerint, suspendantur.

Si maritum uxor interfecerit, viva incendio concremabitur.

H 3

Si

Si Dominum servus, crati superimpositus ad locum supplicii deducetur, petit treason dicitur.

Si quis venenum propinaverit, in mortem concoquendus datur. ipse conatus vel veneno interficiendi, vel insidiandi, nisi morte secutâ, moribus & institutis Anglicis, capitalis non est, quia Princeps subditum non amisit, & vitâ, nisi morte secutâ amittendam fuisse non placet. In homicidio designando, omnes perequè pro homicidis habentur & morti adjudicabuntur. etiamsi quis vel lucernam tantum præbuerit, quò id flagitium maturius perpetretur. ipsa quippe poenarum mitigatio (ita censemus) iudices corrumpit.

Equuleo aliquem torquendum subicere, ut inter confessionem crimen elicias, præter morem gentis Anglicanæ est, & servile aliquid sapit. nam qua in re reip. unquam inserviverit, qui membra sic protensa atque ultra justam mensuræ longitudinem producta habuerit? nam si insontem esse contingat, quæ par esse potest compensatio, ut illi de injuriâ satisfiat? si mori oporteat, quod genus fexitatis est, ipsum prius excarnificare? Etenim expressa per tormenta confessio nihili æstimatur. nam si in ipso iudicio fateatur, Duodecemvirorum sententiam non subit, si factum inficiatur, nihil obesse potest: quòd prius culpam agnoverit. Anglis innatum est, ut mortem spernant, cruciatum non ferant.

idcir-

Idcirco potius quidvis à se gestum profitebuntur, etiam patris sui internecionem, quàm ut cruciatui hujusmodi obnoxii amplius esse velint. neque enim mortem perinde horrent nostrates, atque levissimum tormenti genus. nullibi gentium fontes ad supplicium perductos, qui magis animosè atque intrepidè se gerant, quàm in Angliâ observabis. Contrà populus tam horrendam feritatem videre non assuefactus, ex hac miseriâ dolorem hauriret, Principem quoque & Judices abominaretur, qui tale genus crudelitatis inveherent. Duodecemviri quoque suâ sponte absolverent reos. perantiqua etiam apud Anglos sanctio est, ut si incarceratum aliquem equuleo subjiciat ergastularius, ob eum finem ut criminis participes indicet, morte mulctetur. Et si rem ipsam putare volumus, equuleo & tormentis quid est opus? nam ut captivus fateatur aut diffiteatur, absque morâ, si Duodecemvirorum calculo condemnetur, diem ultimum obire necessè est. fontes quoque, quum viderint aliter fieri non posse, quum populares & contribules ipsorum fuerint, quorum fidei vitam suam concrediderint, sponte se ipsorum sententiæ subjiciunt, & ob admissum facinus divinam misericordiam implorant. Animosa & libera, vitæ sanguinisque profusa est Anglorum

naturâ. sed enim contumelias, verbera, servitutem ferre nullo modo potest. in hunc modum ab antiquissimis Principibus aliti atque educati sunt, ut milites potius strenuîque evaderent, quàm servili ignominîâ se contaminarent.

Duodecemviris, simul atque sententiam dixerint, abeundi copia conceditur: neque in illorum commodum cedit aliquid, præterquam quòd Principi patriæque suæ in serviverint.

CAPVT XXVIII.

De crimine læsæ majestatis, & quâ ratione major nobilitas dyjudicetur.

ETIAM in proditoribus examinandis idem modus observari solitus est. sed pœna pro ipsorum merito multò est asperior. Primum suspenduntur, viventibus videntibusque viscera eximuntur, cervicibus secure amputatis, partitis in quatuor partes membris, & diversis in locis palo affixis.

Illud est eximium majorum gentium nobilium beneficium: si quisquam Ducum, Marchionum, aut Baronum, in Parlamento locum occupantium dignitatem adeptus, læsæ majestatis aut criminis capitalis infimuletur, æqualium pariumque suorum sententiâ judicatur. hoc est, cogitur è nobilibus inquisitio, quorum quisque (ut
fit

fit in Parlamento) facto à novitiis initio, sententiam pro se dicit. pro tribunali sedet, qui supremi Constabularii personam gerit per eum diem, peractoque judicio, scipionem quem habet in manu confringit, officioque se abdicat. In ceteris quid esse possit discriminis ab eâ quam supra exposuimus formâ non intelligo.

D E

REPVBLICA ET ADMI-
NISTRATIONE

ANGLORVM

LIBRI TERTII

CAPVT PRIMVM.

*De appellatione provocationeqûe, quæ sen-
tentiam super causis criminalibus ini-
què latam rescindit.*

SI Duodecemvirum inquisitiones
nimis rigidè contra præsumptam
probationum vim & mentem cen-
suisse videbuntur; ut, si reum ulti-
mo supplicio afficiendum ex indi-
ciis levissimis arguerint, aut si reus iudicum &
Eirenarcharum sententiâ alias ob causas veni-
am mortis metuisse putabitur; dimittitur qui-
dem inquisitio, & iudices pro eo quod reum capi-
tis pœnâ mulctandum declararent, ipsum am-
plia-

pliabunt, hoc est, carceris custodię tantisper man-
cipabunt, donec Regem certiorum totius nego-
tii fecerint, ab ipsoq; veniam reos impetraverint,
nam quod ad appellationes provocationesque,
quę apud alias nationes frequentes sunt, ex apud
nos locum nullum obtinent: sed lata sententia
confestim absque hoc appellationis beneficio
executioni per Vicecomitem mandatur. quod
si captivi post denunciata mortis sententiam,
vel fuga salutem quæsiverint, vel aliud leti genus
obiverint, grandis pecuniarum summa Vice-
comiti pro arbitrio Principis irrogatur. Sin
verò per liquidissimas probationes & luce meri-
dianâ clariores Duodecemviris de crimine con-
stiterit, & ipsi fontem absolvant tamen (id quod
aliquando contingit, postquam nimis incensum
judicem aut Eirenarcharum aliquem viderint,
aut testificationes aut allegationes suspectas ha-
buerint) captivi liberantur. verum Duodecem-
viri à judicibus non verbis modò increpantur,
sed pœna etiã minaciter illis intentata jubentur,
ut in Camerâ stellatâ aut in Senaculo super fa-
cto respondeant. quanquam præter commina-
tiones plerumque nihil fit. nam Duodecemvi-
ri benignè humaniterque pro se respondent, id
se ex conscientię religione fecisse, & propterea
judices, ne in malam partem interpretentur, imò,
si quid erratum fuerit, eos ut mites & clementes expe-

experiantur, demissè rogant. Verumtamen nostrâ memoriâ contigisse observavi (sed ELIZABETHA nondum imperante) Duodecemviros in carcerem coniectos & magna pecunia multatos, quòd reum aliquem læsæ majestatis, propter inductas probationes non pronuncias-
sent. alios etiam ignominie publicæ notâ affectos, quòd fontem absolvisset, memini. sed à plerisque etiam tunc temporis parum comprobata hujusmodi facta, immò contrà plerisque vim & tyrannidem sapere & à libertate & moribus Anglorum plurimum abhorreere visa sunt. quamobrem id rarò usu evenire solet, etiamsi Duodecemviros largitionibus interdum sic corruptos esse contingat, ut æquissima illos puniendi ratio Principi non desit. quippe homines sunt, & pro conditione humanâ, gratiæ interdum, interdum precio obnoxios esse, quis possit inficiari?

CAPUT II.

*In causis civilibus quis sit remedio locus,
si præter leges pronunciatum
fuerit.*

IN causis civilibus res aliter se habet. nam lite semel contestatâ, Duodecemviris convocatis, reque argumentis & probationibus hinc
atque

atque illinc confirmatâ, si Duodecemviri iniquam sententiam tulerint, adversus eos institui potest formula (quâ nostri *Attincturam* & vulgò *Attaint* dicunt) quumque prima illa inquisitio ex Duodecemviris plebeji ordinis confletur, secunda hæc ex x x i v generosis colligitur, qui Comitatum omnes, centuriamque (saltem duodecim) in qua fundus est, incolant. causa coram iisdem iudicibus rursum dicitur. rei partes non modò ille sustinet, qui fundum ad se pertinere agebat, sed etiam Duodecemviri priores.

In hoc *Attincturæ* negotio, præter ea, quæ primùm proposita sunt, allegari nihil debet. quòd si primam sententiam à x x i v viris comprobata esse contingat, actor non modò causâ suâ excidere, verùm Principis fitco multam persolvere, reo denique damna refarcire iudicabitur. Sin priorem sententiam everlam & reprobata esse accadat, tum prior inquisitio *Attincta*, perjurii infamiaque damnata censetur. quod nisi Senatusconsulto Parlamentario sub imperio Henrici v i i i constitutum aliter fuisset; quo Principi, victoque, in quem sententiam tulerunt. præter alias pœnas irrogatas v minas coguntur refundere, si summa de qua certatur quadraginta libris sit minor, sin major, x x; agrorum etiam ipsorum depopulatio ad Regem spectaret. Verùm quæ diximus perrarò fiunt:

par-

partim ideò, quòd generosi illubenter ferunt, bonis viris proximisque suis hujusmodi infamie maculas inultas esse, maluntque pœnam ipsam potiùs pecuniariâ subire: partim quòd rem ipsam commodis utrinque conditionibus transigi curant: nisi velfidem prioris inquisitionis insigniter præcio labefactatam viderint, vel pars alterutra adeò obfirmaverit animû, ut equissimis postulatis acquiescere recusaverit. & si generosos super hoc judicio convenire contigerit, priorẽ sententiam pro virili confirmabunt, ubi aliter faciunt, aperte subesse oportet illustres aliquot injuriæ atq; injustitiæ causas, de quibus tametsi satis constiterit, tamen si ante judicis pronunciatum partes inter se paciscantur, aut litigantium alter intermoriatur, sententia in rem judicatam non transit. Si priusquam sententia lata fuerit aut executioni mandata, ejusmodi aliquis error in ipsâ formulâ, vel in ordine judiciario reperiatur, qui possit revocari (per formulam ut appellant erroris) res integre de novo disceptanda proponitur, & quicquid gestum est rescinditur.

Sed illud nobis cum cæteris rebus publicis, ubi leges civiles dominantur, commune est, quod *de nullitate processus* dicitur, & peræquè in foro capitalium criminum quàm actionum civilium hætenus est usitatum. aliud appellationum genus, quo tela judiciaria in immensum diducitur, nostris

stris legibus planè est incognitum. Interim per querelam & preces Regi aut Cancellario oblatas, modus est aliquis vel retardandi vel producendi processus iudicarii; ut si probationes amissas, nimiam popularium gratiam & adversarii potentiam causeris. quem enim lapidem homines inquieti intactum relinquant, ut vicinis suis per litigia creent molestiam, suisque demum votis ipsi potiantur? quibus non secùs atq; muscis & pediculis indulta à Deo est licentia, ut eos maxime exagitent, qui in rem Reipublicæ mentem omnem atque operam intendunt. infestum est hoc hominum genus toti vicinæ suæ, & formidatum, ab illis solum cultum qui lites litibus nectendo saginantur. Sed veluti istos res sua solet interdum deficere, dum alios ut patrimonium suum conficiant moliuntur: ita probè noti non modò opum suarum jacturam ipsi faciunt, sed quæ est Principis & fori æquitas, præter infamiam & opprobrium etiam in ere & in corpore pœnas luunt. quod mihi opus Rege dignum videtur: Reipublicæ certè tam beneficum & salutare, quantum in re adeò exigua ad subditorum quietem & educationem bonam aliud procurari non potest!

CAPVT III.

De accusatione.

SI quisquam patrem meum, filium, uxorem, fratrem, aut consanguineum proximum occiderit, penes me est ipsum vel deferre, factâ inquisitoribus denunciatione (utcunque Constabularii aut Eirenarchæ manus effugerit) atque ita efficere ut in exilium agatur, vel intra anni unius & diei spacium reum postulare. quòd si ipse primùm denunciem, non meâ amplius sed Principis refert, utpote cujus officium in Deum patriam & subditos est, in fontes & pacis perturbatores pro justitiâ animadvertere. quòd si reum ipse accusare malis, posthabitâ interim eâ quam dixi persequendi formâ, reo hoc accedit commodum, ut Duodecemvirum inquisitioni sese explorandum dedat (quod suprà à me fusè est enarratum) aut duello quæstionem dirimat. cujus ceraminis aleam, ipsi per se aut per pugiles (*ἀθλητὰς* interpretantur) nimirum lectos, benè pingues, agiles, ad arma tractanda idoneos, quos Galli *adroïets aux armes* vocant (per *μονομαχίαν*) experiuntur : in quibus rerû omnium summa est æqualitas. & prout victoriæ palmam Mars adjudicaverit, ita leges decernunt, illum ut *peractum reum*, hunc ut *calumniatorem* extremo supplicio afficiendum.

Habet hoc certaminis genus diversum aliquid à communi inquisitionis forma, in qua reum mori) aut aliquando vivere, contingat) actorem

nunquam. sed in hoc majus periculum subest, æqualitas eadem. alterutrum enim occumbere necesse est. brevi tamen spatio definitur. ciculo incipit. sub occasum Solis aut citius prout secundior fortuna. fl. verit. terminatur. videtur hoc valdè militare, (cujusmodi omnis ferè est Anglicana politia) nec plus cum Jurisconsultis quàm cum medicis commercii habere, negotium citò expedire, deinde domum redire, suaque opera & labore reip. inservire. Pontifices Romani & Ecclesiæ procures, qui imperium in conscientias nostras diu exercuerunt, & ad certam moderationem statum rem conati sunt reducere, hoc judicandi genus frigidis argumentationi us è Tholgia & Philolophia petitis plurimum ininiectantur: quippe non repugnat ratio, ut ab iis quæ ab institutione nostra dissident, a horreamus. Certum tamen illud est, in rep. militarem in modum compositâ nonnulla pacis & quietis bono tentanda esse, quæ in umbra & in musæo clàm disputantibus non perinde arident. ut res se habet, diu inusitatum mant hoc certaminis genus. ex historiis potius quàm ab experientia nostra petendum. attamen in hodiernum usque diem, legis vigorem retinet.

Quod si sicarius aut homicida (illum alterius vitæ insidiatorem, & ut gallicè dicitur *de guet appendant* hunc qui ex calore iracundiæ hominem

nem occiderit ; appellamus) mortis veniam à Principe impetraverit (nam id benignitas Regia interdum patitur) cui sic illata est injuria fontem vel in judicio Duodecemvirali deferendi, vel cum ipso singulari certamine depugnandi liberam habet optionem . & si post interpositam hujusmodi accusationem reum admissi criminis affinem esse contigerit, tamen si data est ad ignoscendum venia, capite plectetur. Tantum justitiæ effusoque per vim sanguini Principes legesq; nostræ indulgere voluerunt.

CAPUT IV.

De Curia Camera stellata.

SUPEREST adhuc in Angliâ forum aliud, S quale alibi gentium (quantum intelligere potui) non reperitur. fastis diebus (eos sic appello, quibus in *aulâ Westmonasteriensi* jus dicitur) singulis septimanis, diebus Veneris & Mercurii, postridie ejus diei quo terminantur, Cancellarius, Barones & quotquot à sanctioribus consiliis Principis sunt, & Barones sive nobilitas major, qui consilarii Regni non sunt, itemque Judices, (principales nimirum duo justitarii) ab horâ nonâ ad undecimam usque in loco quodam confidere solent, cui Camera stel-

latæ nomen ob fenestrarum multitudinem vel insignitum variis stellarum iconibus deauratis tectum.

Si plures per vim ad agendum aliquid conuerint (Nōt Anglicè dicimus) coram hoc iudicio sistuntur. Enimverò (quantum ego conijcere possum) hujusmodi turbæ & tumultus in aliam causam referri non possunt, quàm quòd bellis externis, per Galliam, Scotiam, & Hiberniam, aut civilibus domi, nostrates exercitati, quæ propria est militarium nationum labe, plurimos belli duces militesque pepererunt, qui postquam aliam militiam foràs non inveniunt, se suis viribus oppugnant & deprædantur, tam ad vicinos domi opprimendos quàm vim ab hostibus illatam propulsandam juxta parati. ex quo gens nostra sic assueta domique insolentior facta, legibus & institutis politicis ægrè ad obsequium revocata (potentioribus pugnas sæpenumerò cientibus, & injuriam tenuioribus inferentibus) leges bonas ordinandi occasionē præbuit: primum, ne cui fas esset, ultra definitum clientum numerum retinere: tum in conventibus juridicis, de iis qui turbas & tumultus excitant inquirere: si quis per vim alienum fundum occupaverit, Eirenarchis vim illatam posse reprimere.

Præterea, quoniam non tenuioris fortunæ homi-

homines sed potentioris & opulentioris, solent hujusmodi facta perpetrare, quibuscum frustra in judicio homines gregarii aut generosi contendant, si coram senatoribus Regiis querela fuerit delata, reus in Camerâ stellatâ causam dicturus accersitur. ibi splendorem quasi & majestatem regni totius quum repræsentatam viderit, (nisi quod Princeps abest) ferociam ilicò deponet, & ad respondendum (cujusvis loci aut ordinis fuerit) evocatus, tantâ cum gravitate, rationum & argumentorum veritate, ab illustrissimis viris urgebitur. ut animum despondere planè necesse habeat. quòd si parum dextrè pro se responderit (nam præstare aliud præsertim in tam aperto illatæ violentiæ negotio vix quisquam possit) in carcerem prope amniculum, qui Sæete dicitur, pro judicantium arbitrio & voluntate tantisper ablegabitur, donec libertate suâ aliquamdiu orbatus, & expensarum summâ fatigatus, tandem amicorum suasu & consilio, ad dictamen rationis se accommodaverit. plerumque si ita videbitur consultum) grandem pecuniæ vim in ærarium Principis refundere cogetur, & aëtori damna resarcire, tametsi causa, propter quam hujusmodi tumultus excitati sunt, ad juris communis decisionem interim remittatur. scopus quippe hujus fori præcipuus hic est, fastum & arrogantiam nobiliorum mitigare, qui quòd

plebejos opibus longè fortassis superant, jura & leges sibi natas valde indignantur.

Fori hujus originem repetere, antiquitatis est, sed incrementum & auctoritatem, sub id tempus, quo Cardinalis Wolseus, Antistes Eboracensis, Cancellarii munere gavissus est, accepisse constat: ad quem tanquam ad authorem ejus initium referre nonnulli solent, quia post aliquam temporis interpolationem, intermissa ejus auctoritas sub hoc præsule incrementum cepit. quod fieri oportere res ipsa exigebat. nam qui partem Angliæ Septentrionalem incolunt nobiles & generosi, à Rege & justitiæ tribunalibus procul diffiti, bella propè continua inter se gesserunt, jus in ferro constituentes, ad inferendum & injurias vindicandum clientium & famulorum suorum auxilio muniti. hanc insolentiam Henricus VIII Princeps nobilissimus minimè ferendam ratus, illos viritim ad aulam evocavit, qui postquam stellionatus postulati, verbis acriter correpti, & in carcerem conjecti aliquamdiu fuissent (relanguesciente simul cum pecuniis animo) in numerum & ordinem se componere inceperunt, & ex eo intelligere, sibi nunc obtigisse Principem, qui legum habenis & obsequio subditos suos temperare noverat. hinc effloruit hujus fori dignitas, quæ in diem hodiernum usque facta testis conservatur.

Qui

Qui iudicio præsumunt in hoc foro, sunt supremus Angliæ Cancellarius, Quæstor, Consiliarii omnes, & Barones. ET CÆTERA.

In sententiâ dicendâ major pars judicantium minorem vincit.

Pœnæ, quæ irrogantur, sunt carcer, collistrigium, multa pecuniaria, & sæpè unâ cum carcere animadversio pecuniaria.

Citari solent, vel *sub pœna*, vel per *manuum injectionem*, vel *Ed. Et. de Rebellibus*, vel *Delegatione super Rebellibus*. *Sub pœna libelli* aut præcepti formam habet. *Edictum & Delegatio super Rebellibus* ad cogendos in curiam contumaces, qui comparere per contemptum renuunt, accommodatur.

Hujus fori apparitores sunt, custos carceris qui *Fleet* dicitur, aut serviens ad arma.

Negotia quæ in hoc foro tractari solent per statuta definiuntur. hujusmodi sunt; virginum impuberum præter parentum aut tutorum consensum abductio, falsarii, literarum adulteratores, nobilium calumniæ, seditionum rumores, barbararum & tumultuum conventicula, fraudis

dolique mali architecti, & quæ in Epitome *Rastalli* recensentur reliqua.

CAPVT V

De Curia Pupillorum & Emancipationis.

LATINE pupillus, græcè ὀρφανὸς dicitur, quem nos Anglicè Ward dicimus. ejus custos, latinè tutor, græcè ἐπίτροπος appellatur. pupillum intelligimus impuberem, & post fata parentis superstitem.

Romani duas in species distinxerunt, pupillum & minorem; illum donec xiv, hunc donec xxv annum ætatis impleverat. pupillus sub tutoris imperio, minor sub curatoris degebat. tutores curatoresque rationibus censuum pupillorum reddendis obnoxii erant. extantque super hac re passim per codices legum civilium dispersæ constitutiones. adeoque oneri putabatur esse, tutoris aut curatoris munus subire, negotium sollicitudinis & curæ plenum, utilitatis & commodi planè expers, & propterea excusationi rationes plurimæ inventæ.

Apud nos diversum est institutum. nam pupillum sub potestate habere perutile esse existimatur. siquidem Dominus ille, à quo pupillus

lus prædium habet, simulatque de obitu parentis certior factus est, manum illicò in corpus pupilli injicit, prædium occupat, cujus commoda ad ipsum solidè perveniunt, absque eo ut rationes gestæ administrationis referat, modò pupilum educaverit. accedit insuper, quòd fœminæ XIV annum ætatis attingenti, viro XXI, uxorem virumque collocat. si matrimonium sic oblatum contrahere repudiaverint, pretium vel valorem dotis aut donationis propter nuptias persolvere coguntur, cujus æstimatio ex prædii & censuum valore dependet. Et quod hætenus dixi, de illo tutelæ genere dictum velim, quod gallicè *garde noble*, vocatur, quibusque per *Servitium militare* fundi elocantur. nam aliud est obsequii sive servitii genus (gallicè *Gard Roturier* non incommodè interpretemur) nos *tutelam in socagio*, i.e. *per servitium socæ* (†aratri†) vocamus. proximo cōsanguineo obvenit hujusmodi tutela, ad quem hæreditas pertinere non potest. utpote ad avunculum, ubi ex patre provenit, vel patrum, ubi ex matre, de rationibus reddendis tenentur isti tutores (qui mos est legum civilium) pupillo, postquam adoleverit. à tutelâ nisi exactis XXI annis nemo est liber. quam nos ætatem justam, perinde atque illam XXV apud Romanos, dicimus. fœmina quia expletis XIV annis nubilis est, & marito tempestiva qui *Servitium*

militare præstare possit. emancipatur & quia uxores sunt in potestate virorum (quod deinceps confirmabimus ut sub alterius etiam præsidio aut imperio ætatem agant, videtur ab omni ratione alienissimum.

Arbitrantur nonnulli hanc tutelæ speciem valdè iniquam & immodicam & naturæ longè distantem esse, liberi nimirum hominis, non secus atq; equi aut bovis auctorem facere, & ita subinde dominos & custodes mutare, quorum arbitrio corpus opesq; ipsorum regerentur, reditus essent gerentur, denique ad ejus voluntatem, in fœdere conjugali contrahendo se accommodare qui prædii est Dominus; aut (quod est multò indignius ejus, qui pretio pupillum mercatus est; & si repudiaverit, præterea grandem pecuniæ summam pro reddenda libertate numerare. Ex hoc fonte pravam generosorum adolescentium educationem ajunt emanare, præmaturos concubitus, & inauspicatos connubiorum hymenæos. nam defuncto semel patre (cujus in procuranda filii salute sollicitudo est naturalis) non matri, non patruo, non consanguineo proprio, (infanti, ut credi par est, instituendo maximè intentis) verùm prædii Domino, Regi Reginave, Duci, Marchioni, aut cuivis alteri ejus procuratio debetur, aut emptori alicui & propolæ, non corporis modo sed matrimonii delegendi summa po-

ma potestas. Ad Principem quia plurimi pupilli spectant, aut vendendi aliis sunt aut donandi. ad alios quod attinet, lucrum haud secus ex tutelâ quàm ex bove aut alio pecore sibi comparant: quibus ingenitum pupillorum rem provehendi nullum est studium. nam qui tutelam nudiantur, ægrè patiuntur pupillos suos, operam alicui scientiæ aut studiis difficilioribus navare aliquam, ne mortem aut ægritudinem ex nimio labore contrahant, unde pecuniam omnem frustra & inaniter absumptam esse contingeret, nisi elocatâ priùs in matrimonium filiâ, sorore, aut consanguineâ. ita qui patrem habuit hospitalem, quique familiam numerosam benè potuit alere, ubi ad plenam pubertatem pervenerit, sylvas excisas, ædes dirutas, attritum peculium, proscissos ad sterilitatem agros videre, & (quod caput rei est) censum annuum suppetiarum nomine, domino persolvere, & *ouster le main* persequi cogetur, (hoc est) ut fundi possessiones sibi adjudicentur, ut nisi post exactum complurium annorum spatium, immò (quod plus est) interdum nunquam sortem paternam consequetur. Hoc extremis difficultatibus laboranti Henrico III ad tempus concessum fuisse nonnulli arbitrantur, glisciente inter Regem & Barones bello: auctum deinde & majorib. incommodis affectum, & in plures personas propagatum, qui ultimam regno

regno, nobilibus, & libertati Anglicanæ cladem & perniciem afferat, fieri nullo modo posse. sunt qui ex adversâ parte respondent, nullam pupillo creatam esse injuriam. nam vel pater fundos acquisivit, vel à majoribus tali superimposito onere quasi per manus accepit, & quia per servitium militare prædia sibi deberi vendicat, (quod in armis & vi bellicâ positum est) quando per ætatem id præstare non possit, æquissimum esse, ut fructus ad Dominum redeat, ex quibus equitem militemque æquè fortem & valentem queat sustentare.

Qui Romæ antiquissimi equites deligebantur (asserente Livio) equum publicum, in quo stipendia merebant, viduarum & pupillorum sumptibus subministratum habuerunt, ut propterea res nova cuiquam non videatur, quæ Servio Tullio in Republica prudentissima comprobata fuit. nam puerorum educationem, ad formam militarem olim institutam, quamobrem nunc quisquam calumniatur, ratio subesse nulla potest. verisimilius tamen ab omnibus putabatur, viros nobiles, equites fortes, & strenuos belli duces, operam daturos, ut pupillos suæ fidei concreditos suis artibus & virtutibus imbuerent, & in familias gentesque per matrimonium insererent, unde amicitias plurimorum colligerent. & verò quis rectè generosorum educationi melius

huc prospiciat, quàm qui tales servitio militari sibi obligatos habuerit, aut quia magis velit quàm qui inde obsequium sibi præstari speraverit?

Quod ab Henrici III temporibus hanc tutelam nonnulli deducunt, à veri scopo alienum videtur. nam per Normaniam, cæterasq; Galliarum provincias etiam nunc obtinet. atque ex eo statuto, quod de re pupillari sub Henrico III sancitum invenimus, si quis diligentius introsperit, modum tutelæ potiùs assignatum deprehendet, indeque argumentum capiet, tutelam longè antiquiorem fuisse. cæterùm de hac questione alius erit disputandi locus. in præsentiarum hæc habui quæ enarrarem.

Hujus fori *præses* est pupillorum & emancipationum custos.

Officarii sunt, pupillorum procurator, curator, rationarius, quæstor, scriba, duo procuratores communes, inferiores ministri, nuncii, apparitores. *Procuratorem* cum appello, qui titulum & jus Regium defendit, datum custodi pupillorum Adsefforem. *Curatorem*, qui emancipationes confirmat. *Rationarium*, qui subducendis rationibus præest, & citationum formulas explicat. *Quæstorem* qui pecunias fisco applicandas colligit. *Scribam* qui acta judiciaria & decreta fori literis consignat.

Negotia, quæ in hoc foro tractantur, sunt ex

tute-

tutelis, nuptiis, suppetiis pupillarum, & deman-
data illis possessione, commoda emergentia.

Citatio generalis in hoc foro delegatio est, edi-
ctum, monitio de comparendo coram custode
pupillarum. Speciales citationum formulæ sunt
Diem clausit extremum, Devenerunt, Melius inqui-
rendum, datum est nobis intelligi, Quæ plura super
istis omnibus videndus est Stanfordii Codex, qui
de prærogativa Regia inscribitur.

Hinc emancipationum omnium genus ema-
nat & *parvi Sacculi scribis* commendatur.

Quando justam ætatem hæres declaraverit e-
manicipationem suam persecutus, tum cliente-
lam suam coram Principis delegato agnoscere
oportet, & præmium Domino Privati Sigilli per-
solvere.

C A P V T VI.

De Curia Ducatus.

CURIA Ducatus Lancastrensis etiam ad
REGEM spectat. in qua actiones in perso-
nam & in rem, quæ fundos Ducales quoquo mo-
do attingunt, disceptantur.

Hujus fori præses est Cancellarius, assidenti-
bus Procuratore Ducatus fiscali, scriba, curato-
ribus quamplurimis, duobus Procuratoribus
communibus, Rationariis aliquot, Adfessoribus
& Jurisconsulto Regio. *Cancellarii munus*
est,

est, æquâ lance jus inter Principem subditosque distribuere. *Procuratoris Ducatus fiscalis*, jura Regia promovere Cancellario adsidere & quod juris est submonere. *Scriba* est, acta & archiva conservare, & citationum formas explicare. *Curatorum* (quorum unus reliquis præst fundo- rum limites metari & definire. *Rationariorum* (inter quos unus cæteros antecellit) calculo re- dituum acceptorum præsidere. *Procuratorum communium* est, litigantium votis & querelis in- servire. *Adessorum* est, difficiles legum nodos explicare. *Jurisconsulti Regni* officium est, jus Principis promovere. Spectat ad hoc forum *Procancellarius*, qui Comitatus Palatino Lanca- striae inservit, cujus officium est, citationes origi- nales decernere.

Citationis forma *sub pœna* nuncupatur.

CAPUT VII.

De Curia libellorum supplicum.

IN hoc foro querelarum & supplicationum omne genus Regiæ maj. statim exhibitarum ad audiendum & discutendum proponitur, extra quas in jure dicendo nullam auctoritatem obti- net. cui nomen *pauperum & indigentium fori* ob eam causam inditum est, quia absque mercede aut pecunia jus suum cuique tribuatur. *Curia* quoque *Conscientie* appellatur.

Hinc

regno, nobilibus, & libertati Anglicanæ cladem & perniciem afferat, fieri nullo modo posse. sunt qui ex adversâ parte respondent, nullam pupillo creatam esse injuriam. nam vel pater fundos acquisivit, vel à majoribus tali superimposito onere quasi per manus accepit, & quia per servitium militare prædia sibi deberi vendicat, (quod in armis & vi bellicâ positum est) quando per ætatem id præstare non possit, æquissimum esse, ut fructus ad Dominum redeat, ex quibus equitem militemque æquè fortem & valentem queat sustentare.

Qui Romæ antiquissimi equites deligebantur (asserente Livio) equum publicum, in quo stipendia merebant, viduarum & pupillorum sumptibus subministratum habuerunt, ut propterea res nova cuiquam non videatur, quæ Servio Tullio in Republica prudentissima comprobata fuit. nam puerorum educationem, ad formam militarem olim institutam, quamobrem nunc quisquam calumniètur, ratio subesse nulla potest. verisimilius tamen ab omnibus putabatur, viros nobiles, equites fortes, & strenuos belli duces, operam daturus, ut pupillos suæ fidei concreditos suis artibus & virtutibus imbuerent, & in familias gentesque per matrimonium insererent, unde amicitias plurimorum colligerent, & verò quis rectè generosorum educationi melius

lius prospiciat, quàm qui tales servitio militari sibi obligatos habuerit, aut quis magis velit quàm qui inde obsequium sibi præstari speraverit?

Quod ab Henrici III temporibus hanc tutelam nonnulli deducunt, à veri scopo alienum videtur. nam per Normaniam, cæterasq; Galliarum provincias etiam nunc obtinet. atque ex eo statuto, quod de re pupillari sub Henrico III sancitum invenimus, si quis diligentius introsperet, modum tutelæ potius assignatumprehendet. indeque argumentum capiet, tutelam longè antiquiorem fuisse. cæterum de hac questione alius erit disputandi locus. in præsentiarum hæc habui quæ enarrarem.

Hujus fori *præses* est pupillorum & emancipationum custos.

Officiarii sunt, pupillorum procurator, curator, rationarius, quæstor, scriba, duo procuratores communes, inferiores ministri, nuncii, apparitores. *Procuratorem* cum appello, qui titulum & jus Regum defendit, datum custodi pupillorum Adfessorem. *Curatorem*, qui emancipationes confirmat. *Rationarium*, qui subducendis rationibus præest, & citationum formulas explicat. *Quæstorem*, qui pecunias fisco applicandas colligit. *Scribam*, qui acta judiciaria & decreta fori literis consignat.

Negotia, quæ in hoc foro tractantur, sunt ex
tute-

tutelis, inuptiis, suppetiis pupillarum, & deman-
data illis possessione, comoda emergentia.

*Citatio generalis in hoc foro delegatio est, edic-
tum, monitio de comparando coram custode
pupillarum. Speciales citationum formulae sunt
Dnem clausit extremū, Deuenerunt, Melius inqui-
rendum, datum est nobis intelligi, Qua plura super
istis omnibus videndus est Stanfordii Codex, qui
de prerogativa Regia inscribitur.*

Hinc emancipationum omnium genus ema-
nat & parvi Sacculi scribis commendatur.

Quando iustam aetatem haeres declaraverit e-
manicipationem suam persecutus, tum cliente-
lam suam coram Principis delegato agnoscere
oportet, & primum Domino Privati Sigilli per-
soluere.

C A P V T V I.

De Curia Ducatus.

CURIA Ducatus Lancastrensis etiam ad
R. G. E. M. spectat, in qua actiones in perso-
nam & in rem, quae fundos Ducales quibquo mo-
do attingunt, disceptantur.

Hujus fori praeses est Cancellarius, assidenti-
bus Procuratore Ducatus fiscali, scriba, curato-
ribus quamplurimis, duobus Procuratoribus
communibus, Rationariis aliquot, Adfessoribus
& Jurisconsulto Regio. Cancellarii munus
est,

est, æquâ lance jus inter Principem subditosque distribuere. *Procuratoris Ducatus fiscalis*, jura Regia promovere. Cancellario adsidere & quod juris est submonere. *Scribe* est, acta & archiva conservare, & citationum formas explicare. *Curatorum* (quorum unus reliquis præest) fundorum limites metari & definire. *Rationariorum* (inter quos unus cæteros antecellit) calculo reddituum acceptorum præsidere. *Præcuratorum communium* est, litigantium votis & querelis inservire. *Adfessorum* est, difficiles legum nodos explicare. *Jurisconsulti Regii* officium est, jus Principis promovere. Spectat ad hoc forum *Procancellarius*, qui Comitatus Palatino Lancastriæ inservit, cujus officium est, citationes originales decernere.

Citationis forma *sub pœna* nuncupatur.

CAPUT VII.

De Curia libellorum supplicum.

IN hoc foro querelarum & supplicationum omne genus Regiæ majestati exhibitarum ad audiendum & discutiendum proponitur, extra quas injure dicendo nullam auctoritatem obtinet, cui nomen *pauperum & indigentium fori* ob eam causam inditum est, quia absque mercede aut pecunia jus suum cuique tribuatur. *Curia* quoque *Conscientiæ* appellatur.

Hinc

Huic iudicio præsumt libellorum supplicum magistri duo, qui quid æquum & bonum sit, tam ex jure Cæsareo quàm ex municipali dijudicant.

Officiarii sive ministri ad hanc curiam spectantes sunt, Scriba, Examinator, Procuratores tres, nuncius sive apparitor unus. *Examinatoris* est, testes juramento onerare, eorumque dicta literis consignare. *Procuratorum*, negotiis litigantium expediendis inservire. *Apparitoris*, in jus reum vocare.

Quæ in hoc foro agitantur negotia, sunt quæ per preces aut libellos supplices Principi offeruntur, sed potissimum petitiones indigentium. Citationis forma, est vel *figillum privatum*, aut *Edictum de Rebellibus*; quorum ea vis est; qualem antea in processu Cameræ stellatæ fuisse diximus.

C A P V T VIII.

De uxoribus & nuptiis.

ANGLORVM uxores (quod supra etiam attingimus) in potestate maritorum suorum sunt, non eâ ratione, quasi maritis in uxores suas, pro more Romanorum, vitæ necisque indulta sit licentia (nam Principi soli id licere diximus & legibus suis) sed quoniam ante nuptiarum solemnia quodcunque acquisiverint, peracta mox
nuptia-

nuptiarum celebritate, id maritis omne acquiritur: sive æs signatum, argentum, aurum cælatum, gemmas, pecudes, aut quidquid est bonorum mobilium intelligas. ad fundos & prædia & hereditates quod attinet, ad proximum successorem pervenire leges volunt.

Uxoribus neque mariti res neque suas donare aut alienare licet, in bonis mobilibus constanti matrimonio jus nullum habent, nisi quale servi aut filii familiæ peculium sibi vendicant, in quibus si testamento nihil legetur, nihil debetur, quemadmodum neque filio ipsi. cætera penes executores sunt, si testamentum suum aut voluntatem ultimam condiderit.

Attamen Londini & in aliis etiam permagnis urbibus mos inolevit, ut postquam aliquis mortem obierit, bona ipsius omnia in tres partes dividantur. funebribus impensis & legatis triens impenditur, trientem alterum uxor ad se rapit. tertius demum triens inter liberos per capita distribuitur. quare ibi loci ultra trientem bonorum aliquid legare fas non est. si testamentum nullum scripserit, quicquid præter impensas funebres superest, inter uxorem & liberos ex æquo dividitur. Lege municipali cautum est, ut si quis intestato moriatur, tum Judex loci ordinarius (quem Episcopum esse omnes intelligimus) interdum Archidiaconus, Decanus aut Canonicus aliqui, per

K

privi-

privilegium aut longi temporis prescriptam consuetudinem, defuncti bona, viduæ, puero aut consanguineo proximo, pro ratis portionibus inter eos, quibus ex æquo & bono debentur, administranda concedit. Ordinarium verò loci iudicem tantâ gravitate prudentiâque informatum existimamus, qui pro eo ac tam absolutæ authoritati conveniat, per trientes & semisses bonorum, quod justum est, exequatur. Majores nostri ubi paganismum exuissent, & Christiano cultui se addixissent, tantum fiduciæ & religionis pastoribus suis ascripserunt, ut illorum arbitrio id ratum esse voverint. neq; absimile vero est, eos benè se gessisse, neq; suis ipsorum commodis aliquid indulgisse. id semel ordinatum apud nos permansit intactum: tametsi ejus potestatis corruptelâ & abusum quibusdam Senatusconsultis parlamentariis Henricus VIII castigavit. Sed ut è diverticulo in viam iterum redeamus, uxores maritorum potestati ita sunt obnoxia, ut non solum completis nuptiarum sacris in manus ipsorum bona harum perveniant, sed patris, ut primùm viro nupserint) gentisque cognomen amittant illico, & maritorum assumant, quasi in solum externæ familiæ transplantatæ, ut si prius uxori meæ *Philippa Vusfordie* nomen fuerit, *Philippa Vusfordie* amplius non erit, sed *Philippa Smitha*; &, si ad alia vota postea convolaverit, nomē cum viro semper permutabit. Quod si Baroni aut Equiti nubat, ex

quo conjugio simul cum viri cognomento titulū *Domina* assumit, quum ad secundas nuptias viri ignobilis descenderit (vide quantum foeminis cōcedamus) *Domina* appellationē semper retinebit.

Credo ego apud antiquiores Romanos nuptias, quæ per *coemptionem in manum & per as & libram* contrahebantur, uxores in potestate virorum constituisse, quarum etiam apud vetustiores legum nostrarum Codices expressa sunt vestigia. convenerat enim in mariti manum ex traditione parentis uxor; Templi limen ingressura, super Codicem sacrum, aurum argentumq; vir exposcebat quasi eō precio empturus, vicem *libripendis* sacerdos implebat.

Ratas apud nos esse interpretamur nuptias, postquam in ecclesiā coram presbytero testibusq; nonnullis celebrantur. hoc pacto vir & uxor, beneficiorum omnium participes fiunt quæ jura nostra elargiuntur, ex eāq; copula prognati liberi *legitimorum* jus obtinent. addoque, si mihi continget, nuper defuncti viduam uxorem ducere sub obitu viri sui pregnantem, si prolem post nuptiarum solennia pepererit, leges mihi heredem adjudicabunt: ita rigide vulgatum axioma interpretamur: *pater est quem nuptia demonstrant*. Illis rationibus, quibus jura natalium spuriis restituit *Justinianus* (legitimos *muliers* aut potius *melieurs* appellamus) nullus est in Anglia relictus locus. nam neq; Pontifici, Imperatori, Principi, sed Parlamentariis Co-

mitiis id permissum est, ut spurios beneficiorum illorum affines faciant, quæ ex legibus nostris proveniunt.

Quamvis in manu & potestate viri uxor fuerit, non tamē quasi in ergastulo conclusa, aut satellitio munita, ut in Italiâ & Hispaniâ fieri assolet, sed quæ est per Galliam uxorum libertas, eam apud nos propē assequatur. verum domesticorum procuratio illis incumbit, manus certe idoneum & opportunum, quod ad uxores Græcorum etiam pertinuisse, Aristoteles & Plato affirmarunt. nam virorum est legibus & armis suum tueri, & forensibus negotiis implicari.

Videri fortassis possunt iniquiores esse in foeminas leges nostræ, viros suos tamen ex morbo decumbentes, lectoquæ affixos tam blandē & benignē norunt permulcere, ut, cum nihil in bonis maritalibus sibi ex jure vendicant, ex donatione virorum suorum possideant universa. & perpaucae sunt, quæ sententiâ testamentariam aut non exequantur, aut sibi assignatam liberorū educationē & bonorum administrationem non habeant, nisi quod Londini aliter usu & moribus receptum sit.

De bonis mobilibus sermonem hætenus produximus. Si uxor ex hæreditate, fundum aut prædium secum ad nuptias afferat, ejus exasse fit heres filius natus maximus, aut inter filias per capita distribuitur. quin etiam moris est, ut fundum dotalem

talem aut aliunde emptum viro distrahendi aut alienandi nulla sit auctoritas, tametsi uxor assensum adhibuerit, neq; ipsi etiam sceminae (constante matrimonio) nisi coram iudice remotis arbitris examinatae. Si proles nulla ex illo conjugio nascatur, praedium ad proximos haeredes, ex jure nuptiali devenit, si primum mortem obierit uxor. Sin aliquem nasci contigerit, qui se viralem esse clamando demonstret, fundi usus fructus ad virum recidet, tametsi infans confestim morte absumatur. Atque hoc *humanitas Anglicana* dicitur.

Pari ratione, si vir fundum Iure hereditario obtinuerit, aut aliunde emerit, atque uxore superstite diem extremum clauscrit, ejus fundi trientis ususfructus ad uxorem quo ad vixerit pertinebit. si quos suscepit liberos, tum ex reliquo esse heres instituitur filius natus maximus, si nullos, ad proximum jure municipali successorem fundus devolvitur. si uxori non probatur haec divisio, liberum ei erit trientem loco donationis propter nuptias in praestantissimis mariti praediis petendi jus.

Quae de nuptiis disseruimus haecenus, de eo jure, quod in bonis mobilibus & immobilibus occupamus, secundum legum nostralium usum intelligi debent. nam si privata pacta aut conventiona inter virum & uxorem, inter parentes amicosq; super matrimonio fiant, servantur. & de uxoris. & nuptiis satis esse possunt q̄ nunc diximus.

LIBERI nostri in potestate parentum suorum non ita constituuntur, ut olim apud Romanos, sed ut primum ad pubertatem perueniant, peculium suum donandi, vendendi, aliud emendi, plenum jus habent. nam ante illam ætatem, per quam sapere incipiunt, quid aliud sunt quàm partes parentum? *Emancipationi nullus est in Angliâ locus, quemadmodum neque suorum heredum de inofficioso testamento, neque præteritorum liberorum non emancipatorum querelis.* Extra causam matrimonii nullus est legitimandi liberos modus. quare adoptio arrogatioque quid velint, planè nescimus. Per supremam voluntatem liberrimum est testandi disponendique in bonis mobilibus arbitrium. neque ad eas ceremonias testamenta nostra astringuntur, quas leges civiles postulant; sed jure militari conduntur.

In *rebus soli*, id est, in fundis legandis ratio est admodum diversa. nam ubi pater mortem appetit, ad filium natu maximum fundus hereditarius pervenit; ad ceteros filios filiasque omnino nihil, nisi patre adhuc vivente aliquid in ipsorum usus donetur, aut in testamento scripto signato traditoque coram testibus (quod Jure-

con-

consulti *Dei* vocant) aliquid relictum sit de summâ hereditatis delibandum: alioquin aut fratri natu majori inservire, aut rem quocunque modo comparare hos necesse est. si defuncto liberi masculi non superfuerint, sed filiz, fundus in illas æqualiter derivatur.

Quamquam jure ordinario & municipali prædiorum universum jus, ad filium natu maximum pervenire diximus. æquo tamen Jure in quibusdam Angliæ partibus, filii omnes hereditatem adunt, quod jus in plerisque *Cantii* locis usitatum est & *Gavessind* dicitur. In quibusdam locis, filius natu maximus omnem hereditatem cernit. in aliis aliter usu venit. verum ista ad communem Reipub. administrationem & politiam non spectant, sed particularem potius consuetudinem, extraque legum nostratium orbitam evagantia dici possunt. De Repub. interim ex communiter contingentibus sermo est.

CAPUT X.

De servitute & servis.

POST absolutam de omnibus liberorum hominum generibus tractatum, superest, ut de servis aliquid adjiciamus, quorum in Digestis & Codice Justiniani plurima sit mentio. Duplex fuit servorum apud Romanos species. alii liqui-

dem *servi* dicebantur ære redempti, in bello capti, testamento relictæ, aliis denique rationibus acquisiti, ut vernæ & ancillis nostris nati. hi omnes, *mancipia* ad personam heredesque suos immediatè pertinentia dicuntur: alii *adscriptitii gleba* aut *agri censiti*, qui non personæ, verùm prædio annexi erant, hodieq; apud nos tanquam hereditii aut prædii partes censentur. de utroque genere quotquot sunt, numerum nullum constituunt, & in primo genere novi neminem, in altero perpauca, ut de iis sermonem ampliorem instituere, vix sit operæ pretium, tametsi leges nostræ utrumque genus agnoscant.

Servi plurimis rationibus apud nos iisq; longè facilioribus manumittuntur, quàm quæ legibus civilibus præscribuntur: & libertate donatus, non libertus manumittentis, sed liber homo evadit. Cæterùm, ex quo fidem Christianam amplexi sumus, quæ per Christum omnes nos fratres efficit, & coram Deo Christoq; conservos, religio hominum animos invasit, ne quos fratres agnoscere & Christianos oportet, id est, per Christum sempiternâ salute gavisuros prædura servitute opprimeremus. Hinc effectum est, ut sancti patres, Monachi, fratresque, in arcanis illis conscientiarum colloquiis, & instante potissimum mortis periculo, consentientes impulerint, ut statu liberos & ingenuos ex servis redderent; quum interim illi patres nihil tale præstarent;

starent, sed deprædandis diripiendisque ecclesiis suis intenti, mancipia ecclesiastica non liberarent, servos suos in servitute retinerent, quorum exemplis episcopi insistentes, ab istâ crudelitate, nisi precio conducti, aut calumniis impetiti, serò deterreri potuerunt. Dein æquatis solo monasteriis, & in manus laicorum recidentibus, libertatem omnes adepti sunt.

Non eadem atrocitate in servos nostros atque olim à Romanis Græcisque in suos sævitum fuit; cui rei ipsorum Comædiæ testimonium perhibent: verum pro dominorum arbitrio, fundis quibusdam gaudere, rem uberiores comparare ipsis permissum, ut detonderi à dominis aliquando possent, non secus atque Galli faciunt, qui subditorum suorum (quos appellant subjectos) facultates sicubi excreverint, solent refecare. Censeo equidem in Anglia Galliaque (transeunte à paganismo in Christianismum religione, quam humanitas & æquabilitas summa consequuta est) asperrimam servitutis conditionem paululum mitigatam, & rationem inventam, quâ servi glebæ adscriberentur, & ad benigniorem vitæ statum transferrentur, ut ad id non gravatè faciendum inducerentur. quod sub gentilismo ut præstarent, nisi per omnium excidium & internecionem nulla vis potuit efficere. nam quamvis sacris lotionibus quotquot abluimur, in Christo fratres appellamur, atq; ex eo parem

libertatem obtinere videamur, tamen eodem lavacro servos liberosq; intingi, qualesq; accepit, tales quin relinquat Baptismus, quis unquam inficiabitur? Illud certi Juris est, leges civiles, verbo divino non dissidentes, & inter homines pacta cōventa hoc sacro mysterio tantum abesse ut aboleantur, ut opinione meā confirmetur magis. Nihilominus tamen viri boni beneficium ex servitute ista paulatim sibi compararunt, qua Ethnicis usi sunt, quamq; Christiani pariter ac Turcz in bello captos exercent. Turcas & Ethnicos eos voco, q ab omni cultu Christianorum abhorret, in unū Deum vel in plures fiduciam referentes, quorum imagines divinis honorib⁹ prosequuntur. nam Judzorum lex probè omnibus cognita est, ipsique (quantum ego intelligere potui) pro servis ubivis gentium æstimantur, neq; imperium aut principatum aliquem obtinent, secundum sacrosancta prophetarum vaticinia, multò antea id futurum prædicentia, postquam Christum ipsis promissum & oblatum indignissimè repudiassent. nam quando illum agnoscere noluerunt, animarum suarum præsidium & honorem in hoc mundo abjicientes & sacrosanctum Dei evangelium nihili facientes, ejus aliquis in nobis, qui Gentiles fuimus, divina bonitate fructus effloruit, peperitque in nobis humanitatem, benignitatem, mansuetudinem, de-

cus & sanctam scientiam, &c. Sed (ut ad institutum negotium pedem iterum referamus) quamquam ista Christianorum persuasio, quæ fratrem in Christo procreatum instar pecudis servilem in modum tractare subveretur, & Christianæ Religionis, summa benignitas, regna (Turcis & Barbaris non adjacentia) pervasit, ipsisque hominum conscientis scrupulum iniecit, ne servos aut mancipia amplius apud se retinerent; insignis tamen effecit necessitas, ut servitutis speciem quasi & imaginem retineremus, ut neq; servis auxilium, & liberis hominibus obsequium non deesset. Quocirca alii servos esse omninò noluerunt, *adscriptitios gleba* voluerunt, simul ut ministeria subirent, simul ut agri insalutares, & infecundi, solitudinem non paterentur: alii viam excogitarunt, ut non persona, sed fundus, hujusmodi operas & obsequia præstaret, ut, finum in agros exportare, terram colere, sementem facere, segetem demerere, ad curiam venire, fiduciam juramento testari, & pro domini voluntate fundum possidere.

Iste possidendi modus *servilia* in jure nostro appellatur. habet tamen fundus (ubi rem altius inspexeris) aliquam servitutis notam, etiam qui libertatem præ se fert maximam: non eam modò, quam agri humiliores & depressiores debent eminentioribus, dum manantem inde aquam & sordes

fordes accipiunt, neque eam, quam Justinianus in tit. de servitutibus prædiorum rusticorum & urbanorum clarè descripsit; sed ipsum possessorem quadam servitute fundus afficit. nam ab omni opere & obsequio (REGEM si excipias) fundum immunem nemo possidet. cæteri omnes fiduciarii sunt possessores, & servitutem debent: hic prædii domino, ille vicissim alteri superiori, donec per quosdam gradus ad ipsum principem ascendas. Quamobrem, si quis morte defungatur & prædium obtinuerit, quod superiorem non recognoscat: illud Regi (ut loquuntur) acceptum referetur, quod à militari servitio non longè abest; trahitque secum jus clientelare, tutelare & nuptiale. hoc est, fidelem se futurum domino suo jurabit, filiusque ipsius post obitum patris in nuptiis suis contrahendis, ad domini arbitrium & consensum sese accommodabit.

Fidelitatis sive fiducia juratus apud Laicos est longè liberrimus (nam qui in puram eleemosinam, & liberum (ita loquimur) maritagium erogantur, ab alia causa ortum habuerunt) hoc est, juramenti religione se obstringit, non nisi de fide præstanda deq; operis & obsequiis domino persolvendis. idcirco prædia, quæ libera sunt, feudataria sunt, hoc est, fiduciæ nomine possidentur, & sacramento fidei possessorem obligant, de
redi-

reditibus & censu exhibendis, ministeriis præstandis, conditionibus demum omnibus implendis, quæ in primâ *donatione* recensentur. ideoq; (præter unum Principem) cæteri veri domini non sunt, sed fiduciarii domini ac possessores.

Ista interpretatio quàm Littertoni ad veritatem accedit propius, qui *feudum* idem esse quod *hereditas* per errorem arbitratur, refragante apud omnes linguas verbi significatione. magni ingenii, doctrinæque viris celeberrimis hoc vitium propter linguarum inscitiam obrepere solet, maximeque si vocum deductiones non advertant. fides (Gothis primum in Italiam ingredientibus) in *fede* versa est: hodieque Itali dicunt in fide *en fede* aut, *a la fe*: ex eoque Latino-Barbarum vocabulum indoctus aliquis Jurisconsultus, dum voluit exprimere prædium sub fiduciæ nomine alicui donatum *feudum* aut *feodum* appellavit; verbi natura clarius in eo quod nos *sef feoff* aut *feoffres* elucescit: nam ultimum hoc *fiduciarios possessores* aut *fideicommissarios*, illa priora, *dare in fiduciam*, aut *fideicommittere* denotant.

Eodem errore lapsus est in *Witthernam*/ aliisque obsoletis vocabulis *Littertonus*. *Witthernamium* ille interpretatur *vetitarnamium*, sed quia linguam ipse herclè ignoro. quod tamen germanicè si efferas, est vetusto sermone Saxonico *Witthernempt*/ hoc est, alterum acci-

accipere, aut vicissim rapere. barbarè Repressalia dixeris, quomodo aliquis pignus à me accipit, atque extra territorii limites abducit, ego vicissim, aliud per mutuam depredationem contrectem, atque intra ejus territorii fines, cujus sum incola, inferam, ut per equalem injustitiam, jus equale obtineam. *Repressaliorum & VVithernamii*, jus idem non est, sed natura planè eadem, eademque verbi utriusque propria significatio. Sed ut unde digressa est, eò revertatur oratio, perspicuum est, liberos homines sui que juris, & maximè ingenuos, servitutis habitum, per annexam prædiis conditionem, quendam induere, hoc est, possessores, præter censuum & redditum in singulos annos præstationem, fidem, officium, cultum, obsequium (ut libertus olim & cliens patrono.) Domino suo debere: quod quoniam personis non adhæret, sed fundo ejusque culture, non libertum hunc aut clientem dixeris, illum patronum, sed feudatarium, & feudi dominum. nam dimissâ semel fundi possessione, servitutis & obsequiorum omnis obligatio confestim tollitur.

Frequens etiam in Angliâ est aliud servitutis genus, quod (*apprenticchood*) tyro dicitur. sed pactionibus hoc constat, & ad tempus contrahitur, & quam diu manet obligatio, vera est servitutis. nam quicquid proprio Marte, aut ex domini
arti-

artificio & peculio acquiritur, totum illud acquiritur domino. extra heri sui ædes non licet pernoctare, neq; in suo peculio negotiationem exercere, aut uxorem absque Domini veniâ ducere, sed ministeria domestica obire, præceptis herilibus auscultare, pœnas ut libet hero luere, vestem victumq; domini sumptibus quæritare. Herus interim, artificiû suum edocere obligatur, pro quo septem aut octo annos, interdum, novem aut decem, prout inter ipsum & pueri parentes amicosve conventum est, inservire tenebitur, estque pro *emptio servo*, quod Polydorus observavit tametsi ex illo fonte nomen non deducitur, neque ex vi verbi colligi possit. nam *apprendre* Gallicè (si latinè reddas) ediscere sonat, & *apprentize* apud Gallos, quibus hoc cum multis aliis acceptum referre oportet, quasi latinè *discipulus*. similiter ille, cui obligatur, non Dominus, sed herus, quasi præceptor aut informator appellatur. simul atque de pactis convenerit, literis consignantur & utriusq; sigillo muniuntur & in matriculâ, ad firmiorem custodiam conscribuntur. Absque eo, quod talem servitutem Londini serviveris, totque annos in servitute impleveris, nullus tametsi Londini natus & parentibus Londinensibus ortus, civitate donatur; id quod in aliis urbibus usu etiam confirmatum est.

Præter

Præter hanc Tyronum servitutem, alii stipendiis conducuntur qui servi etiam vocantur, quorum mitior est quam Tyronum conditio, & ad definitum aliquod spacium operam tantum suam instar servorum & ancillarum elocant, ad alia quod attinet, libertatis diminutionem nullam patiuntur.

Sed servis, operariis, aliisque qui operam suam mercede conducunt, si cœlibes fuerint, commune est, ut per integrum anni spatium heris suis inserviant, & servitutis onus nisi ab hero prius impetrata licentia abjicere non possint, herumque suum, super discessum per anni quadrantem certio rem faciant, si infra tempus constitutum abire moliantur. id nisi fecerint, altero quoque anno servire necesse est. Et cœlibes, qui nemini inserviunt, numellis & verberibus castigantur, nisi herum aliquem poterint designare, cui operam navare ad unius anni spatium compellantur. Et si cœlebs aliquis aut conjugatus, qui se suis censibus alere non potest, otiosè aut segniter vixerit, in carcerem conjicitur aut tanquam erro punitur. tantum ab otio & inertia abhorret politia nostra. hocque Eirenarchis non leve mandatum imponitur. Inhumanitatem putant esse & inimicitiae non obscurum genus, si quisquam generosi alicujus servum (utcunque herili obsequio liberatum) in clientelam suam

suam receperit, nisi id à priore domino factum intellexerit.

Quod de servis hactenus, id ipsum de ancillis dictum putate. Atque ita ex præscripto servitutis ordine, pauperem & indigentem juventutem servire oportet, si unde se aliat sustentetque non habuerit.

Ita, quoniam verorum servorum penuriâ laboramus, efficit necessitas, ut liberis hominibus tanquam servis utamur, quibuscum tamen liberaliùs quàm cum servis agitur. Primum hoc atque ultimum servitutis genus, apud illas nationes usitatum est, quæ veterem illum servorum & mancipiorum morem rejecerunt. Atque alii quidem aliter faciunt, aut liberaliter aut serviliter servitutem pro ingenio populi instituendo.

CAPUT XI.

De foro spiritali & ecclesiastico, quod

Curia Christianitatis appellatur.

IN quatuor potissimum causarum generibus Archiepiscopi Episcopi que peculiarem Jurisdictionem fortiuntur; in Testamentis & legatis; in Decimis & mortuariis; in nuptiis, adulterio aut fornicatione; & in iis demum omnibus, quæ ad ordinem & decus ecclesiasticum conservandum,

dum, & religionem constabiliendam pertinent. nam majores nostri temp. primò ordinarunt, postea fidei Christianæ nomen dederunt, & *policiam* sic constitutam cum eâ, quam Apostoli, Doctores Theologi quæ religionem invexerunt, semper retinuerunt. quicquid ad conscientiarum forum pertinebat, illis utpote peritioribus & ob vitæ sanctimoniam morumque probitatem laudatissimis, quibusque confidebant maximè, delegabant.

Quamobrem hæc negotia in ipsorum curiis pro more legum civilium aut municipalium, per citationem, libellum, litis contestationem, testium examinationem, exceptiones, replicationes, allegationes, per sententias, perque appellationes tam à gravamine quam à sententiâ definitivâ expediuntur, suosque procuratores, Advocatos, Adessores, Ordinarios, Commissarios habent &c. quæ longè ab eâ formâ judiciorum absunt quam suprà exposuimus. Nam si testamentum adulterinum aut supposititium esse dixerò, actionem in Curiâ Ecclesiasticâ proponere oportet. si rem aliquam à testatore mihi legatam petiero, id ipsum obtinet. Sin executorem aut administratorem condixerò (qui in jure nostro eandem personam repræsentat, quam in Jure Cæsareo hæres aut bonorum mobilium possessor ab intestato) illi in causâ debiti à defuncto præstan-

dico-

di coram Iudice laico lis est intendenda.

Adeo distincta est utriusque jurisdictio, suisque quasi finibus forum alterum ab altero divisum, ut qui Romæ aut in alio quovis foro Ecclesiastico, actionem ob eam rem intentaverit, quæ in Angliæ foro Laico iudicium experiatur, perverus Anglorum lege, gravissimam *Premunire* poenam sustinebit, hoc est, bona ipsius omnia fisco adjudicantur, corpus carceri mancipatur, tantisper donec aliter Principi videbitur, Iudex etiam, Scriba, Procurator, Adfessor, qui vel admittunt vel usurpatam illam Jurisdictionem tuentur, consimili poenâ plectuntur. Vtrum huic sanctioni statutarie de *premunire* nomen obtigerit ab eo, quod Regni Jurisdictioni & authoritati antè prospectum fuerit, hacque constitutione illa quasi vallo quodam munita sit, an quod periculum prædicendo quasi præmoneat, ne quis in commissum incidat, nihil nunc habeo quod definiam.

Sub imperium Richardi II sancitam hanc legem primùm accepimus, ob eum maximè finem, ne quid per ambitionis aut avaritiæ alluvionem foro Ecclesiastico accresceret. nam *Curia ista Christianitatis* ab eâ quæ *Curia Regis Regineve* appellatur, multum abesse (utpote externa) censetur, & a forma politicæ & administrationis nostræ longè distinet.

Verùm in præsentiarum Curia hæc perinde

atque cæteræ omnes, virtutem, vim, authoritatem, imperium, Jurisdictionemque suam, præterquam Serenissimæ Majestati & diademati Regio post immortalem Deum potestati aut principi accepta refert nemini. Id si verum esse concedas (quod esse constat verissimum) tum sanctioni statutaræ de *premunire* nullus per Angliam locus relinquitur, quando alibi *quam in Curia Regis ac Regina* jus nullum dicitur.

ADMINISTRATIONIS & politiæ Anglicanæ formam quasi in tabula, aut ut Aristotelis more dicam, *ὡς ἐν τῷ πινυ* breviter vobis ad intuendum proposui. quid suum habeat, quidque ab aliis rebusp. Gallorum, Italorum, Hispanorum, Germanorum diversum, quæ civilibus legibus Romanorum in Pandectas & Codicem à Justiniano redactis reguntur, enarravi; non ad eum modum, quem Plato in sua rep. aut in primo regno Persarum describendo Xenophon, nedum in Vtopiâ Thomas Morus secuti sunt. efformarunt illi scilicet rerump. icones, quales neque olim fuerunt aliquæ nec in posterum erunt; studio (ut videtur) aut tempus fallendi aut ingenium suum ostentandi. Ego verò Anglicanæ reip. sicuti nunc est, statum & administrationem exhibeo, die nimirum Martii xxviii, anno salutis humanæ M D LXV, Regni ELI-

ZABETHÆ lectissimæ serenissimæque Principis HENRICI VIII F. anno septimo, postquam ipse ætatis mez annum LI complevissem, & apud CAROLVM MAXIMILIANVM Galliarum Regem inclytum, sub imperii sui annum quasi IV legatione functus essem. quamobrem, verè scripserim necne, non erit difficile iudicium, utpote quod in oculos penè omnium incurrit, & ipsis quasi manibus palpari possit. Quandoquidem igitur verum est hoc reip. exemplar, cum cæteris etiam quæ nunc sunt rerump. formis (quarum apud optimæ fidei historicos plurima fit mentio) conferamus, quasque habeant differentias videamus, ut quis domi militiæque commodiorem in populo gubernando rationem modumque investigaverit intelligamus. — Erit hoc homini philosopho negotium non indecorum, & politico non inutile, qui recta consilia ad Principis populiq; salutem procurandam adhibere voluerit.

SOLI DEO GLORIA.

Errata sic corrigantur.

*Pag. 41. lin. 4. facem pro facem. pag. 76.
lin. 21. decendum. pag. 124. lin. 3. reus impe-
traverit. pag. 128. lin. 16. ut alii pag. 148. lin. 8.
assequuntur. pag. 149. lin. 9. vitalem. pag. 157.
lin. 6. Littleton. Ibid. lin. 25. quā lingua. Ibid.
lin. 28. Wyshernempe.*

